

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2022

Jan Dařílek

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Srovnání mediálního obrazu bezdomovců
před a během COVID-19 krize**

Diplomová práce

Autor práce: Jan Dařílek

Studijní program: Mediální a komunikační studia

Vedoucí práce: PhDr. Jan Křeček, PhD.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. srpna 2022

Jan Dařílek

Bibliografický záznam

DAŘÍLEK, Jan. *Srovnání mediálního obrazu bezdomovců před a během COVID-19 krize*. Praha, 2022. 103 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Křeček, PhD.

Rozsah práce: 166 563 znaků včetně mezer

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá mediálním obrazem bezdomovců jednoho roku před vypuknutím koronavirové krize (1. března 2019 až 28. února 2020) a jednoho roku během koronavirové krize (1. března 2020 až 28. února 2021). Klíčovou částí textu diplomové práce tvoří samotný výzkum, opřený především o zahraniční studie Moiry J. Calder (et al., 2011), Carole Zufferey (2008; 2010; 2014) a Mao (et al., 2012). V textu jsou shrnuty a použity téměř všechny dohledatelné práce, týkající se médií a bezdomovectví v České republice (Kadeřávek, 2016; Stuhlíková, 2011; Košťálová, 2013; Kronika, 2011; Balcar, 2014; Aujezdský, 2014; Malík, 2011; Straškrábová, 2018; Hejnal, 2012). Použitou metodou je kvantitativní analýza mediálních obsahů, výsledkem je pak popis mediálního obrazu. Zkoumány byly články internetového zpravodajství třech nejčtenějších veřejnoprávních médií – ČT24.cz; iRozhlas.cz; České noviny.cz a třech soukromých médií – Novinky.cz; iDnes.cz; Aktuálně.cz. Práce se věnuje nejprve prvnímu období, pak druhému období, ve kterých analyzuje a porovnává mediální obraz bezdomovectví mezi veřejnoprávními a soukromými médii a nakonec porovnává mediální obraz bezdomovců před začátkem krize a během krize. Díky svému rozsahu a zaměření je práce jedinou dohledatelnou studií o mediálním obrazu bezdomovců během koronavirové krize.

Abstract

The diploma thesis covers the media image of the homelessness of one year before the outbreak of the coronavirus crisis (March 1st, 2019 to February 28th, 2020) and one year during the coronavirus crisis (March 1st, 2020 to February 28th, 2021). The key part of the thesis is the research itself, based mainly on the foreign studies of Moira J. Calder (et al., 2011), Carole Zufferey (2008; 2010; 2014) and Mao (et al., 2012). In the text are summarized almost all studies related to the media and homelessness in the Czech Republic (Kadeřávek, 2016; Stuhlíková, 2011; Košťálová, 2013; Kronika, 2011; Balcar, 2014; Aujezdský, 2014; Malík, 2011 2018; Hejnal, 2012). The research method used is a quantitative content media analysis, the result is a description of the media image. Examined were the internet news articles of the three most popular public sphere media - ČT24.cz; iRozhlas.cz; České noviny.cz and three private sphere media – Novinky.cz;

iDnes.cz; Aktuálně.cz. The diploma thesis firstly focuses on the first period, then the second period, in which it analyzes and compares the media image of homelessness between public and private media, and finally compares the media image of homelessness before the beginning of the crisis and during the crisis. This study provides a key element in studying and analyzing media and homelessness during COVID-19 crisis in the Czech republic.

Klíčová slova

bezdomovectví, obsahová analýza, kvantitativní výzkum, komparativní analýza, covid 19

Keywords

homelessness, content analysis, quantitative research, komparative analysis, covid 19

Title

The Media Image Comparison of Homelessness Before and During COVID-19 Crisis

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Janu Křečkovi, PhD. za vstřícný přístup ve všech fázích tvorby diplomové práce. Také si vážím časové dostupnosti. Vzhledem k tomu, že jsem svým časovým optimismem nakonec vše doháněl na poslední chvíli, mi tyto dva faktory velmi pomohly. Chci také poděkovat mé snoubence Elišce, která krotila můj špatný časový management a byla mi oporou ve stresových chvílích. Stejně tak PhDr. Emilu Macurovi za zpracování korektur.

Obsah

ÚVOD	10
1 TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1.1 O pojmu bezdomovectví u nás	12
1.2 Formy a typologie bezdomovectví.....	15
1.2.1 Operační kategorie.....	17
1.3 Média a bezdomovectví.....	21
1.4 Aktuální poznatky na akademickém poli k tématu bezdomovců a médií.....	21
1.4.1 Česká republika	23
1.4.2 Cizina	31
1.5 Současný stav bezdomovectví v Evropě a v Česku	38
1.6 Koronavirová krize	42
1.6.1 Lidé bez domova a COVID-19.....	42
2 METODOLOGIE	44
2.1 Výzkumné otázky	44
2.2 Výzkumná metoda	45
2.3 Výzkumný vzorek	45
2.4 Operacionalizace výzkumných otázek	49
2.4.1 VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova?	49
2.4.2 VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví?	52
2.4.3 VO3: Kdy a kde se média věnují bezdomovectví nejvíce?	54
2.4.4 VO4: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci?	55
3 EMPIRICKÁ ČÁST.....	57
3.1 Analýza sdělení vybraných médií.....	57
3.2 Období před COVID-19 epidemie: 1. 3. 2019 – 28. 2. 2020	58
3.2.1 VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova	58
3.2.2 VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví.....	61
3.2.3 VO3: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce	63
3.2.4 VO4: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci.....	65
3.3 Období během COVID-19 epidemie: 1. 3. 2020 – 28. 2. 2021.....	67
3.3.1 VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova	67

3.3.2	VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví.....	70
3.3.3	VO3: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce	72
3.3.4	VO4: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci.....	74
3.4	Srovnání mediálních výstupů před vypuknutím koronavirové krize a během koronavirové krize	76
3.4.1	VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova	76
3.4.2	VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví.....	78
3.4.3	VO3: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce	79
	ZÁVĚR.....	82
	SUMMARY.....	86
	POUŽITÁ LITERATURA.....	88
	Literatura	88
	Legislativní předpisy.....	95
	Ostatní zdroje.....	95
	Teze diplomové práce.....	97
	Seznam příloh	101

ÚVOD

„Adam a Eva se stali prvními zdokumentovanými bezdomovci poté, co byli vyhnáni ze zahrady Eden,“ píše na úvod své statě A. J. Jaffe (1990, s. 323). Od té doby se počet lidí bez střechy nad hlavou po celém světě mnohanásobně zvýšil. Bezdomovectví v dnešní době představuje vážný sociální problém, kterému se zatím laické veřejnosti, politikům ani médiím nedaří správně porozumět. Poměrně mladým tématem je problematika bezdomovectví v médiích. Zatímco se v zahraničí tématu věnuje celá řada autorů¹, situace v České republice je přímo tristní. Na české akademické půdě vzniklo pouze několik bakalářských (Kadeřávek, 2016; Stuhlíková, 2011; Košťálová, 2013; Kronika, 2011; Balcar, 2014; Aujezdský, 2014; Malík, 2011) a pár diplomových prací (Straškrábová, 2018; Hejnal, 2012). Proto si tato závěrečná práce magisterského studia klade za cíl prohloubit poznání na poli mediálního obrazu bezdomovců v internetových médiích a konkrétně prezentace bezdomovectví za celosvětové krize, jakou byl první rok (bohužel i dva následující) onemocnění COVID-19 a s ním spojené celosvětové pandemie. Nepodařilo se mi najít žádnou odbornou práci, která by se věnovala mediálnímu obrazu bezdomovectví během stále probíhající koronavirové krize. Závěry a poznatky mé analýzy by se mohly dát vztáhnout na bezdomovce v jakoukoliv další národní i celosvětovou krizi.

Vlastní diplomová práce se skládá z teoretické a praktické (metodologie, empirie) části. Byť se jedná o problematiku téměř tak starou, jako lidstvo samo, minimálně v České republice chybí jednotná definice bezdomovectví. Proto začínám teoretickou část vysvětlením termínu. Uvádím jak antropologický koncept Vašáta (2012), tak sociologickou typologii ETHOS - European Definition on Homelessness and Housing Exclusion (2017), kterou našim končinám přizpůsobil Ilja Hradecký (2007) se svým týmem. Mimo jiné dokument doplnil o národní dále dělitelné subkategorie. Následně v teoretické části popisují média a bezdomovectví. Prezentuji rozsáhlé odborné pokrytí problematiky v cizině i (zatím) skromnější poznání akademické obce v České republice. Také se zabývám současným stavem bezdomovectví u nás i ve světě, jakožto zasazením mé práce do kontextu celosvětové pandemie onemocnění COVID-19.

Oproti své tezi jsem zkoumané období rozšířil o jeden rok před vypuknutím onemocnění v České republice. Pokud bych se věnoval mediálním obsahům pouze v rámci

¹ Moira J. Calderová (2011) a její tři kolegyně kritizují nedostatek prací zabývajících médii a bezdomovectvím

jednoho roku během koronavirové pandemie, chyběl by širší kontext zkoumání. Proto jsem se rozhodl porovnávat mediální obraz bezdomovců jednoho roku před krizí a jednoho roku během krize. Za výzkumnou metodu jsem zvolil kvantitativní analýzu mediálních obrazů, jejíž pomocí se snažím odpovědět na čtyři výzkumné otázky. První se zabývá mediálním rámcováním lidí bez domova, druhá přítomnými mluvčími v rámci jednotlivých zpráv a jejich promluvám, třetí době pokrytí tématu bezdomovectví médii během obou zkoumaných období a čtvrtá stylem, jakým se média odvolávají k bezdomovecké populaci, jak se autoři o bezdomovcích vyjadřují a jaké je pohlaví autorů i samotných bezdomovců. Vzhledem k rozsahu zkoumaného období, množství zkoumaných médií a šíři výzkumných otázek jsem nakonec upustil od polostrukturovaných rozhovorů a ověření si výsledků výzkumu u samotných bezdomovců. Po zralém uvážení jsem dospěl k závěru, že by sice kvalitativně vedené rozhovory práci rozšířily o další zkoumaný aspekt, ale pro povahu diplomové práce není tento rozměr nezbytný. V rámci obsahové analýzy jsem analyzoval 369 článků napříč šesti internetovými médii, třemi nejčtenějšími veřejnoprávními zpravodajskými a třemi soukromými periodiky, která jsou vlastněna různými nakladatelstvími. Do první skupiny patří ČT24.cz, iRozhlas.cz a České noviny.cz. Druhá skupina se skládá ze zpravodajských webů Novinky.cz, iDnes.cz a Aktuálně.cz. Tím pádem jsem dosáhl co nejobektivnějšího pohledu médií na bezdomovce. Nejprve se zabývám prvním obdobím jednoho roku před pandemií od 1. 3. 2019 do 28. 2. 2020, poté druhým obdobím jednoho roku během koronavirové krize počínaje vypuknutím nákazy v České republice od 1. 3. 2020 do 28. 2. 2021. V rámci obou kapitol nejprve prezentuji výsledky v daném období. Dále pak srovnávám mediální obraz ve veřejnoprávních médiích s obrazem v soukromě vlastněných médiích. V poslední kapitole praktické části srovnávám výsledky výzkumu v prvním sledovaném období s výsledky z druhého sledovaného období. Tato kapitola mj. slouží jako shrnutí praktické části.

1 TEORETICKÁ ČÁST

„Problém bezdomovství jistě existuje, známe ho, setkáváme se s ním denně. Je však potíží, jak definovat, kdo to je bezdomovec, co to je bezdomovství, co znamená být bez domova“ (Hradecký, 1998, s. 7).

1.1 O pojmu bezdomovectví u nás

Slovník spisovného jazyka českého definuje bezdomovce jako někoho, „kdo nemá domov,“ dříve to byla „osoba, jejíž domovské právo nebylo lze zjistit“ (sic) a z právního pohledu „osoba bez státní příslušnosti“ (Havránek, 1989). Na každou složitou otázku však neexistuje jednoduchá správná odpověď. Do jisté míry abstraktní pojem bezdomovectví v sobě zahrnuje každodenní procesy, strategie a realitu jedné třídy obyvatelstva – třídy nejchudších (Vašát, 2012), která se dá jen stěží vystihnout stručnou definicí. Calderové (et al., 2011, s. 2) záměrně zjednodušený termín „chudoba zahrnující absenci domova“ sice podporuje stereotypní vnímání většinové společnosti, samotná realita je však daleko komplikovanější. S podobnou definicí přichází i Jaffe (1990, s. 323), podle kterého „Bezdomovec nemá žádnou adresu, kam by mohl pošťák doručit poštu.“

V české státní sféře se na bezdomovectví nahlíží jako na problém, který musí být vyřešen. Tématem se primárně zabývá Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV), které přišlo na konci roku 2013 s první národní Konceptí prevence a řešení problematiky bezdomovectví (MPSV, 2013). Cílem ministerstva je využít legislativních nástrojů, sociální práce a sociálních dávek na pomoc lidem, kteří z objektivních či subjektivních důvodů nemají dovednosti a prostředky k tomu, aby si sami zajistili nebo udrželi bydlení (MPSV, 2013, s. 5). Od roku 2014 se realizují projekty financované z evropských fondů, které osobám ve vážné sociální nouzi pomáhají vrátit se do běžného života nebo se snaží mírnit následky jejich aktuální nevyhovující situace (MPSV, 2020). Bezdomovectví pak MPSV definuje jako extrémní formu sociálního vyloučení. Jedná se tedy o proces, během kterého jsou jednotlivci či celé skupiny vytěšňovány na okraj společnosti a je jim ztížen nebo omezen přístup ke zdrojům a příležitostem, na které dosáhnou ostatní (MPSV, 2013, s. 5). Za tyto zdroje považuje ministerstvo především zaměstnání, bydlení, sociální ochranu, zdravotní péči a vzdělání.

Jednotná legislativní definice u nás chybí. Bezdomovectví je částečně vymezeno v českých zákonech, schází mu však jednotná forma. Při činnostech sociálních služeb se například využívá znění ze Zákona o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.). Upravuje

mimo jiné podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci, kterou zákon definuje jako: „oslabení nebo ztrátu schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů,“ (č. 108/2006 Sb., § 3, odst. b). Důsledkem nepříznivé sociální situace nastává sociální vyloučení, jež vyčlení osobu na okraj běžného života společnosti a nedovoluje mu se do ní opětovně zapojit (č. 108/2006 Sb.).

V českém odborném prostředí se ožehavým sociálním problémem bezdomovectví zabývá zejména antropologie a sociologie. V menší míře pak psychologie, speciální pedagogika, medicína nebo interdisciplinární obory, jako například kulturní studia či genderová studia. V české antropologii zkoumají problematiku hlavně Vašát (2012, 2013, 2014, 2017, 2021) s Hejnalem (2011, 2012, 2013a, 2013b, 2013c, 2014). Vašáta zajímá u lidí bez domova jejich morálka, temporalita, geografie a obecně každodennost. Hejnal se věnuje možnostem a využitím zúčastněného pozorování. Jeho dalšími zpracovanými tématy jsou purifikace a transgrese veřejného prostoru a socioprostorové aspekty bezdomovectví (srov. Dařílek, 2019, s. 8 – 9). Za zmínku stojí práce Laco Touška (2007, 2014, 2018), která se zabývá sociálním vyloučením a kriminalitou. Dále můžeme uvést autora Ladislava Touška (2006, 2007, 2009, 2013), jehož výzkum se soustředí na prostorové formy a kulturu chudoby.

Antropologický diskurz bezdomovectví obsahuje dva typy definice. První vychází z bezdomovectví ve vztahu k prostoru, kde vyloučené osoby žijí – absence „domova“, druhá se odvozuje od obecnějších kvalitativních charakteristik „života na ulici“. Vašát (2012) nicméně zastává názor, že obě definice nejsou ve vztahu k aktérům vhodné. Přichází se zcela novým vymezením. Nejprve re-konceptualizuje domov a následně odlišuje sociální praxe bydlení/nocování (Vašát, 2012, s. 251). Autor nepovažuje nutně domov jako pevnou fyzickou strukturu a argumentuje tím, že si „každý člověk nějakým způsobem konstruuje svou představu domova, ale jen část představ je kompatibilní s konvencemi dané společnosti“ (Vašát, 2012, s. 251 – 252). Dále považuje nocování či bydlení za sociální praxi, ve které se bezdomovci mohou od většinové společnosti lišit. I přesto, že se jedná o nejviditelnější praxi, ale nemusí být tou nejzásadnější. Argumentuje, že mnoho lidí by mohlo být zařazeno do kategorie bezdomovec na základě spaní „venku“, ale lidé bez domova mohou ve skutečnosti normálně bydlet a na lavičkách si jen

krátit čas (Vašát, 2012, s. 252). Skutečný rozdíl mezi bezdomovci a většinovou společností spočívá v rozdílných strategiích a konjunkturách² každodenních praxí. Vašát (2012) ve své práci nově definuje bezdomovce jako třídu v Bourdieuově (1998) pojetí sociálního prostoru. Přichází proto s originálním názvem „třída nejchudších“ (Vašát, 2012, s. 252).

V české sociologické „kotlině“ autoři ve vztahu k bezdomovectví zkoumají například kontext, faktory a prevenci (Vlastimila a Ilja Hradečtí, 1996), formy (Hradecký, 2007, 2015), propojení s vývojem západního myšlení (Keller, 2014), zdravotní stav a jeho determinanty (Barták, 2011), boj proti bezdomovectví (Kotýnková, 2003), konkrétní věkovou skupinu a její historii (Vágnerová, Marek, Csémy, 2018) nebo celkové shrnutí dosavadních poznatků s návrhy řešení (Průdková, Novotný, 2008) – tato skupina tvoří jen několik možných perspektiv, jak je možné na bezdomovectví pohlížet. Nutno podotknout, že výzkum bezdomovectví na poli českých mediálních studií za ostatními oblastmi výzkumu pokulhává. Tématem se zabývá jen několik bakalářských a diplomových prací.

Jelikož slovo „bezdomovec“ stále není uspokojivě zaneseno do slovníků ve významu, který by odpovídal užívání slova v praxi, používá se v českém sociologickém kontextu mnoho typologií a definic, vymezujících bezdomovce. Ve své práci však budu vycházet nejen z definice, ale přímo z rozsáhlé typologie ETHOS – European Definition on Homelessness and Housing Exclusion (2017)³ a to z důvodu její komplexnosti, přehlednosti a rozšířenosti v evropských zemích. V českém prostředí zpracoval typologii tým pod vedením Iljy Hradeckého v rámci projektu financovaného z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR s názvem Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR. Hradecký (2007) vytvořil v rámci projektu realizovaného v letech 2005–2007 první českou typologii, ve které se snaží „...jev srozumitelně pojmenovat, jasně definovat a vymezit v širším sociálním kontextu“ (Hradecký, 2007, s. 4). Sám Ilja Hradecký navíc už v roce 1998 kritizoval absenci slova „bezdomovec“ ve slovnících ve významu, ve kterém ho lidé obvykle používají. Jeho více než čtrnáct let stará typologie, vycházející z ETHOS, je stále poplatná době. Má pomoci v sektoru sociálních služeb, při výzkumu bezdomovectví i

² Konjunktura je příznivá shoda okolností a podmínek mající vliv na průběh nebo vývoj něčeho (Ústav pro jazyk český, 2011).

³ FEANTSA vytvořila typologii jako prostředek k lepšímu chápání bezdomovectví v Evropě, lepšímu přehledu a společnému „jazyku“ mezi zeměmi. Typologie vznikla v roce 2005 a plní několik účelů: rámec pro debatu, sběr dat, tvorba policy, monitorování a vhodnost do médií. Naposledy byla typologie upravena roku 2017 (FEANTSA).

bydlení a je užitečným nástrojem k dobrému pochopení problematiky a při měření rozsahu bezdomovectví. Navíc slouží pro porovnávání situace v členských státech Evropské unie díky vytvořeným souborům dat (Hradecký, 2007). Autor nicméně sám uvádí, že „bezdomovství není vymezeno jednou správnou definicí a neexistuje ani žádné konkrétní vyčíslení tohoto fenoménu, které by bylo přesným vyjádřením skutečnosti“ (Hradecký, 2007, s. 10).

1.2 Formy a typologie bezdomovectví

Na začátku je důležité zmínit, že bezdomovectví funguje spíše jako proces, než jako statická situace. Tento fakt bývá častým kamenem úrazu odborných i laických typologií, vymezujících bezdomovce (Hradecký et al., 2012). Někteří lidé se pohybují mezi různými styly bydlení, kdy mohou jednou přenocovat u přátel na gauči, podruhé v parku na lavičce a do třetice za našetřené peníze v hostelu. Ostatní zase mohou procházet opakovanými epizodami bezdomovectví. Autor uvádí jako příklad ženy, které opakovaně odchází od domácího tyrana k přátelům či do azylových domů pro ženy (Hradecký, 2007, s. 11).

Typologie ETHOS je při zkoumání bezdomovectví užitečná svým dynamickým charakterem, který se mění podle společnosti a přizpůsobuje se postupnému čerpání informací o problematice (Hradecký, 2007). Další výhodou typologie je její široký záběr. „Skutečnost, že se dosud chápe bezdomovství příliš úzce, brání v přijetí a aplikaci postupů, které by vedly z bezdomovství ven“ (Hradecký, 2007, s. 7). Podle Hradeckého (2007, s. 7) nezisková organizace FEANTSA vytvořila „kompromis různých národních perspektiv a reálných situací.“ Hradecký (2007) si typologii upravil pro potřeby české společnosti a se svým týmem ji doplnil o národní subkategorie, které je možné dále dělit. Aby však bylo možné operačně definovat bezdomovství (bezdomovectví), je třeba si uvědomit, co znamená domov. Evropská observatoř bezdomovectví vytyčila tři domény, které ho tvoří. Pokud domov chybí, zároveň se tím definuje bezdomovectví. První je fyzická doména, pobyt v prostoru vhodném k naplňování potřeb. Druhou tvoří sociální doména, ve které může mít jedinec soukromí a provozovat společenské vztahy. Poslední je právní oblast, kde může člověk něco užívat a zároveň právně vlastnit (Hradecký et al., 2012, s. 18).

Typologie ETHOS s návrhem národních subkategorií pro Českou republiku

Konceptní kategorie	Operační kategorie	Životní situace	Generická (druhová) definice	Národní subkategorie	*	
BEZ STRECHY	1 Osoby přežívající venku	1.1 Veřejné prostory nebo venku (na ulici)	Osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1 Osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)	b	
	2 Osoby v noclehárně	2.1 Noclehárna	Osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 Osoby v nízkoprahové noclehárně 2.1.2 Osoby sezonně užívatelí k přenocování prostory zařízené bez lůžek	b b	
BEZ BYTU	3 Osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1 Azylový dům pro bezdomovce	Osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 Muži v azylovém domě 3.1.2 Ženy v azylovém domě 3.1.3 Matky s dětmi v azylovém domě 3.1.4 Otcové s dětmi v azylovém domě 3.1.5 Úplné rodiny v azylovém domě 3.1.6 Osoby v domě na půli cesty	b b b b b b	
		3.2 Přechodná ubytovna	Osoby ve veřejných ubytovnách s krátkodobým ubytováním, které nemají vlastní bydlení	3.2.1 Osoby ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	b	
		3.3 Přechodné podporované ubytování		3.2.2 Osoby v přístřeší po vystěhování z bytu 3.3.1 Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje	b b	
	4 Osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1 Pobytové zařízení pro ženy		Ženy ubytované krátkodobě v zařízeních z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.1 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající na skryté adrese	a
					4.1.2 Ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě	a
	5 Osoby v ubytovnách pro imigranty	5.1 Přechodné bydlení (azylová zařízení pro žadatele o azyl)	Imigranti v přechodných ubytovnách z důvodu imigrace	Osoby v ubytovnách pro migrující pracovníky	5.1.1 Žadatelé o azyl v azylových zařízeních	a
		5.2 Ubytovny pro migrující pracovníky			5.2.1 Migrující pracovníci – cizinci ve veřejné komerční ubytovně (nemají jinou možnost bydlení)	a
	6 Osoby před opuštěním instituce	6.1 Věznice a vazební věznice	Bez možnosti bydlení po propuštění Zůstává déle z důvodu absence bydlení Bez možnosti bydlení		6.1.1 Osoby před opuštěním věznice	a
		6.2 Zdravotnická zařízení			6.2.1 Osoby před opuštěním zdravotnického zařízení	a
		6.3 Zařízení pro děti			6.3.1 Osoby před opuštěním dětské instituce 6.3.2 Osoby před opuštěním pěstounské péče	a a
7 Uživatelé dlouhodobější podpory	7.1 Pobytová péče pro starší bezdomovce	Senioři a osoby invalidní dlouhodobě ubytované v azylovém domě	Dlouhodobě bydlení s podporou pro bývalé bezdomovce	7.1.1 Muži a ženy v seniorském věku nebo invalidé dlouhodobě ubytované v azylovém domě	b	
	7.2 Podporované bydlení pro bývalé bezdomovce			7.2.1 Bydlení s podporou výslovně určené pro bezdomovce neexistuje		
NEJISTÉ BYDLENÍ	8 Osoby žijící v nejistém bydlení	8.1 Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	Přechodné bydlení u příbuzných nebo přátel	8.1.1 Osoby přechodně bydlící u příbuzných nebo přátel (nemají jinou možnost bydlení)	a	
		8.2 Bydlení bez právního nároku	Bydlení bez právního nároku, nezákonné obsazení budovy	8.1.2 Osoby v podnájmu (nemají jinou možnost bydlení) 8.2.1 Osoby bydlící v bytě bez právního důvodu 8.2.2 Osoby v nezákonné obsazené budově	a a b	
		8.3 Nezákonné obsazení pozemku	Nezákonné obsazení pozemku	8.3.1 Osoby na nezákonné obsazeném pozemku (zahradkářské kolonie, zemnice)	b	
	9 Osoby ohrožené vystěhováním	9.1 Výpověď z nájemního bytu	Výpověď z nájemního bytu	Ztráta vlastnictví bytu	9.1.1 Osoby, které dostaly výpověď z nájemního bytu	a
		9.2 Ztráta vlastnictví bytu			9.2.1 Osoby ohrožené vystěhováním z vlastního bytu	a
	10 Osoby ohrožené domácím násilím	10.1 Policejně zaznamenané domácí násilí	Případy, kdy policie zasáhla k zajištění bezpečí oběti domácího násilí		10.1.1 Osoby ohrožené domácím násilím – policejně zaznamenané případy – oběti	a
NEVYHOVUJÍCÍ BYDLENÍ	11 Osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách	11.1 Mobilní obydlí	Mobilní obydlí, které není určeno pro obvyklé bydlení	11.1.1 Osoby žijící v mobilním obydlí, např. maringotka, karavan, hausbót (nemají jinou možnost bydlení)	a	
		11.2 Neobvyklá stavba	Nouzový přístřešek, bouda, chatrč, barák	11.2.1 Osoby žijící v budově, která není určena k bydlení, např. osoby žijící na pracovišti, v zahradních chatkách se souhlasem majitele	a	
		11.3 Provizorní stavba	Provizorní stavba	11.3.1 Osoby žijící v provizorních stavbách nebo v budovách např. bez kolaudace	a	
	12 Osoby žijící v nevhodném bydlení	12.1 Obydlené neobyvatelné byty	Bydlení v objektu označeném podle národní legislativy jako nevhodné k bydlení	12.1.1 Osoby žijící v nevhodném objektu – obydlí se stalo nezpůsobilým k obývání, ale dříve mohlo být	a	
	13 Osoby žijící v přelidněném bytě	13.1 Nejvyšší národní norma definující přelidnění	Definované jako překračující nejvyšší normu podle rozměru nebo počtu místností	13.1.1 Osoby žijící v přelidněných bytech	a	

*Použité zkratky v posledním sloupci – stupeň ohrožení

a – ohrožené osoby

b – bezdomovci

Zdroj: Hradecký, 2007, s. 33

Už první konceptní kategorie rozděluje lidi bez domova do tří skupin podle toho, jak se s nimi veřejnost stýká. Do první skupiny patří lidé bez střechy. Těmi jsou zjevné bezdomovci, které může kdokoliv potkat na veřejných místech, jak tam tráví většinu dne a následně nocují. Druhou skupinu tvoří lidé bez bytu, jedná se o skryté bezdomovce. Postrádají sice dlouhodobé bydlení, ale kolemjdoucí si jich s nejvyšší pravděpodobností

nevšimne. Poslední skupina zahrnuje osoby žijící v nevyhovujícím nebo nejistém bydlení, stávající se tak potenciálními bezdomovci (Hradecký, 2007, 2012). Pro srovnání Eric Rice a Anamika Barman-Adhikari (2014, s. 237) rozdělují ve své práci mladistvé bezdomovce do tří kategorií. První jsou „doslovní bezdomovci“, kam patří lidé žijící na ulici, v opuštěných budovách nebo nouzových přístřeších. Popis kategorie kopíruje první kategorii typologie ETHOS. Zadruhé mohou být „dočasně ubytovaní“. Jedná se o přežívání v rámci přechodných záchranných programů nebo u přátel či rodiny méně než 6 měsíců. Zde se již podobnost s typologií ETHOS lehce rozchází, ale stále zahrnuje několik podobností. Hodily by se sem druhá kategorie „bez bytu“ a třetí kategorie „nejisté bydlení“. Nicméně v typologii Rice a Barman-Adhikari (2014, s. 237) je kategorie vymezena také časově. Zatřetí používají oba autoři kategorii „stabilně zabydlení“. Jde o přežívání v rámci přechodných záchranných programů nebo u přátel či rodiny déle než 6 měsíců, ale stále navštěvující pomocná centra pro lidi bez domova a v nouzi. Třetí kategorie by se znovu dala připodobnit ke druhé kategorii obou autorů. Zde však bydlení trvá déle než 6 měsíců. Čtvrtá kategorie typologie ETHOS není v práci Rice a Barman-Adhikari (2014, s. 237) z Univerzity Jižní Karolína vůbec zastoupena.

1.2.1 Operační kategorie

V první operační kategorii ETHOS tabulky se umístily osoby přežívající venku. Tato skupina nejvíce odpovídá stereotypní představě o člověku bez domova. Většinu každodenních praxí uplatňuje ve veřejném prostoru, nebo venku „na ulici“. Nemají stálé místo, nocují venku pod mostem, na nádraží, v kanálech, ve veřejných dopravních prostředcích atd. „Jsou to osoby, které nemají možnost se ukrýt 24 hodin denně před nepřízní počasí kdekoliv uvnitř“ (Hradecký, 2007, s. 34). Osoby takto využívající veřejné prostory jsou náchylné k mnoha vnějším i vnitřním rizikům. Čelí například hladu a špatné výživě, omezenému přístupu k pitné vodě, hygieně, trpí nedostatkem spánku, nemají přístup ke zdravotní péči ani k zaměstnání a stávají se oběťmi kriminality. Pomoci jim mohou například sociální služby v nízkoprahových denních centrech, charitativní pomoc, nebo setkání se streetworkery (Hradecký, 2007).

Do druhé kategorie patří osoby bez obvyklého domova, které chodí do nízkoprahových nocleháren. Zde mohou nocovat na lůžku a mají přístup k osobní hygieně. Služby noclehárny však neposkytují ubytování po celý den a noc. V závislosti na změně ročních období i počasí se může počet osob v této skupině lišit. Hradecký (2007) k této

skupině uvádí dvě rizika. Prvním je nemožnost celodenního pobytu v noclehárně, druhým je nejistota příští noci. Některé osoby v této kategorii se totiž pohybují mezi první a druhou skupinou. Na druhou stranu mají členové této skupiny možnost kontaktu se sociální službou, který je spojený s méně náročným provozním režimem. Pro některé může noclehárna znamenat první pomyslný schod k sociálnímu začlenění.

Třetí kategorie patří do skupiny skrytého bezdomovectví. Osoby v této skupině mohou pobývat na zařízení 24 hodin, avšak pouze na přechodnou dobu. U obyvatel domu se předpokládá příprava do zaměstnání, hledání zaměstnání, či přímo následný výkon povolání. V místě se poskytuje strava a poradenství. Jídlo, stejně jako nocleh, se platí. V rámci kategorie se sociální místa dělí na:

- a) domy na půli cesty - ubytování na přechodnou dobu zejména pro osoby do 26 let věku
- b) komerční ubytovny – není jiná možnost bydlení, velká samostatnost
- c) přístřeší po vystěhování z bytu – například hotel po vystěhování z bytu kvůli soudní exekuci, chybí zde sociální podpora, člověk požívá velké samostatnosti
- d) přechodné podporované bydlení – není pro bezdomovce, je určeno jiným cílovým skupinám

Čtvrtá kategorie popisuje situaci žen, ukrývajících se před domácím násilím. Kvůli svému bezpečí odchází od svého partnera často i s nezletilými dětmi. Mohou setrvávat buď na skryté adrese, nebo v azylovém domě. Místa se liší zpravidla kapacitou a hlavně mírou tajnosti (Hradecký, 2007).

Do páté kategorie patří zprvé osoby v ubytovnách pro imigranty. Bydlí hromadně na azylových zařízeních, kde čekají na udělení azylu. Zadruhé migrující pracovníci, kteří zůstávají ve veřejných komerčních ubytovnách, jelikož nemají jinou možnost (Hradecký, 2007).

V šesté kategorii se nacházejí osoby před opuštěním instituce. Jde o vězně, kteří po výkonu trestu ztrácejí možnost „bydlet“ ve vězení. Dále sem patří osoby před opuštěním zdravotnického zařízení, ve kterém trávily hodně času a nyní jsou vystaveny rizikům špatného či neúspěšného začlenění zpátky do života mimo instituci. Posledními jsou děti opouštějící dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav nebo diagnostický

ústav. Patří sem též osoby před opuštěním pěstounské péče. Tato kategorie mívá problémy spojené s rozhodováním o vlastním životě (Hradecký, 2007).

V sedmé kategorii jsou uživatelé dlouhodobější podpory. V České republice se jedná výhradně o seniory a invalidní osoby dlouhodobě ubytované v azylovém domě. Buď jsou pro ně zřizovány speciální azylové domy, nebo se v klasickém azylovém domě vyčlení oddělení. Pobyt se počítá na přechodnou dobu a spolu s jídlem se platí (Hradecký, 2007).

Rozsáhlá osmá kategorie zahrnuje osoby žijící v nejistém bydlení:

- a) První podskupinu tvoří jedinci přechodně bydlicí u příbuzných nebo přátel, protože nemají jinou možnost bydlení. Tato situace bývá zpravidla časově omezená. Takto bydlicímu se obvykle nedostává dostatečného soukromí.
- b) Druhou podskupinou jsou osoby bydlicí v podnájmu. Platí zde však rozdíl mezi podnájmem z důvodu absence jiné možnosti a podnájmu zejména mladých vzdělaných lidí ve velkých městech před založením rodiny (Hradecký, 2007, s. 41).
- c) V rámci třetí podskupiny bydlí osoby v bytě bez právního nároku. Neexistuje smlouva nebo jakákoliv právní ochrana. Do podskupiny patří také například zletilé děti, žijící s rodiči bez jakéhokoliv legálního dokumentu. Jiní členové podskupiny mohou obsazovat celé budovy bez souhlasu majitele. Může se jednat o jakoukoliv budovu. Je třeba rozlišovat mezi osobami, často mladými i z dobře situovaných rodin, které si zvolily squatting jako alternativní způsob života, a osobami, které nemají jinou možnost bydlení (Hradecký, 2007, s. 42).
- d) Osoby ze čtvrté podskupiny nezákonně okupují pozemek, například v zahrádkářské kolonii.

Do deváté kategorie patří osoby ohrožené vystěhováním. Mohou dostat buď výpověď z nájemního bytu, nebo ztratit vlastnický nárok na byt. Výpověď nastává většinou pro dluhy na nájemném či vypršením nájemní smlouvy. Byt může vlastníkovu propadnout v exekuci (Hradecký, 2007).

V desáté kategorii se ocitají lidé ohrožení domácím násilím pouze, když policie zasáhne. Nejedná se výhradně o ženy, ale také o osoby v seniorském věku, zletilé a nezletilé, děti i muže. Po zásahu policie může nastat buď:

1. vykázání násilné osoby na 10 dní s možností prodloužení až na jeden rok, když ohrožená osoba podá návrh na předběžné opatření a soud ho potvrdí
2. násilná osoba je vykázána na 10 dní, ale ohrožená osoba nepodá návrh na předběžné opatření nebo je zamítnuto soudem, a ohrožená osoba se musí za 10 dní rozhodnout, jak pokračovat dále
3. policie dorazí na místo případu, ale nerozhodne o vykázání. Ohrožená osoba stále žije pod hrozbou násilí a může téměř kdykoliv ztratit domov (Hradecký, 2007)

Osoby z jedenácté kategorie žijí v provizorních a neobvyklých budovách. Takovými příbytky mohou být mobilní obydlí jako marigotka či hausbót, jež nejsou určené pro obvyklé bydlení. Dalším takovým místem bývá neobvyklá budova, která také není určena k bydlení – bouda, chata, nouzový přístřešek. Osoby mohou bydlet i v provizorních stavbách bez kolaudace, na jejichž užívání mají právo (Hradecký, 2007).

Dvanáctá kategorie zahrnuje osoby žijící v nevhodném bydlení. Takovým se rozumí objekt za současného stavu nezpůsobilý k obývání. Mohlo se tak stát vinou živelné události nebo zanedbanou údržbou (Hradecký, 2007).

Ve třinácté kategorii jsou osoby, které žijí v přelidněném bytě. Existuje zákonná norma, která stanovuje byt jako přelidněný. Český statistický úřad používá od roku 1980 statistickou kategorii přelidněného bytu:

- a) byty, ve kterých připadá na jednu osobu méně než 10 m²
- b) byty, ve kterých na jednu místnost připadají více než dvě osoby (Hradecký, 2007)

Ve své práci budu proto analyzovat, na které skupiny (zjevné, skryté, potenciální) se mediální sdělení zaměřuje nejčastěji, případně o jaké operační kategorii se mluví v médiích nejvíce. Tuto typologii využiji k roztřídění mediálních sdělení a na jejím základě následně spolu se získanými daty vytvořím mediální obraz člověka bez domova během jednoho roku COVID-19 krize.

1.3 Média a bezdomovectví

Díky masové komunikaci dostává veřejnost většinu zpráv o současných i minulých událostech. Noviny kontrolují informační tok skrze „gate-keeping“ a nastavování agendy. Velkou roli hrají editoři, kteří rozhodují o tom, jaké články vydají. Mao (et al., 2012, s. 6) ve svém výzkumu s kolegy zjistila, že o vydání a publikaci zpráv týkající se bezdomovců rozhoduje politická situace a potenciální čtenost/aktuálnost. Největší dopad na publikum mají média nastolováním agendy. Jsou schopná ovlivnit kognitivní činnost jedinců a strukturovat jejich proces myšlení. Nejvýznamnějším účinkem masové komunikace je schopnost mentálně uspořádat a organizovat svět kolem nás (Mao et al., 2012). „Ve zkratce, masová média nám nemusí s úspěchem říkat, co si myslet, ale překvapivě úspěšně nám říkají, nad čím přemýšlet“ (Cohen, 1963, s.). Formují tedy pojem bezdomovectví u široké veřejnosti. Mohou mezi veřejnost dostat povědomí o sociálním problému a nastínit řešení, které by přineslo změnu do života lidí zažívajících bezdomovectví (Mao et al., 2012, s. 6). Noviny, rádiové stanice, jakožto televize pokrývající sociální témata mají moc zvýšit veřejné povědomí o problematice, zároveň však také mobilizovat přijetí konkrétních řešení a ovlivnit tvorbu policy (Calder, 2011, s. 3). Chápání pojmu bezdomovectví ve společnosti ovlivňují mimo jiné významné osobnosti, například politici. Jsou totiž „...mocnými vůdci a zprostředkovateli názorů veřejnosti a mohou tak ovlivnit tvorbu závěrů týkajících se bezdomovectví“ (Zufferey, 2010, s. 2). Děje se tak na základě faktu, že v médiích dostávají oproti jiným složkám populace při řešení problematiky více prostoru. Třebaže mohou sami bezdomovci v dnešní době internetu přispívat na různá fóra jako laičtí žurnalisté, v tištěném tisku stále přetrvává normativní pohled vycházející z názoru většinové společnosti na lidi bez domova (Zufferey, 2014, s. 533). Bezdomovci mohou mít problém přijít s vlastní definicí, a tak mohou přebírat dominantní obraz z médií a podléhat tak vnucené sebe prezentaci.

1.4 Aktuální poznatky na akademickém poli k tématu bezdomovců a médií

Mediální výzkum v oblasti bezdomovectví je novinkou posledních několika let. Ačkoliv se jedná o důležitou sociální problematiku, není u nás tématu bezdomovectví v mediálních studiích věnována téměř žádná pozornost. Skoro všechny odborné studie pocházejí ze zahraničí (srov. Straškrábová, 2018). Na české akademické půdě se lidmi bez domova v kontextu médií věnuje pouze několik bakalářských (Kadeřávek, 2016; Stuhlíková, 2011; Košťálová, 2013; Kronika, 2011; Balcar, 2014; Aujezdský, 2014;

Malík, 2011) a pár diplomových prací (Straškrábová, 2018; Hejnal, 2012). Většina z nich využívá více kvalitativního, než kvantitativního výzkumu (srov. Starškrábová, 2018). Útěchu nenabízí ani knihy nebo odborné články. Na nedostatek studií mediálního obrazu bezdomovců poukazují mimo jiné Kliment s Dočekalem (2016, s. 101), kteří tvrdí, že: „V této souvislosti by stálo za to uskutečnit obsahovou analýzu masmédií referujících o bezdomovcích s cílem zjistit, jak jsou bezdomovci právě masmédií zobrazováni.“

V zahraničí je téma zastoupeno poměrně velkým množstvím prací a studií s různými zaměřeními. Nejčastěji se mu věnují výzkumníci ve Spojených státech amerických (Bhandari, Sun, 2021), Kanadě (Mao et al., 2011; Calder et al., 2011), Austrálii (Simpson Reeves et al., 2022; Zufferey, 2014; Zufferey, 2010; Zufferey, 2008) i dalších státech. Mezi zkoumaná témata patří aktivita bezdomovců na internetu (Hu, 2019; Rice a Adhikari, 2014; Bhandari, Sun, 2021) a mediální obraz sociální práce v rámci bezdomovecké populace (Zufferey, 2008; 2012; 2014). Za zmínku stojí také výzkum Laury Simpson Reeves (et al., 2022), kterou zajímá názor veřejnosti v rámci prezentovaného mediálního obrazu bezdomovců. Studie od Mao (et al. 2012) porovnává kanadské národní noviny se dvěma regionálními a velmi netypickou studií prezentují Darrina a Andrei Hodgetss a Alan Radley (2006), kteří zkoumají vliv mediálních reprezentací bezdomovectví na samotné lidi bez střechy nad hlavou. Opomenout se též nedá „bible“ studia bezdomovectví a médií o více než 475 stranách od editorky Sandry L. Borden (2022), ve které široká paleta akademiků a dokonce samotných novinářů řeší vyznění mediálního obrazu bezdomovectví u dominantní populace.

Pro mou práci jsou nejinspirativnější studie tří autorů či autorských skupin. První teoretická předkládá rozsáhlé shrnutí Moiry J. Calder a dalších třech autorek (Calder et al., 2011). Po vypracování důsledné rešerše odborných publikací přicházejí autorky s osmi typickými rámci pro bezdomovectví. Zadruhé vypracovala Carole Zufferey (2008; 2010; 2014) tři praktické studie, které úzce souvisejí se záměrem mé závěrečné práce. Soustředí se v nich na mediální obraz bezdomovců včetně sociální práce s lidmi bez domova v australských tištěných novinách. Zjišťuje, na jaké dvě skupiny rozdělují média bezdomovce, jak jsou vykreslováni poskytovatelé sociálních služeb i co si o mediálním obrazu bezdomovců sami myslí, kdy se během roku píše o bezdomovectví nejvíce, kdo dostává hlavní prostor a obecně jak média zobrazují bezdomovce a co tím sledují. Třetí skupinu autorů představuje Mao (et al., 2012). Její práce se z praktického hlediska nejvíce podobá záměru výzkumu diplomové práce, má komparativní povahu.

Porovnává kanadské národní periodikum se dvěma regionálními. Přitom se zaměřuje na pokrytí tématu bezdomovectví, sociální skutečnosti a vlastnictví médií. Autoři článku se nejprve zaměřili na styl, jakým prezentují bezdomovectví dvoje regionální noviny. Poté je zajímavé, jak se obě noviny v prezentaci liší. Nakonec porovnávají mediální obraz v regionálních novinách s prezentací v národních novinách. Všimají si roční doby, kdy jsou články o bezdomovcích nejčastější, poměru ženských a mužských autorů článků, kdo je nejčastěji médií zobrazován, pokud se píše o bezdomovcích a o čem konkrétně se hlavně píše.

1.4.1 Česká republika

S ohledem na nedostatek odborných prací pokrývajících lidi bez domova v českých médiích si myslím, že je práce na podobné téma více než žádaná a potřebná. Co se českého výzkumu mediálního obrazu bezdomovců týče, po zadání hesel „bezdomovec“ a „médiá“ do vyhledávače Digitálního repozitáře Univerzity Karlovy, se objevilo celkem 367 různých prací, z nichž v sobě pouze 5 snoubilo obě hesla dohromady. V kapitole se budu pracím z Univerzity Karlovy věnovat do detailu jednak proto, že pocházejí ze stejné vysoké školy a jednak z důvodu omezeného množství českých akademických prací se stejným tématem. Práce ostatních studentů z jiných vysokých škol jsou taktéž zmíněny, ne však rozebírány dopodrobna jako díla z mé „alma mater“. Dalším důvodem je chybějící přehledná a kompletní rešerše i vysvětlení všech aktuálně zpracovaných děl Univerzity Karlovy na téma bezdomovectví a médií.

Prvním tematicky podobným, leč ze všech pěti prací mé sféře výzkumného zájmu nejvzdálenějším dílem zůstává kvantitativní bakalářská práce Jana Kadeřávka (2016) z Husitské teologické fakulty. Zabývá se postojem většinové společnosti k menšinové skupině osob bez přístřeší. Všimá si toho, že mediální vyobrazení bezdomovců v českém prostředí postrádá sociální příčiny. Podle autora (Kadeřávek, 2016, s. 38) jsou bezdomovci v médiích konstruováni jako společnosti cizí svět nepřijatelných osob, který znamená hrozbu pro příslušníky většinové společnosti. Jejich současný stav má být výsledkem osobního selhání, zradou či nedostatečnou podporou ze strany nejbližších. Bezdomovec je pak prý „vždy jedinec, jehož osud je výsledkem přísně individuálního vývoje...“ (Kadeřávek, 2016, s. 38). Z autorova pozorování vyplývá, že stejný bývá obecně platný rozměr mediálních obrazů, kdy jsou úspěchy i neúspěchy vždy výsledkem činnosti jedince. V méně častých případech způsobeny náhodou nebo okolnostmi. Podívá-

li se akademik zkoumající mediální obraz do psychologie, jistě se setká s termínem „základní atribuční chyba“. Sociální psychologie by tedy podpořila autorovy výsledky svou teorií. Při vysvětlování chování druhých lidí mají jedinci sklon přeceňovat kauzální účinky osobnostních rysů a podceňovat ty, které vyplývají z působení okolí (Nolen-Hoeksema et al., 2012, s. 22). Pokud však jedinec vysvětluje své činy, má často tendenci bagatelizovat vlastní (veřejností negativně vnímané) chování zveličenými vnějšími faktory a přitom zanedbává důraz na vnitřní faktory. Tento nežádoucí vliv se nazývá efekt přílišného ospravedlnění (Nolen-Hoeksema et al., 2012, s. 20). Když hodnotíme chování druhých, máme tendenci vyzdvihávat vnitřní vlivy. Když však hovoříme o vlastním chování, naše ospravedlňování se zakládá na vnějších vlivech.

Kadeřávek (2016) si za respondenty svého kvantitativního výzkumu vybral 72 lidí různých věkových skupin z celého území České republiky. Z výsledků vyplývá, že česká společnost zaujímá k problematice bezdomovectví neutrální postoj – 47,6% respondentů z celkových 72 osob (45 žen a 27 mužů, největší věková skupiny byla 18 – 29 let). Druhou nejčastější byla negativní asociace v zastoupení 42% respondentů. Rovných 39% osob také částečně souhlasí s autorem uvedenými stereotypy, jako například: „Za svou situaci si mohou sami; Nechtějí pracovat; Jsou závislí;“ a podobně. Dalších 26% osob se stereotypy naprosto souhlasilo a 35% vůbec nesouhlasilo. Co se publik mediálního obrazu týče, podle Kadeřávka (2016, s. 88) prezentují české mediální prostředky divákům negativní a zkreslené informace o problematice bezdomovectví. Celkem 61,5% respondentů se domnívá, že média manipulují obraz vyloučených občanů. Dalších 65,3% respondentů vnímá mediální prezentaci bezdomovectví jako negativní.

Druhou práci z repozitáře na Univerzitě Karlově s podobným tématem vypracovala Vlasta Stuhlíková (2011). Předmětem práce je výzkum percepce bezdomovectví v politicko-spoločenském diskurzu se zaměřením na Prahu. V rámci práce použila autorka kvalitativní analýzu. Zkoumá politické novinové články veřejných osobností týkající se problematiky bezdomovectví, identifikace dominantních obrazů bezdomovce a jejich následnou interpretaci za pomoci vybrané teorie. Autorka také analyzuje dopad závažných změn v soudobém městském prostoru na bezdomovce i kolemjdoucí a obyvatele. Autorka ve své práci analyzovala stranické materiály s předvolební tematikou a volební slogany

stran, které měly vyšší pravděpodobnost⁴ dostat se do zastupitelstva před komunálními volbami 2010 v Praze. Podle autorky tvoří jednotlivé politické strany velice podobné či shodné obrazy současného bezdomovectví s výjimkou KSČ (Stuhlíková, 2011, s. 22). Podle charakteristik a způsobů řešení problematiky rozdělila Stuhlíková (2011) mediální obrazy bezdomovců do čtyř kategorií.

První kategorie s názvem „postmoderní tulák jako veřejná hrozba“ se v kontextu politického diskurzu předvolební kampaně stává pro občana a jeho děti významnou hygienickou a kriminální hrozbou. Navíc představuje estetický problém, dráždící vkus občanů. Politická moc se zavázala veřejné ohrožení eliminovat, vykázat ho z veřejných míst a vyčistit město od patologických jevů (Stuhlíková, 2011, s. 23). Kategorii „šílenec bez hlasu“ nejlépe vystihuje citát „...jsou to lidé, kteří mají v hlavě jinou filozofii. Oni jsou vlastně svým způsobem nemocní...“ (Top 09, 2010 in Stuhlíková, 2011, s. 31), který autorka používá už v úvodu podkapitoly. Podobá se předchozímu typu, jelikož představy o šílenici budí přirozeně strach o osobní bezpečí (Stuhlíková, 2011). Mediální sdělení zobrazují bezdomovce jako někoho s psychickou nebo fyzickou nemocí, kterou je potřeba léčit. Magistrát hl. m. Prahy ve svém Akčním plánu řešení problematiky bezdomovectví 2010-2013 navrhoval zřízení Centra integrované pomoci bezdomovců, které by v případě zjištění psychického nebo fyzického onemocnění osobu odvezlo do psychiatrické léčebny nebo nemocnice. V případě zjištění vysokého stupně opilosti na záchytku (Stuhlíková, 2011). Třetí typ mediálního obrazu bezdomovců pojmenovala autorka „novodobý nomád“. Příspěvky z této kategorie vykreslují člověka na ulici jako někoho, kdo si svůj životní styl dobrovolně zvolil. Obtěžuje tím však většinovou společnost. Autorka si všímá, že v jazyku politické kampaně se v souvislosti s tímto obrazem obvykle používají slovesa „chce a nechce“ (Stuhlíková, 2011, s. 36). Navíc se vyzdvihuje argument, že se tito lidé vyhýbají integraci do společnosti a nechtějí nastoupit do práce. Toulaví povaleči by podle tehdejší politické reprezentace měli z veřejného prostoru zmizet. Zatímco identifikované obrazy bezdomovectví „jsou v prvních třech případech pouze hrubými skicami, vypovídajícími spíše o procesech přeměny městského prostoru, než o samotných bezdomovcích,“ zdůrazňuje poslední kategorie a názvem „oběť svého prostředí“ osobní příběhy a individualitu bezdomovců (Stuhlíková, 2011, s. 22). Čtvrtý typ mediálního obrazu bezdomovce se podobá obrazu typickému spíše pro neziskové organizace, které

⁴ Autorka se zaměřila na strany jako ODS, TOP 09, ČSSD, Věci Veřejné a KSČM.

s bezdomovci přímo pracují (Stuhlíková, 2011). Tento způsob podává typizovaný popis člověka bez domova. Politici volí podle autorky tuto strategii z čistého populismu. Aby pro svou stranu získali body u voličů, staví se proti necitlivým názorům ostatních politických subjektů a nabízí vlastní lepší řešení. Všechny čtyři analyzované způsoby však chtějí bezdomovce z veřejného prostoru vystrnadit .

Další kvalitativně-quantitativní diplomová práce Tomáše Malíka (2011) s názvem Mediální reprezentace sociální nepřizpůsobivosti – kritická diskurzivní analýza zkoumá ideové zdroje a sociální faktory diskurzu nastaveného v žurnalistických textech mezi roky 2006 až 2009. Nicméně s tématem mé práce souvisí jen úzce. Zabývá se především sociálním vyloučením romského etnika spolu s chudobou, která jde ruku v ruce s marginalizovaným prostředím. Chudoba založená na etnické bázi se v České republice týká podle autora v první řadě Romů. V analýze však operuje s termínem „společenská nepřizpůsobivost“. Označení vyvolává baterii záporných vlastností, které jsou přirozeně typické pro jejich nositele. Z pohledu mé práce analyzované texty portálu iDnes.cz neřeší bezdomovectví, ale pouze chudobu. O událostech vztahujících se ke společenské nepřizpůsobivosti se podle Malíka (2011, s. 83) píše schematicky, bez pozornosti k reálným podmínkám životních situací aktérů. „Ze způsobu rámování většiny událostí totiž přímo či nepřímo vyplývá, že příčiny chudoby a sociálního vyloučení jsou na straně tzv. společensky nepřizpůsobivých lidí,“ uvádí v závěru své práce autor. V analyzovaných textech se ukazuje stejná povaha politických elit, jako v práci předchozí. Malík (2011, s. 84) tvrdí, že je pro ně boj se společensky nepřizpůsobivými lidmi součástí politické kampaně.

Oproti tomu v pořadí čtvrté dílo od Evy Straškrábové (2018) se věnuje přímo tématu bezdomovectví a stylu, jakým ho rámcují česká celostátní média. Stejně jako autor této práce, všímá si Straškrábová (2018) skutečnosti, že v českém prostředí se mediální studia téměř nezabývají otázkou bezdomovectví. Za pomoci kvantitativní obsahové analýzy zkoumá autorka příspěvky šesti médií napříč třemi mediatypy – psané slovo (Právo, Blesk), mluvené slovo (Radiožurnál, Impuls), televize (ČT 1, Nova). Záběr a hloubka zdrojů je poměrně široká, týká se doby od 1. ledna 2007 do 31. prosince 2016. Tato média si autorka vybrala díky tomu, že denně pokrývají celý stát. Cílem výzkumu je přinést poznatky o mediálním obrazu bezdomovectví tak, jak je konstruován v rozsahu celostátních médií (Straškrábová, 2018, s. 52). Jako základní jednotku měření si

autorka vybrala jeden mediální výstup. Ze 2 491 redukovala autorka počet analyzovaných příspěvků na přibližně 623 textů.

Na začátku svého výzkumu si pokládá pět výzkumných otázek. První otázka se zabývá množstvím času, který vybraná média věnují tématu bezdomovectví a jak se poměr mění v čase. Nejčastěji se o problematice zmiňovaly televizní výstupy (52%), dále tiskové výstupy (43%) a nejméně rozhlasové výstupy (7%). Přitom v roce 2009 vzniklo pouze 41 zpráv a v roce 2012 dokonce 79. Nejčastěji se podle výsledků Straškrábové (2018) během roku o bezdomovcích mluví vždy na přelomu zimní sezóny – prosinec, leden. Nejméně byly zastoupeny měsíce říjen, květen a březen. Druhá otázka sleduje způsob zobrazení lidí bez domova. Naprostá většina příspěvků se podle autorky věnovala konkrétním příběhům, problémům nebo situacím. Smíšené rámcování a tematické rámcování se objevilo jen v 19 procentech výstupů. Zmiňování byly v 60 procentech muži. Přesný věk lidí bez domova nešlo prý jednoznačně určit v 68 procentech případů. Druhou nejsilnější skupinou zahrnující 20 procent byli dospělí. Rodinný stav osob bez domova nebylo možné určit už vůbec (95%). Třetina zpráv (31%) zmiňovala násilí, bezdomovci v nich figurovali jako oběti (61%). Polovina zpráv pak vyzdvihuje, že si aktéři zaslouží pomoc většinové společnosti (51%). Třetina nelze určit (33%) a pouze 16 procent si nezaslouží soucit. V drtivé většině se příspěvky zaměřily na Českou republiku. Zatřetí Straškrábovou (2018, s. 69) zajímá rámcování příčin bezdomovectví. Z 95 procent mediální výstupy tuto informaci nepodávají. Čtvrtá výzkumná otázka se zaměřuje na formu, jakou vybraná média rámcují řešení problematiky lidí bez domova. V 68 procentech nebylo téma pomoci lidem zmíněno. Jakmile se ve zprávě objevilo, jednalo se většinou o typ krátkodobé pomoci (24% z 32%). Současně se téměř v žádné ze 636 zpráv neobjevilo řešení bezdomovectví (94%). Vyskytlo se jen v 6 procentech – 5% zpráv by bezdomovectví řešilo systémově, 1% kombinací systémových a individuálních řešení (Straškrábová, 2018, s. 73). Zapáté autorku zajímalo, kdo se k problematice vyjadřuje. Analýza ukazuje, že v 75 procentech případů poskytla média prostor pro vyjádření jedné či více osobám. Nejčastěji šlo o jeden zdroj (28%), dále žádný (25%), dva zdroje (18%), více než 3 zdroje (17%) a nejméně často byly zastoupeny právě tři zdroje (12%). Média pak dávala největší prostor politickým aktérům. V popisu výsledků perfektně zpracované analýzy Straškrábové (2018) by se dalo pokračovat, ale kvůli tématu a zaměření mé vlastní práce jsem se pokusil shrnout pouze nejdůležitější závěry.

Páté a poslední dílo zabývající se obdobným tématem pocházejícím z Univerzity Karlovy vypracovala Veronika Košťálová (2013). Bakalářská práce zkoumá pomocí kvalitativní sémiotické analýzy mediální obraz bezdomovců v denících MF Dnes a Hospodářských novinách. Autorka si vybrala období od 1. prosince 2011 do 30. listopadu 2012. Ze 781 článků, které se zobrazily v databázi Newton MEDIA, a. s. po zadání klíčových slov bezdomov* a bez domov*, jich po vyřazení nepotřebných zpráv zbylo 456, z čehož 446 připadlo Mladé frontě Dnes a jen 10 Hospodářským novinám. Autorka se ve svém výzkumu snaží odhalit významy mediálních sdělení, které následně interpretuje. K této příležitosti články roztříдила do devíti tematických kategorií. „Bezdomovectví obecně“ obsahuje články informačního charakteru, ve kterých se neobjevují žádné expresivní výrazy ani metafory. Čtenář se například dozví, jaké jsou výsledky sčítání bezdomovců a kolik respondentů ukončilo střední školu úspěšně složenou maturitou. Termín bezdomovectví zde leží v neutrální rovině. Kategorie „sociální služby pro bezdomovce“ se týká jak článků o azylových domech či noclehárnách, tak charitativních sbírkách a akcích, případně proměny sociálních služeb. Lidé bez domova jsou podle autorky prezentováni spíše pozitivně (Košťálová, 2013), součástí příspěvků jsou též otázky řešení problematiky. V pořadí třetí kategorii tvoří články buď o lidech na ulici ve smyslu pachatelů trestných činů (nejčastěji krádeže a napadení), nebo jejich obětí (nejčastěji fyzické útoky, vraždy, žhářství), pod souhrnným názvem „bezdomovci a kriminalita“. Expresivní výrazy však nejsou používány, jde o čisté sdělení informací. Jak sám název udává, tematická kategorie „bezdomovci ve veřejném prostoru“ zahrnuje články o lidech bez domova na veřejných místech. Tyto osoby jsou označovány za přítěž a problém, jejich výskyt na veřejných místech nežádoucí, vyznění příspěvků negativní. Podobně negativně zobrazují lidi na ulici zprávy z páté kategorie „bezdomovci ve starých objektech“. Šestá skupina „vyhlášky o žebráctví a konzumaci alkoholu“ se zabývá zprávami o oficiálních vyhláškách. Podle autorky působí opět spíše negativně, vyskytuje se v nich rezignace obyvatel i výkonných složek a snaha ukrýt osoby bez domova mimo veřejná místa (Košťálová, 2013, s. 32 – 33). V kontextu kategorie „bezdomovci a prohibice“ se média věnovala lidem bez domova v obavě, že by se mohly stát oběťmi pančovaného alkoholu – otravy metanolem. Články zněly podle autorky neutrálně. Osmá kategorie „bezdomovci a mráz“ obsahuje články věnující se nutnosti zřídit lidem bez domova azyl, aby neumrzli. Píše se i o tragických případech hospitalizací a úmrtí v důsledku podchlazení. Osoby na ulici jsou prezentovány v pozitivním světle jako chudáci (Košťálová, 2013, s. 33). Poslední

kategorii „bezdomovectví-senzace“ tvoří rozdílné příspěvky se společným rysem pozitivního vyobrazení lidí bez domova. Autorka dává příklad zprávy o muži, který vyhrál v loterii nebo o ženě ve vědecké soutěži. „V této skupině jsou bezdomovci prezentováni v (pro ně) nepříliš obvyklých situacích, což může vyvolávat obdiv či překvapení“ (Košťálová, 2013, s. 34).

Stejně jako Straškrábová (2018), všímá si Košťálová (2013, s. 35) nárazovému charakteru mediálního pokrytí bezdomovectví, kdy: „V zimních měsících bylo ve sledovaných člancích problematice bezdomovectví věnováno mnohem více prostoru...“ Příspěvky byly v této době pozitivně až soucitně laděny. Na druhou stranu v letním období docházelo podle autorky ke spojování bezdomovectví a neoprávněného užívání soukromých objektů nebo výskytu ve veřejném prostoru (srov. Balcar, 2014). I přes malý počet článků Hospodářských novin se prý konstrukce mediálního obrazu bezdomovců ani u jednoho média neliší. Rozdíl v počtu zpráv přisuzuje Košťálová (2013) jednak jiné klientele ekonomických a podnikatelských článků, jednak skutečnosti, že Hospodářské noviny nevydávají regionální přílohy. Nicméně v MF Dnes bylo právě v regionálních přílohách publikováno nejvíce zkoumaných článků. Jako poslední zjištění uvádí autorka výsledky svého ověřujícího šetření veřejného mínění – veřejnost má tendenci hodnotit problematiku bezdomovectví záporně (Košťálová, 2013, s. 37).

Mimo intelektuální podhoubí akademické obce Univerzity Karlovy se v českých akademických kruzích mediálnímu obrazu bezdomovců věnují též další práce. Po zadání hesel „bezdomovec“ a „médiá“ se v databázi Theses.cz objevilo 971 výsledků. Ovšem stejně jako v případě repozitáře závěrečných prací UK, i zde byl počet děl relevantních pro mé téma daleko nižší. Uvědomuji si, že mi tímto způsobem vyhledávání mohla některá práce, která nezahrnovala vyhledávaná hesla a přesto se zabývala podobným nebo stejným tématem, uniknout. Nicméně vzhledem k rozsahu a povaze mé závěrečné magisterské univerzitní práce tento způsob vyhledávání zdrojů dostačuje. Celkem se mi podařilo dohledat 4 díla (Kronika, 2011; Hejnal, 2012; Balcar, 2014; Aujezdský, 2014) související s médii a bezdomovectvím, ačkoliv bakalářská práce „Analýza obsahu reportáží z regionálních televizí se zřetelem na sociální oblast“ od Ondřeje Alexandra Kroniky (2011) s mým zaměřením souvisí okrajově. Bezdomovectví tvoří jen jednu ze sedmnácti kategorií, ke kterým hledá autor v kvantitativní analýze příspěvky (srov. Straškrábová, 2018). Práce, které se nepovedlo obhájit, jsem ignoroval (Holá, 2015).

Ze Západočeské univerzity v Plzni se tématem bezdomovců a médií zabývá Ondřej Hejnal (2012). Ve své antropologicky laděné⁵ diplomové práci zkoumá tři dimenze vysvětlující bezdomovectví. První dimenzí jsou subsistenční strategie bezdomovců v urbánním prostoru. Autor použil pro svá pozorování terénního výzkumu. Za druhé analyzuje lokální mediální konstrukci bezdomovectví. Podle Hejnala (2012) jsou bezdomovci vykresleni jako kriminálníci. Za třetí analyzuje proces sociální (re)produkce místa na příkladu squatu. Zbylé dvě práce spojující téma bezdomovectví a médií pocházejí z Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Jan Balcar (2014) se v bakalářské práci zabývá konstrukcí mediálního obrazu bezdomovců ve dvou denících. Za pomoci kvalitativní sémiotické analýzy zkoumá příspěvky Lidových novin a Mladé fronty dnes v čase od srpna 2013 do září 2014. Praktická část Jana Balcara (2014) rozděluje relevantní články do osmi podskupin podle frekvence, se kterou se v člancích vyskytovaly. Výsledky analýzy se shodují s o rok mladší prací Veroniky Košťálové (2013), která také použila sémiotickou analýzu a zároveň příspěvky rozdělila do devíti různých kategorií, přičemž její a Balcarovy (2014) kategorie se v sedmi případech z Balcarových osmi tematicky shodují. Autor přidal kategorii „bezdomovci a žebrání“, ale nepoužil kategorii „bezdomovci a prohibice“. Výzkum dospěl k téměř stejným závěrům jako práce Košťálové (2013), pozitivní konstrukce převládala ve třech kategoriích, neutrální ve dvou a negativní ve čtyřech, přičemž kategorie „bezdomovectví a kriminalita“ v sobě obsahovala jak pozitivní (podskupina bezdomovec jako oběť), tak negativní (podskupina bezdomovec jako pachatel) reportáže. Vzhledem k regionálním přílohám MF DNES věnujícím se bezdomovectví oba autoři tvrdí, že „problém bezdomovectví je spíše téma regionálního charakteru, než charakteru celostátního (Balcar, 2014, s. 47; srov. Košťálová, 2013, s. 36). Bakalářská práce Filipa Aujezdského (2014) zkoumá podobu mediálních obrazů ve čtyřech internetových denících (idnes.cz, iHNed.cz, Novinky.cz a Aktuálně.cz) a následně je porovnává. Autor si pro kvalitativní analýzu vybral 321 článků vyšlých za celý rok 2013, přičemž si pokládá dvanáct dílčích výzkumných otázek, na které ve své práci hledá odpovědi a analyzuje jednotlivá mediální sdělení.

⁵ Ondřej Hejnal je jedním z nejvýznamnějších českých antropologů, věnujících se problematice bezdomovectví.

1.4.2 Cizina

Zahraniční studie týkající se bezdomovectví a médií se vyznačují rozsáhlým výběrem témat a přístupů. Aktivitou lidí bez domova v rámci digitálního prostředí se věnuje Andrea Hu (2019) s kolegy. Zajímají se o diskurz na sociálních sítích, konkrétně o blog Tumblr. Díky své dostupnosti poskytuje internet lidem bez prostředků prostor vyjádřit se, socializovat se a získat praktickou pomoc. Podobný výzkum realizovali Eric Rice a Anamika Barman-Adhikari (2014). Spíše než diskurz online, studují autoři užívání internetu v rámci mladistvé bezdomovecké populace⁶. Také studie autorů Aparajita Bhandari a Billie Sun (2021) z Cornellovy univerzity⁷ se věnuje aktivitám bezdomovců v digitálním světě, konkrétně jejich aktivitám na internetové platformě Reddit v rámci vedlejších vláken témat, které mohou být uživateli hlasováním posunuty v rámci dalších komunikačních vláken nahoru, nebo dolů. Z výsledků výzkumu vyplývá, že lidé bez domova na internetu přidávají zejména čtyři typy tematických okruhů: komentáře k sociální problematice, sdílení potřeb a obav, nabídka péče a podpory a budování i zapojování online komunity do debaty. Bezdomovci nevyužívají r/homeless subreddit k získání podpory a informací, nýbrž aby vytvořili diskurz týkající se širších sociálních problémů (Bhandari, Sun, 2021, s. 1).

Také Laura Simpson Reeves (et al., 2022) zkoumá s kolegy reprezentaci bezdomovectví v australských médiích, sférou jejich zájmu je mediální obraz odpovědi veřejnosti na bezdomovectví, případně jak tyto obrazy mohou ovlivnit veřejné mínění týkající se přiměřenosti těchto odpovědí. Jejich výzkum je nicméně daleko mladšího data, než studie předchozích autorů a proto je možné vidět určitý posun v australském mediálním obrazu. Mezi roky 2016 až 2019 zkoumali autoři způsob, jakým tištěná média v australském Brisbane rámcují výroky o bezdomovectví. Výsledky ukazují, že odpovědi veřejnosti jsou prezentovány v dobrém světle pro dobrovolníky a jako nezbytně nutné pro lidi bez domova (Simpson Reeves et al., 2022).

Netypický charakter nese studie Darrina a Andrei Hodgetts a Alan Radley (2006). Udělali totiž výzkum o vlivu mediálních reprezentací bezdomovectví na samotné lidi bez střechy nad hlavou, kdy uskutečnili narativní rozhovory, pořídili fotografie a bavili se s 12

⁶ Výzkumu se zúčastnilo 201 mladých bezdomovců z Los Angeles v roce 2009. Účastnit se mohl kdokoli v rozmezí 13 až 24 let.

⁷ Známé u českého publika a akademické obce mimo jiné z populárního amerického televizního seriálu „The Office“.

jednotlivými viditelnými bezdomovci nad fotkami. Dále zjistili, že účastníci výzkumu opakují typické mediální příběhy prohlubující rozdíly mezi bezdomovci a lidmi žijícími ve standardním bydlení a kladou důraz na ty aspekty jejich života, které se sice neobjevují v médiích a přitom ukazují jejich „normálnost“ (Darrin, Andrea Hodhetts, Allan Radley, 2006, s. 497).

Na závěr se též sluší zmínit „bibli“ studia bezdomovectví a médií o více než 475 stranách od editorky Sandry L. Borden (2022). Široká paleta akademiků a novinářů z 16 různých zemí se zabývá možnostmi, jak mohou média posílit, nebo oslabit chudobu i výsadní postavení. Kniha dále zkoumá podstatu zpravodajství o bezdomovcích a historii, stejně jako problematiku reprezentaci chudých lidí, pokrytí chudoby coby součást reportáží veřejné policy a pozitivní možnosti pokrytí chudoby v médiích. Dělí se na úvod a šest částí.

Výše zmíněné práce slouží zejména jako příklad rozmanitosti témat, kterým se akademici věnují v souvislosti s médii a bezdomovectvím. Existují další práce zabývající se mediálním obrazem žen bez domova (Lyons, Smedley, 2021), analýzou mediální reprezentace bezdomoveckých obětí sériového vraha (Donley, Gualtieri, 2017), konstrukcí pojmu bezdomovectví jako diskurzivně-politického boje (Doudaki, Carpentier, 2019) a (ne)schopností médií (i vlády) odhadnout reálný počet viditelných bezdomovců (Hewitt, 1996; Jaffe, 1990). Výčet by mohl pokračovat dále, ale v současné podobě a s ohledem na povahu a rozsah závěrečné magisterské práce dostačuje. Navíc, jak potvrzuje Renáta Sedláková (2014, s. 83), nelze většinou „přečíst všechno, co se k tématu vztahuje.“

Do většího detailu jsem se zaměřil na dva typy zahraničních studií, jednu teoretickou a čtyři praktické, které částečně slouží jako inspirace pro můj výzkum a poskytují pohled na širší souvislosti vlastního výzkumu. O zasazení bezdomovectví do jasně definovaných a neustále se opakujících rámců se úspěšně snaží rozsáhlé shrnutí Moiry J. Calder se svými třemi kolegy (Calder et al., 2011). Po vypracování důsledné rešerše odborných publikací přicházejí autorky s osmi typickými rámci pro bezdomovectví. Vycházejí z nejvýraznějších a často se opakujících kategorií, jimiž se doposud (do roku 2011) věnovali ostatní výzkumníci.

- *Epizodický versus tématický rámec* představuje dva protipóly. Epizodický rámec se zaměřuje na individualismus a navrágá publikum, aby ze situace vinilo jednotlivce.

Tematický rámec prezentuje problematiku bezdomovectví jako statistiku, takže zcela zanikají jedinečnosti aktérů.

- *Sympatický versus nesympatický rámec* odkazuje na vyznění zpráv ve prospěch, nebo proti lidem bez domova. Patří sem příspěvky o bezdomovcích jako obětech trestných činů, stejně jako dramatické zprávy ze života lidí bez střechy nad hlavou.
- *Deviační rámec* vzbuzuje u publika negativní emoce, neboť prezentuje, co lidé bez domova udělali špatně. Jedná se například o kriminální činy nebo nehody.
- *Konfliktní rámec* mapuje debatu mezi bezdomoveckými aktivisty spolu s klasickými poskytovateli sociálních služeb na jedné straně a komunitní opozicí na straně druhé o právu na veřejný prostor.
- *Závislostní rámec* prezentuje určité skupiny, starší jedince včetně bezdomovců, jako sociální přítěž.
- *Atribuční rámec* zase tvrdí, že pro každý sociální problém existují dva typy zodpovědnosti – za příčinu a za řešení.
- *Sezónní rámec* je specifický formou, obsahem a každoročně se opakujícím výskytem reportáží v období Dne díkuvzdání a vánoc. Calder (et al., 2011, s. 10 11) srovnává své závěry s ostatními autory, kteří tvrdí, že se tento rámec vyskytuje za každého chladného počasí. Styl mediálních příspěvků vyvolává u publika soucit, ale nenabízí řešení. Podobnou kategorii použili ve své práci dva čeští autoři, Veronika Košťálová (2013) a Jan Balcar (2014). Články ze skupiny „bezdomovci a mráz“ se objevují vždy v zimních měsících při nízkých teplotách a osoby bez domova jsou prezentovány v pozitivním světle. (Košťálová, 2013, s. 33-34; Balcar, 2014, s. 43), kdy „...zprávy v první řadě vyvolávají soucit,“ (Košťálová, 2013, s. 33). Ke stejným závěrům došla také Straškrábová (2018). Během zimy se minimálně v České republice zvyšuje intenzita příspěvků o bezdomovcích. Může se tedy zdát, že soucitně laděné mediální příspěvky o bezdomovcích během zimních měsíců nejsou pouze doménou Česka (potažmo střední Evropy), ale celého „západního světa“ (Stuenkel, 2016) obecně. Závěry totiž podporují i mnou zkoumané práce od zahraničních autorů Zuffereyové (2014), která se zaměřuje na Austrálii a autorky Mao s kolegy (2012) zkoumající mediální obsahy v Kanadě.

- *Rámcová řešení* výmluvně nabízí reportáže, které se často věnují charitativním činnostem a krátkodobým řešením v podobě rozdávání jídla (Calder et al., 2011).

Praktické inspirativní studie pochází od Carole Zufferey (2008; 2010; 2014). Dlouhodobě se zabývá mediálním obrazem bezdomovců i sociální práce v australských tištěných novinách. Také ji zajímá, jestli a jak se obraz změnil během uplynulých let. Teoreticky vychází ze sociálního konstruktivismu, proto se soustředí na způsob, jakým média vytvářejí sociální konstrukci reality a jak může jazyk i zvolený diskurz měnit momentální chod věcí. Mediální diskurzy tvoří jeden ze základů rozložení sil a preferencí ve společnosti. Dále zkoumá obraz sociální práce ve vztahu k bezdomovcům v tištěných médiích. Carole Zufferey (2008) realizovala obsahovou analýzu celkem 1 477 článků o bezdomovectví v sedmi australských novinách (The Sunday Mail, a The Advertiser za jižní Austrálii, dále The Age a The Herald Sun v Melbourne, s The Sydney Morning Herald i The Daily Telegraph ze Sydney a The Australian) mezi roky 2000 až 2003. Navíc svou studii doplnila polostrukturovaným rozhovorem s 39 sociálními pracovníky ze třech různých měst. Zjistila, že australské noviny v papírové podobě rozdělují bezdomovce podle dichotomie – zasluhující a nezasluhující („deserving“ a „undeserving“), například v podobě obětí nebo chudáků na jedné straně, nebo pachatelů či „flákačů“⁸ na straně druhé (Rosenthal, 2000). Tištěná média se též zabývají vztahem mezi byznysem a charitou. Vyjadřují se nicméně pro odstranění viditelných bezdomovců pryč z ulic. Poskytovatelé služeb jsou vykreslováni v pozitivním světle. Součástí výzkumu byly i rozhovory se sociálními pracovníky, kteří kritizovali média za předkládání zjednodušeného obrazu bezdomovectví a poskytování sociálních služeb. Politické rozhodování bývá velmi úzce spojeno s médii. Sociální pracovníci přímo poskytující služby nicméně popřeli, že by média ovlivňovala jejich práci.

Zufferey (2010) na výroční konferenci Australské sociologické asociace navazuje obecným tématem o politice bezdomovectví v australských tištěných médiích. Tentokrát zaměřila svou pozornost na novinový článek napsaný tehdejším premiérem Kevinem Ruddem pro nejprodávanější australské noviny Sunday Telegraph.⁹ Autorka klade velký důraz na styl, jakým stylem mění zvolená rétorika myšlení a tvorbu obecných znalostí,

⁸ Přeloženo z anglického originálu „slackers-lackers“.

⁹ Tou dobou (rok 2008) nejprodávanější australské noviny podle Australian Press Council (APC) (Zufferey, 2012, s. 1).

jako příklad konstatuje: „politici jsou mocnými vůdci a zprostředkovateli názorů veřejnosti a mohou tak ovlivnit tvorbu závěrů týkajících se bezdomovectví“ (Zufferey, 2010, s. 2). Při analýze používá rámec otázek od Bacchi (2009 in Zufferey, 2010). Politické debaty a mediální obraz bezdomovců ohraničují možnosti tvůrců policy a sociálních pracovníků a zároveň samy utvářejí promyšlený systém kroků vůči bezdomovectví. Bezdomovecké diskurzy v australských tištěných médiích ovlivňují silné osobnosti jako politici, kteří se snaží odstartovat společenskou změnu, ale sami jsou uvězněni širšími společenskými institucemi – politickým i mediálním systémem (Zufferey, 2010, s. 9). Jinými slovy, například politici sice ovlivňují styl, jakým se v médiích mluví o bezdomovcích, ale dělají tak v rámci aktuálního politického a mediálního systému.

Další autorčin (Zufferey, 2014) výzkum mediálních obsahů analyzuje 324 článků z pěti různých tištěných novin (Age včetně Sunday Age, Sydney Morning Herald a Australian včetně Weekend Australian) od roku 2000 do roku 2011. Všechny spojovalo heslo „bezdomovec“ v titulku. Rozhodla se však nekódovat osoby bez domova, které se staly obětí přírodních katastrof. Počty příbuzných článků se v rámci jednotlivých let lišily. Nejvíce jich bylo roku 2008, kdy vyšlo celkem 53 článků o lidech bez střechy nad hlavou. Jako v předchozím díle, i zde použila autorka rámec otázek od Bacchi (2009, s. 2 in Zufferey, 2014, s. 527 – 528). Intenzita mediálního pokrytí souvisí podle autorky s významnými událostmi (olympijské hry), dobou po volbách v roce 2007, kdy se vláda snažila řešit bezdomovectví, a zimními měsíci včetně vánočních svátků (pozitivní vyobrazení a reportáže o charitách). Největší počet článků o bezdomovectví se vztahoval k novým národním snahám o vyřešení bezdomovectví. Bylo-li téma zmiňováno jako hlavní priorita nové vlády, mělo v sobě charitativní nádech. Zprávy vykreslovaly lidi bez domova jako jedince zasluhující soucit. Další mediální články o bezdomovectví podle autorky prezentovaly samotné bezdomovectví jako problém, který musí být co nejdříve vyřešen (Zufferey, 2014). Tyto zprávy se též zaměřovaly často na bezdomovce spící na ulici. Podle autorky se v tištěných médiích často ve vztahu k bezdomovcům objevuje dvojí způsob hodnocení. Buď jsou vnímáni jako zasluhující (hodní pomoci či soucitu), nebo jako nezasluhující (nehodní sympatií veřejnosti). Stejně jako v předchozí práci, všimá si autorka v člancích podobností s Rosenthalovým (2000) dělením bezdomovců do tří kategorií – na „flákače“ (např. drogově závislé), „chudáky“ (např. mentálně postižené) a „nedobrovolné oběti“ (např. matky s dětmi prchajícími před domácím násilím) (Zufferey, 2014, s. 529). Děti bez domova doprovázející některého z dospělých, jsou nejvýrazněji vykreslovány

jako „nedobrovolné oběti“ a zároveň „zasluhující“ jedinci. Jak bylo předestřeno, nálepku „zasluhující“ dostaly v médiích nejčastěji děti, poté dospívající, rodiny a v jednom případě starší. Do „nezasluhující“ kategorie spadali problematiční („nároční“, útoční, jiní) bezdomovci, kteří byli zamítnuti poskytovateli sociálních služeb (Zufferey, 2014, s. 530). Autorka si všímá, jak málo bývá v australských médiích pokrýváno téma domácího násilí jako příčiny bezdomovectví mezi ženami. Ani jeden ze zkoumaných příspěvků neměl v titulku sousloví „domácí násilí“ (Zufferey, 2014, s. 531). Témata násilí na ženách, pachatelé domácího násilí a nerovnost postavení jsou pro australský tisk neviditelná (sic). Třebaže mohou sami bezdomovci v době internetu přispívat na různá fóra jako laičtí žurnalisté, v tištěném tisku stále přetrvává normativní pohled vycházející z názoru většinové společnosti na lidi bez domova (Zufferey, 2014, s. 533). Bezdomovci mohou mít problém přijít s vlastní definicí a tak mohou přebírat dominantní obraz z médií a podléhat tak vnucené sebezpřítaci. Podle výsledků výzkumu totiž tištěná média stále předkládají bezdomovce podle aktuálně platných sociálních norem, což ovlivňuje většinovou společnost a samotné lidi na ulici. Podporují status quo ve společnosti tím, že dávají více prostoru celebritám a vůdcům oproti lidem, kteří se s problematikou sami potýkají. Vládní strategie a média ustavují a tvarují sociální problematiku bezdomovectví. Autorka si nicméně všímá slábnoucího vlivu tištěných médií oproti mediím digitálním. I když hrály v minulosti tištěné noviny prim, v dnešní době přechází čím dál více mediálních publik k online zdrojům (Zuffrey, 2014). Na závěr navrhuje, že by bylo vhodné udělat výzkum na formy prezentace bezdomovectví v digitálních reportážích, čehož se zhostí výzkum mé diplomové práce.

Další studie od autorky Mao (et al., 2012) porovnává kanadské národní periodikum (the Globe and Mail) se dvěma regionálními (Calgary Herald a Edmonton Journal). Studie její a jejích kolegů je designem výzkumu podobná praktické části mé diplomové práce. Má totiž komparativní část, ve které porovnává články z různých periodik, stejně můj výzkum porovnává mediální obrazy bezdomovců před covidem a během covidu. Nicméně já srovnávám stejné plátky v různých časech. Přitom se Mao (et al., 2012) zaměřuje na pokrytí tématu bezdomovectví, sociální skutečnosti a vlastnictví médií. S kolegy nasbírala a analyzovala 449 článků od roku 1987 až 2007. Poměr článků na noviny byl téměř rovnoměrný (169 národní plátek, 152 a 128 regionální noviny). Autoři článku se nejprve zaměřili na styl, jakým prezentují bezdomovectví dvoje regionální noviny. Poté je zajímalo, jak se obě noviny v prezentaci liší. Nakonec porovnávají mediální obraz

v regionálních novinách oproti prezentaci v národním periodiku. Z celkového objemu článků z posledních let jim po zadání slov vyjelo cca 10% shod. Výsledné články podrobili „ručnímu“ třídění. Použili modifikovanou škálu hodnocení relevantnosti zpráv od Bucka, Tora a Ramose (2004 in Mao et al., 2012, s. 3): 1 = malá shoda / málo relevantní, 2 = střední shoda / nějaká relevantnost, 3 = vysoká shoda / téma, 4 = velmi vysoká shoda / hlavní téma. Věnovali se pouze článkům hodnoceným 3 nebo 4. Výzkum rozdělil témata na:

- Bydlení (styl života; hádky se sousedy; hledání obydlí; potřeby dostupného bydlení...). Nejčastější téma regionálních novin (39,6%), druhé nejčastější národních novin (20,7%). Celkově první místo v zastoupení všech zkoumaných článků.
- Komunitní pomoc a společenská podpora (jídlo a oblečení; podpůrné programy; charita; darování peněz a výběr peněz od veřejnosti, různé finanční kampaně; sociální faktory jako příčina bezdomovectví). Regionální noviny sledovaly téma z 21,4% a národní noviny z 19,5%. Celkově druhé místo.
- Profily bezdomovectví/bezdomovců (charakterové vlastnosti – například „špinaví“, „smradlaví“, „zapáchající“; diskriminace; práva bezdomovců; speciální potřeby...). Regionální noviny sledovaly téma z 15,4% a národní noviny z 18,9%. Celkově třetí místo.
- Ekonomické faktory (státní škrty v rozpočtu; útraty státu na pomoc; příčinou jsou ekonomické faktory). Regionální noviny sledovaly téma z 14,6% a národní plátek z 26,6%. Celkově čtvrté místo.
- Nelegální činnost (žebrání; hrabání se v odpadcích¹⁰; nelegální aktivita; vandalismus; oběti trestných činů). Regionální noviny sledovaly téma z 6,4% a národní plátek z 5,3%. Celkově páté místo.
- Zdravotní problémy (mentální nemoci; alkoholismus; užívání drog; přístup ke zdravotní pomoci; náchylní k nemocem). Regionální noviny sledovaly téma z 1,8% a národní plátek z 4,7%. Celkově šesté místo.
- Jiné.

¹⁰ Tuto praktiku nazývali bezdomovci v etnografickém výzkumu Dařílka (2019) slovesem „fárat“.

Stejně jako ostatní autoři zmínění v rešerši (srov. Zufferey, 2014, Straškrábová, 2018, Košťálová, 2013; Balcar, 2012; Calder et al., 2011), všímají si též autoři této studie, že mediální pokrytí bylo v chladných měsících (říjen, listopad, prosinec a leden) vyšší ve srovnání s jinými měsíci v roce. Regionální noviny pokrývaly bezdomovectví ve větší míře v době, když premiér v roce 2007 udělal na tomto poli zásadní rozhodnutí. Stejný počet článků byl napsán mužskými i ženskými redaktory, u zbytku článků se nedalo určit pohlaví autora (Mao et al., 2012, s. 4). Většina článků se zabývá bezdomoveckou populací a malé množství zpráv zachycuje pouze mužské bezdomovce, mladistvé bez střechy nad hlavou, mentálně nemocné bezdomovce, svobodné rodiče s dítětem, seniory, rodiny, bezdomovkyně a menšiny. Podle toho jak byli seřazeni, tak častý je jejich výskyt v člancích. Dále porovnává autor nejprve regionální noviny mezi sebou a poté regionální noviny s národními novinami. Regionálním článkům dominovalo „stanové městečko“, tedy kategorie „bydlení“. Téměř žádnou pozornost médií nezískalo téma bezdomovectví ve venkovských oblastech, rozhodně ne těch regionálních (Mao et al., 2012, s. 5).

1.5 Současný stav bezdomovectví v Evropě a v Česku

Podle poslední zprávy FEANTSA a Fondu Abbého Pierra (2020) založené na datech z roku 2018 zažívají v průměru čtyři procenta populace Evropské unie bezdomovectví. Patnáct a půl procenta obyvatel žije v přeplněných prostorách a u téměř čtrnácti procent populace se v domácnosti vyskytuje závažný problém jako třeba děravá střecha, vlhké stěny, podlahy či základy, nebo plíseň v okenních rámech či na zemi. FEANTSA a Fond Abbé Pierra předpokládají, že v současné době v Evropě se „na ulici“ nebo v přechodných domovech nachází okolo 700 000 lidí. To znamená sedmdesát procentní nárůst v rámci deseti let (Foundation Abbé Pierre, FEANTSA, 2020; Yakimova, 2020). Instituce a vlády Evropské unie se však poprvé v historii zavázaly ke společnému boji proti bezdomovectví v Evropské unii. Dne 21. června odstartoval na konferenci v Lisabonu ambiciózní projekt s názvem Evropská platforma pro boj proti bezdomovectví¹¹. Cílem je podněcovat dialog, podporovat vzájemné vzdělávání, vylepšit sběr dat a posílit spolupráci mezi všemi aktéry, usilujícími o vymýcení bezdomovectví (Wieczorek, Matthaes, 2021). V prohlášení se členské státy zavázaly k dodržování několika bodů. Zaprvé, nikdo nebude spát „na ulici“ z důvodu nedostatku dostupného, bezpečného a vhodného nouzového ubytování. Zadruhé, nikdo nebude žít v nouzovém či přestupném bydlení déle, než je potřeba k úspěšnému

¹¹ Přeloženo z anglického originálu „European Platform on Combatting Homelessness“.

přestěhování se do trvale zařízeného obydlí. Zatřetí, nikdo nebude propuštěn z žádné ze státních institucí (např. vězení, nemocnice, pečovatelská stanice) bez nabídky vhodného bydlení. Začtvrté, mělo by být zabráněno vystěhování, kdykoliv to bude možné a nikdo nesmí být vystěhován bez pomoci při hledání vhodného bydlení. Zapáté, nikdo nebude diskriminován kvůli statusu bezdomovce. K plnění závazků mají pomoci evropské dotace. Projekt navazuje na usnesení Evropského parlamentu z konce roku 2020, které si stanovilo cíl ukončit bezdomovectví v Evropské unii do konce roku 2030 (Yakimova, 2020).

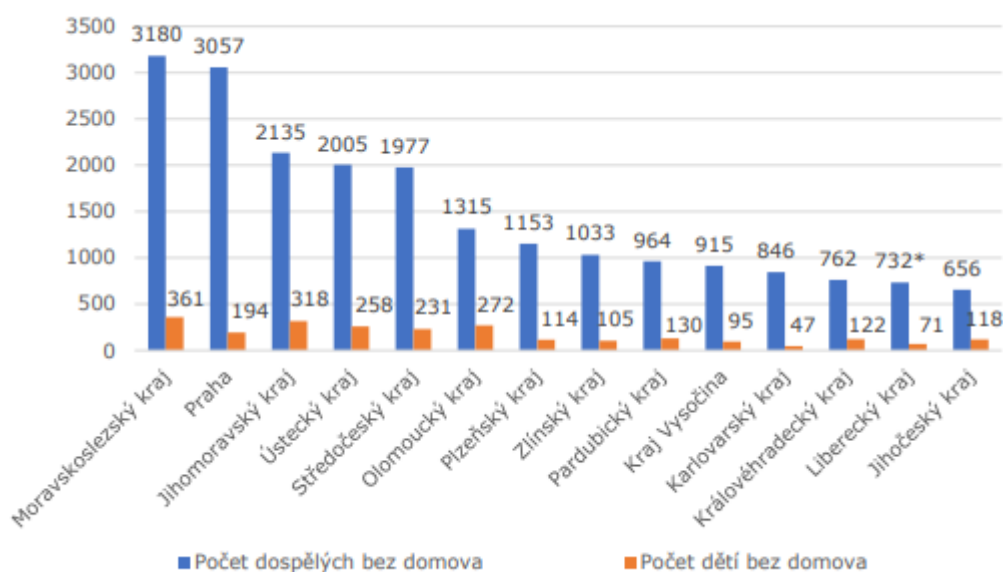
V dubnu roku 2019 provedl Výzkumný ústav práce a sociálních věcí zatím největší průzkum bezdomovectví v České republice – Sčítání osob bez domova. První pokus o získání celkového přehledu lidí bez domova se konal roku 2011 v rámci oficiálního Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB). Zjistilo se však, že získaná data neodpovídají realitě z toho důvodu, že klasické sčítání lidu je založeno na adresách bydliště a sčítání musely provádět zařízení poskytující služby osobám bez domova. Kategorie se však nekryly plně s typologií ETHOS a z důvodu rozdílů v metodických přístupech nebyly výsledky sčítání použitelné pro mezinárodní srovnání (Nešporová et al., 2019). Kategorie sčítaných osob vycházely z mezinárodní typologie ETHOS. Jednalo se o osoby bez střechy nad hlavou a vybrané kategorie osob bez bytu. Do první skupiny patřily jak lidé spící „venku“, tedy osoby žijící na ulici, nebo ve veřejném prostoru bez příbytku, tak osoby v noclehárnách. Druhá skupina lidí bez bytu zahrnovala pouze ubytované v azylových domech, v domech na půli cesty a v obecních ubytovnách. Navíc také jedince zavřené ve vězeňských a zdravotnických zařízeních s lůžkovou péčí, kteří se nemají po propuštění kam vrátit. Sčítání v terénu šlo aktivně naproti 403 obcím, které počtem svých obyvatel přesahují polovinu obyvatel České republiky. Zjistilo se, že počet osob bez domova činí okolo 21 230 dospělých a 2 600 dětí (osoby mladší 18 let). Nicméně tabulka zcela nesedí s grafem celkového počtu osob bez domova z jednotlivých krajů. Zde vychází celkový počet dospělých bez domova na 20 730 osob a dětí 2 436 (Nešporová, 2019, s. 35).

Počty osob bez domova vybraných kategorií na území ČR v roce 2019

počet dospělých bez domova	21 230	zaokrouhleno na celé desítky
počet dětí bez domova	2 600	zaokrouhleno na celé desítky
venku a v noclehárnách	11 608	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
azylové domy - dospělí	3 950	reálně sečteno 94 %, zbytek extrapolován
azylové domy - děti a mladiství	2 185	reálně sečteno 92 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny - dospělí	1 258	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny - děti a mladiství	382	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
domy na půl cesty - dospělí	246	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
domy na půl ces. - děti a mladiství	24	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
věznice	1 500	reálně sečteno 100 %
zdravotnická zařízení - dospělí	2 668	reálně sečteno 93 %, zbytek extrapolován
zdravotnická zařízení - děti a mladiství	4	informaci poskytlo 93 % nemocnic

Zdroj: Nešporová et al., 2019, s. 7

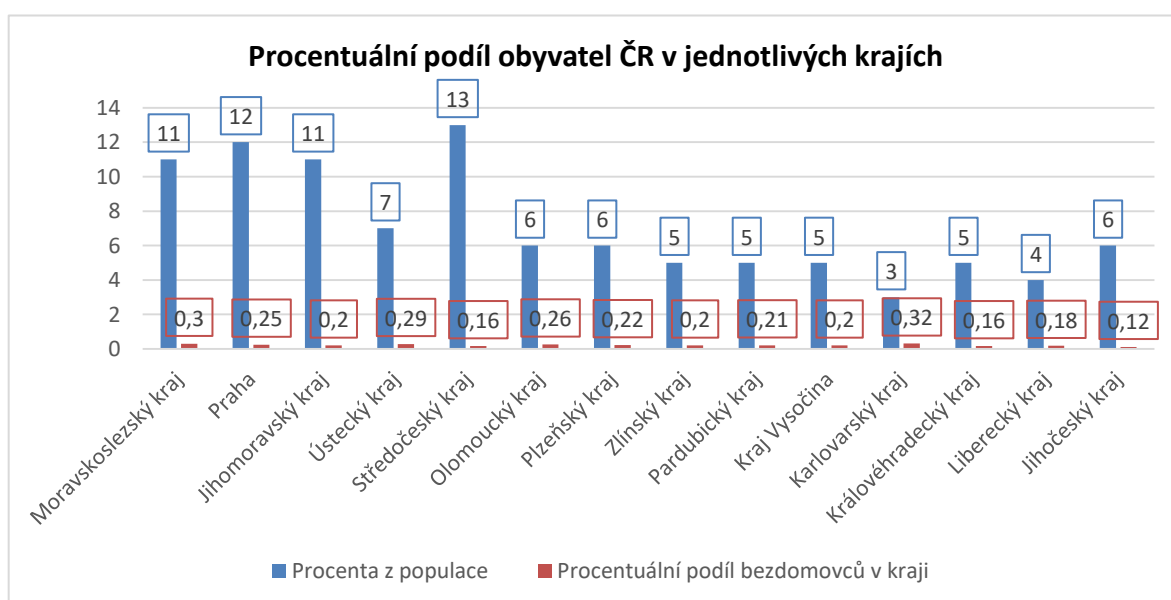
Celkový počet osob bez domova ze sčítaných kategorií v jednotlivých krajích

Zdroj: Nešporová et al., 2019, s. 35

Zhruba polovinu celkového počtu tvoří osoby bez střechy a jedna čtvrtina představuje jedince ubytované v azylových domech. Sčítaným dominují muži. Osm z deseti lidí nocujících venku nebo v noclehárnách jsou muži, zbylé dvě z deseti ženy. V rámci antropologického výzkumu parku zjistila Vlasta Stuhlíková (2015), že ženy byly na první pohled mezi zjevnými bezdomovci (těmi v parku) zastoupeny jen velmi málo. Podle její dlouhodobé pracovní zkušenosti s bezdomovci to ale nutně neznamená, že by žen na ulici bylo méně. Ženy „na ulici“ mají „tendenci více se skrývat a ve veřejném

prostoru na sebe neupozorňovat“ (Stuhlíková, 2015, s. 84). V azylových domech není rozdíl mezi pohlavími tak propastný, ale přesto vedou muži. Nachází se zde 30 procent žen, 38 procent mužů a 32 procent dětí. Z výsledků dále vyplývá, že nejvyšší počet, asi 3 540 osob, žije v Moravskoslezském kraji. Hlavní město Praha se drží v závěsu s přibližně 3 250 osobami a skupinu uzavírá Jihomoravský kraj se zhruba 2 450 lidmi. Po přepočítání podílu osob bez domova na tisíc obyvatel daného kraje však dopadl nejhůř Karlovarský kraj s číslem 3,00. Moravskoslezský s 2,92 se umístil až druhý, následovaný Ústeckým krajem s 2,75 (Nešporová et al., 2019, s. 7). Minulý rok 2021 proběhlo vůbec poslední sčítání lidu pořádané Českým statistickým úřadem. Na základě poslední aktualizace na webových stránkách Českého statistického úřadu – Sčítání 2021 (czso.cz/csu/scitani2021) z 31. března 2022 vychází, že v České republice žije 10 524 167 osob. Proto jsem spojil data Výzkumného ústavu práce a sociálních věcí – Sčítání osob bez domova s posledním Sčítáním 2021. Tabulka poskytuje konkrétní náhled současné situace v Česku, místo abstraktního pojednání ve formě psaného slova. Procenta jednotlivých krajů jsou zaokrouhlena na celá čísla. Po jejich sečtení vychází číslo 99, jedná se o drobnou odchylku. Podíl bezdomovců se počítá vždy z počtu bezdomovců v daném kraji v porovnání s celkovým počtem obyvatel kraje. Zaokrouhloval jsem na dvě desetinná čísla. Proto se má data mohou lišit od výsledků Nešporové (et al., 2019).

Graf č. 1: Procentuální podíl obyvatel ČR v jednotlivých krajích

Zdroj: Vlastní zpracování dat ze Sčítání osob bez domova a dat na stránkách ČSÚ

1.6 Koronavirová krize

Americký časopis TIME uvádí ve svém článku o uzavření center a charit pro bezdomovce v Západní Virginii a s tím související úmrtnosti bezdomovců citaci sociálního pracovníka: „Přišli jsme o hodně lidí, které, jak víte, považujeme za součást rodiny“¹² a redaktor doplňuje: „Když nejde o anonymní bezdomovce, každá smrt se počítá jako vzpomínka na konkrétního člověka“¹³ (Moakley, Zorthian, 2021).

1.6.1 Lidé bez domova a COVID-19

Jestliže samotné téma bezdomovci a média nebylo na české akademické scéně dostatečně prozkoumáno, propojení s nově vzniklým problémem covidu chybí zcela. Ani v zahraničí jsem při hledání zdrojů nenarazil na žádné studie, které by v sobě zahrnovaly bezdomoveckou populaci, covid a média. Nicméně musím zmínit, že má rešerše na tomto poli je omezeného rozsahu, neboť se mého výzkumu týká jen částečně, a to ve smyslu časového období a jedné zkoumané proměnné v mediálních výstupech během prvního roku pandemie.

Náhle propuknivší virová nákaza COVID-19 zasáhla a ochromila celý svět. První evropský případ byl hlášen 24. ledna 2020 ve Francii (Evropská komise, 2022), v Česku začátkem března. Od té chvíle se virus šířil v Evropě bleskovou rychlostí – obyvatelé zemí Evropské unie se museli vrátit ze zahraničí do svých zemí a postupně se začala zavádět protiepidemická opatření. Nejvíce nemocných zažilo Česko mezi říjnem a listopadem 2020, na začátku nového roku a mezi únorem a březnem 2021. Zřejmě nejtvrďší krizová opatření byla schválena 26. února 2021 s účinností od 1. března do 21. března, kdy byla následně prodloužena až do 28. března. Na základě usnesení vlády se všem osobám zakázalo opouštět území okresu, na jehož území má člověk trvalý pobyt nebo bydliště s několika výjimkami. Navíc platil „zákaz volného pohybu osob na území okresu nebo hlavního města Prahy v době od 21:00 hod. do 04:59 hod. s výjimkou...“ (Česko, 2021, čl. III.). Co když ale nemá osoba trvalé bydliště ani oficiální místo pobytu? Zákon očividně zapomněl na jednu z nejzranitelnějších skupin populace – lidi bez domova. Tato diplomová práce přispívá české akademické obci v pochopení dosud neprobádané problematiky bezdomovectví za koronaviru. Svou praktickou částí výzkumu zaměřenou na

¹² Přeloženo z originálu „We’ve lost a lot of people that, you know, we’ve regarded as part of the family.“

¹³ Volně přeloženo z anglického originálu „When the homeless are not anonymous, every death registers as a memory.“

mediální obraz bezdomovců během koronavirové krize mapuje, jak bezdomovce vnímala média a jaký obraz byl předkládán většinové společnosti. Studie též pomáhá pochopit, jak média reagují v době celonárodní krize na jednu z nejohroženějších součástí české společnosti.

2 METODOLOGIE

Předmětem výzkumu bude mediální obraz bezdomovců jednoho roku před a jednoho roku během koronavirové krize v České republice, výsledkem je pak popis mediálního obrazu. Zkoumat budu zprostředkovatelskou roli médií na tematických článcích několika internetových deníků. Oproti své tezi jsem rozměr výzkumu rozšířil o rok před vypuknutím nákazy, což mi poskytne dostatek materiálu ke srovnání obou období. Dále mě bude zajímat, jaké jsou rozdíly mezi médií ve způsobu prezentace lidí bez domova. Podle doporučení Zufferey (2014) je žádoucí udělat výzkum týkající se obrazu bezdomovectví v digitálních médiích. Autorka si totiž všímá slábnoucího vlivu tištěných médií. Mnou provedená obsahová analýza se proto týká pouze internetového zpravodajství.

2.1 Výzkumné otázky

Abych splnil cíl svého výzkumu, musím si dále položit výzkumné otázky, na které se svým výzkumem mediálních obsahů pokusím odpovědět. Otázky byly položeny na základě rešerše stávajících teorií v současné odborné literatuře a doplněny o některé zatím nepříliš probádané sféry. Jelikož vycházím v naprosté většině z teorií vytvořených na základě výzkumů s jasnými výsledky, stanovím pro každou otázku hypotézy – jaké výsledky předpokládám, že po vyhodnocení mého výzkumu vyjdou na základě výsledků prací ostatních autorů zabývajících se podobnou tematikou. „Teorie se nesmí stát dogmatem a každý vědec by měl být připraven pochybovat o platnosti svých argumentů, stejně jako v jeho oboru průběžně přetrvávají pochybnosti o pravdivostní hodnotě teorií. To je podstata kritického racionalismu ve vědě“ (Sedláková, 2014).

- VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova?
 - Zaměřují se média na příběhy, nebo statistiky?
 - Jaký emoční rámec převažuje?
- VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví?
 - Jaký je poměr zástupců státu, specializované veřejnosti, veřejnosti a bezdomovecké skupiny?
 - Jak se jednotlivé složky vyjadřují k bezdomovectví?
- VO3: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce?
 - Jak jsou pokrývány jednotlivé měsíce v roce?

- V jakých ročních obdobích daného roku vyznívají zprávy pozitivně, v jakých negativně?
- VO4: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci?
 - Jaké je pohlaví redaktorů? Má vliv na zvolený diskurz článku?
 - Jak jsou autorem nejčastěji prezentováni bezdomovci?
 - Jaké pohlaví prezentovaných bezdomovců převažuje?

2.2 Výzkumná metoda

Jako metodu na zkoumání mediálního obrazu bezdomovců jsem si vybral kvantitativní analýzu mediálních obsahů. Podle Winfrieda Schulze (et al., 1998, s. 30) se za typický rys této metody považuje vysoká míra strukturovanosti a s tím spojená ověřitelnost. Každý krok se na rozdíl od kvalitativní analýzy řídí přesně formulovanými pravidly. Vypovídá o velkých souborech dat, díky čemuž získá výzkumník širší přehled o daném konkrétního tématu napříč médii, dále zjistí trendy v mediální prezentaci konkrétních jevů nebo skupin a může porovnávat prezentace v různých typech médií (Sedláková, 2014, s. 291). Z toho důvodu vyplývající výhodou je možnost konkrétního znázornění závěrů výzkumu ve formě grafu, nebo tabulky. Tento způsob prezentace považují vzhledem k zaměření práce za ideální. Obsahová analýza bývá kritizována z důvodu, že „nedokáže postihnout drobnější významové nuance zkoumaných textů“ (Sedláková, 2014, s. 296). Proto se do diplomové práce promítají též kvalitativní techniky v podobě analýzy vyznění mediálních sdělení, při kterých se rozkrývají pod povrhem textu záměry autora komunikátu (Schulz et al., 1998). Jde o vnitřní postoje, nastavení lidí požádaných daným médiem o vlastní vyjádření k problematice. Podobný přístup je možné vidět například při obsahové analýze propagandistických technik německého rozhlasového vysílání zkoumaného týmem pod vedením Harolda D. Lasswella, který kvantitativní metodu rozvinul o kvalitativní rozměr analyzovaných symbolů a snažil se zachytit jejich vyznění – negativní, neutrální, pozitivní (Neuendorf, 2002). Primárně se tedy v člancích soustředím na analýzu výskytu konkrétních konceptů, ale do jisté míry též analyzuji jejich vztahy (Sedláková, 2014, s. 295).

2.3 Výzkumný vzorek

Jak z úvodu kapitoly vyplývá, v praktické části práce budu mapovat prezentaci bezdomovectví v českých internetových denících. Konkrétně se bude jednat o tři soukromě

vlastněné zpravodajské weby Novinky.cz, iDnes.cz / zprávy a Aktuálně.cz / zprávy, plus tři média veřejné služby ČT24.cz, iRozhlas.cz a České noviny.cz. Důraz byl kladen na to, aby vybrané noviny patřily různým nakladatelstvím. Podle průzkumu firmy NetMonitor navštívilo průměrně nejvíce lidí za září až prosinec 2020 zpravodajské weby Novinky.cz (5 105 419) na místě prvním, iDnes.cz / zprávy (3 782 581) na místě třetím a Aktuálně.cz / zprávy (3 562 097) na místě čtvrtém. Druhé místo v podobě Seznam Zprávy.cz jsem nezahrnoval, jelikož Novinky.cz jsou z 33,6% vlastněny firmou Seznam.cz, a. s. Následovala další soukromá média. Zpravodajský web ČT24.cz (1 858 977) představuje v pořadí první veřejnoprávní internetový zpravodajský portál, celkově se v rámci průzkumu umístil na jedenáctém místě. Hned na dvanáctém místě následuje zpravodajský web iRozhlas.cz (1 858 225) a na třináctém místě České noviny.cz (1 471 729).

U kvantitativní analýzy bývá obtížné uvést analyzované obsahy v kontextu jejich zveřejnění (Sedláková, 2014, s. 299), tomu se snažím předcházet například částí práce věnované koronavirové krizi. Za zkoumané časové úseky jsem zvolil 1.) dobu od 1. března 2019 do 28. února 2020, tedy bez dne jeden rok před vypuknutím krize v České republice a 2.) dobu od 1. března 2020 do 28. února 2021, s ohledem na fakt, že první tři nakažení u nás byli zmíněni v tiskové zprávě Ministerstva zdravotnictví České republiky prvního března (Ministerstvo zdravotnictví České republiky, 2020). S přihlédnutím ke skutečnosti, že se jedná o diplomovou práci a k množství reportáží, které touto cestou dostanu, považuji vymezené období za dostatečné. Obsahová analýza má sice výhodu libovolné doby, kterou je možné věnovat studii materiálů, „...na druhé straně tento čas může být opravdu nekonečný“ (Sedláková, 2014, s. 296).

Zdrojové články za vybrané období týkající se bezdomovectví jsem získal z databáze Newton MEDIA, a. s. – velká databáze přístupná studentům UK, jež v elektronické podobě ukládá česká celostátní i regionální média. Pro tuto databázi jsem se rozhodl z důvodu, že Univerzita Karlova nenabízí pro studenty mé fakulty žádnou jinou alternativu (např. databázi Anopress). Abych získal přístup ke zkoumaným článkům, zadal jsem do vyhledávače slova „bezdomovec“, „lidi bez domova“, „bezdomovství“¹⁴, „bezdomovectví“, „bezdomovci“, „bezdomovkyně“, „bez domova“. Jelikož je v současné chvíli vyhledávání nastaveno tak, že stačí zadat jedno slovo a vyhledávací algoritmus k němu přiřadí i podobná slova, spokojil jsem se s výše zmíněnými vyhledávanými

¹⁴ Termín v souladu s českým územ.

termíny. Zároveň jsem je oddělil slovem „OR“ v kapitálkách. Díky tomu byly vybrány ty zprávy, které obsahují alespoň jedno z hledaných slov. Operátor „OR“ je v podstatě zástupce čárek nebo středníků oddělující jednotlivá slova. Dále pokud chce výzkumník hledat ve vyhledávači sousloví, musí ho uvést do uvozovek. Na druhou stranu jsem si vědom, že algoritmus nemusel zachytit ty články, kde se pro označení lidí bez domova používají výhradně expresivní výrazy – „houmles“, „bezďák“, „santusák“. Do výsledků jsem nezahrnul regionální duplicitu. Co se média České noviny.cz týče, databáze neposkytuje jejich články. Jakub Říman, pracovník Newton Media, a. s. mi sdělil: „...bohužel ČTK neumožňuje archivovat jejich výstupy. Tento zdroj tak v našem vyhledávání není funkční. V případě zájmu o monitorování tohoto zdroje prosím kontaktujte přímo ČTK.“ Médium veřejné sféry jsem tedy musel kódovat přímo v infobance České tiskové kanceláře. Regionem byl celý svět, ze servisů jsem vybral pouze „Domácí“ a „Zahraniční“. „Ekonomiku“, „Sporty“ a „V angličtině“ jsem nepoužil. Vyhledával jsem pouze „Zprávy“. Jako klíčové slovo jsem zvolil „bezdomovci“.

Jen za první sledované období 1. března 2019 až 28. února 2020 našel vyhledávač Newton Media, a. s. 788 článků. Do vyhledávače zdrojů jsem zadal všech 6 mnou zkoumaných médií: ct24.z; irozhlas.cz; ceskenoviny.cz; novinky.cz; idnes.cz; aktualne.cz. Jak jsem se však v průběhu analýzy dozvěděl od Jakuba Římana, jestliže výzkumník zajímá zdroj iDnes, musí vyhledávat jak přes idnes.cz, tak přes zprávy.idnes.cz. Po přidání nového zdroje do vyhledávače se objevilo místo 788 článku celkem 812. Součástí výsledků však byly též články obsahující byť jediné slovo „bezdomovec“ v celém textu, například rozhovor s muzikantem a rapperem Paulie Garandem. Kritizoval veřejnou správu, kdy radní vlivem „kamarádšoftu“ (sic) realizují nepotřebný projekt, jehož infrastrukturu nakonec využívají zejména bezdomovci. Druhé zkoumané období od 1. března 2020 do 28. února 2021 obsahovalo 757 článků více či méně souvisejících s bezdomoveckou tematikou. Celkový počet článků ve zkoumaných obdobích dosáhl nakonec čísla 1 570. Výběrový soubor bylo tedy potřeba vzhledem k velkému rozsahu zkoumaných veličin dále omezit. Vyhledávání nejdůležitějších klíčových kritérií pouze v nadpisech také nepomohlo. Během zkoumaných dvou let obsahovalo nadpisy s vyhledávanými slovy souvisejícími s bezdomoveckou problematikou pouze 322 článků. Takový výběrový soubor by naopak byl pro povahu a rozsah mé práce nedostačující. Rozhodl jsem se blíže zabývat každým druhým článkem. Tímto způsobem získám relevantní mediální obraz bezdomovců v obou zkoumaných obdobích a nebudu se přitom muset zabývat pro povahu mé práce příliš

velkým výběrovým (potažmo užším výběrovým) vzorkem. Za obě zkoumaná období obsahovala databáze ČTK celkem 198 článků souvisejících s bezdomovci. Všech 1 570 textů z Newton Media, a. s. plus 198 článků z ČTK jsem tedy prošel, věnoval se pouze každému druhému článku a vyřadil ty, jejichž primárním ani sekundárním tématem nebylo bezdomovectví. Šlo zejména o případy, kdy se někde v článku jedno z vyhledávaných slov sice nacházelo, ale článek se problematikou vůbec nezabýval. Vybíral jsem proto články, kde se minimálně jeden celý odstavec zabýval výhradně bezdomovci. Odstavce jsem zkoumal podle přítomnosti vyhledávaného slova nebo sousloví. Také jsem zařadil články týkající se konkrétních osudů bezdomovců, byť byla jejich sociální situace zmíněna v článku pouze jednou a dále byli oslovováni svými jmény. Třídění relevantních článků jsem provedl ve dvou krocích. Nejprve jsem se zaměřil na relevantní články z prvního zkoumaného období jednoho roku před koronavirovou krizí (1. března 2019 až 28. února 2020). Pro všechny takto vybrané zprávy jsem následně vytvořil složku v rámci webu Newton Media a.s. Stejný postup třídění jsem též použil u druhého zkoumaného období, tedy článků o bezdomovcích během prvního roku koronavirové krize (1. března 2020 až 28. února 2021). Co se databáze České tiskové kanceláře týče, dané texty jsem kódoval přímo. Jsem si nicméně vědom, že v konečném výběrovém vzorku mohou chybět některé relevantní články. Důvodem je jednak zvolená strategie výběru každého druhého článku a jednak lidský faktor, kvůli kterému nemusely být všechny blíže zkoumané relevantní články do výběru zařazeny. Přesto vzhledem k objemu zkoumaných mediálních obsahů nemění tato možná drobná odchylka nic na konečném výsledku mé studie.

Před začátkem samotné analýzy mediálních sdělení jsem navíc provedl pilotní studii. Nejprve jsem prošel prvních 100 výsledků pouze z databáze Newton Media, a.s. v rámci prvního zkoumaného období (1. března 2019 až 28. února 2020) a vybral jsem každý druhý článek. Ty jsem následně ručně procházel a když se minimálně jeden celý odstavec zabýval bezdomovectvím, přidal jsem je do složky „BEZDOMOVCI (před covid)“. Když jsem je následně analyzoval, podařilo se mi vyřadit pár dalších článků, které se bezdomovectví téměř nevěnovaly. Maximálně slovo „bezdomovec“ zmínily jen v jedné větě. Takto se mi podařilo najít a roztrždit 25 relevantních dokumentů. Dále jsem v rámci pilotní studie zkoumal prvních 5 chronologicky seřazených vyříděných článků z prvního zkoumaného období. Proměnné v článku jsem rozřazoval do kódovací knihy na základě upřesněných výzkumných otázek a hypotéz rozebíraných v další kapitole. Po pilotní analýze jsem musel upravit u VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova? část

zabývající se soucitem s bezdomovci, přidal jsem podkategorii „nelze určit“. VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví? jsem upravil tak, že jsem upravil kategorii „nelze určit/nikdo“. Stejně jsem postupoval i v kategorii „Jak se vyjadřuje mluvčí?“, kterou obohatil o podkategorii „pozitivně i neutrálně“. Dále jsem se rozhodl VO3: Kdy a kde se média věnují bezdomovectví nejvíce? rozšířit také o rozdíl mezi tím, jestli článek pojednával o bezdomovcích v Česku, nebo bezdomovcích v cizině. Dále jsem k VO4: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci? přiřadil oproti původnímu designu „jiné“ a „více pohlaví“ a ke každé kategorii „žena/y“; „muž/i“; „jiné“, „smíšené autoři“ jsem přiřadil také kolonku „nejsou uvedeny“ a „po sečtení neutrální“.

2.4 Operacionalizace výzkumných otázek

V následující kapitole představím metodu, která mi umožní odpovědět na zadání výzkumného tématu. Vysvětlím, co rozumím pojmy, které budu využívat v rámci praktické části při zodpovězení otázek. Vymezené termíny vyjadřují postup, jakým budu mediální obsahy analyzovat jakožto náležitosti jednotlivých proměnných – například jaké charakteristiky budu o zkoumaných sděleních zaznamenávat v empiricky měřitelných ukazatelích (Sedláková, 2014, s. 132). Jinými slovy, z teoretického jazyka vytvořím jazyk observační. Všechny výzkumné otázky budou zasazeny do stejných časových i praktických rámců. Výsledky budu prezentovat podobným způsobem jako Mao (et al., 2012). Jak mediální obraz médií veřejné sféry, tak médií soukromé sféry prezentuji v samostatných kapitolách, následně oba mediatypy navzájem porovnávám v rámci jednotlivých kapitol obou zkoumaných období. Srovnání jednoho sledovaného roku před a jednoho roku během koronavirové krize provádím v samostatné kapitole.

2.4.1 VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova?

Při rámcování tématu bezdomovectví si budu všimnout celkového vyznění reportáže. Rozhodující budou tři hlavní rysy, na jejichž základě budu zprávy podle tematického zaměření třídit do jednotlivých kategorií. Inspiruji se teoretickým konceptem Moiry J. Calder (et al., 2011), která vypracovala na základě odborné rešerše osm nejčastěji se opakujících mediálních rámců při pokrývání bezdomovectví. Dva rámce upravené pro potřeby mé práce zde využiji jako základ pro vlastní třídění. První proměnnou tvoří základní zaměření reportáže. Využívám zde kategorii „*Epizodický versus tematický rámeček*“ (Calder et al., 2011). Epizodický se zabývá jednotlivcem, články jsou laděny individuálně. Tematický prezentuje odosobněné zprávy ve formě statistik, čísel, obecných informací o

populaci bez domova. Straškrábová (2018) si ve své kvantitativní studii všímá skutečnosti, že v rámci českého mediálního obrazu bezdomovců převažují příběhy, tedy epizodické rámcování. Tuto její hypotézu podrobím srovnání s vlastními výsledky výzkumu.

- Epizodické rámcování: Reportáže se budou zabývat konkrétními jednotlivci, články musí být laděny individuálně. Do této kategorie zahrnuji jakékoliv jednotlivce související s bezdomoveckou problematikou. Podle Calder (et al., 2011) se reportáže z této kategorie snaží přesvědčit publikum, že za svou situaci si mohou lidé bez domova sami.
- Tematické rámcování: Prezentace zpráv odosobněným stylem. O aktérech (včetně dobrovolníků, institucí, složek státu) se mluví ve formě statistik, čísel, homogenní skupiny. Calder (et al., 2011) si všímá, že v této kategorii naprosto zanikají individuální jedinečnosti aktérů.
- Kombinované rámcování: Do této kategorie zahrnu články, které v sobě kombinují jak individuální příběhy, tak širší souvislosti bezdomovectví.

Zadruhé mě bude zajímat, jaké vyznění zpráv o bezdomovcích převažuje. Cílem kategorie bude roztrždit články podle emočního dopadu na publika do 5 kategorií. V rámci přesnějšího roztržení každý článek ohodnotím jako ve škole na škále 1 až 5, kdy 1 znamená velmi pozitivní hodnocení lidí bez domova ze strany vyznění článku a 5 naopak velmi negativní. Jelikož i výzkumník je publikem mediálního sdělení, budu postupovat na základě vlastního uvážení. Jsem si vědom, že tato kategorie má kvalitativní základ. Aby mohlo dojít k co nejobjektivnějšímu roztržení, bylo by zapotřebí několika výzkumníků, kteří by své výsledky následně porovnávaly a zvýšili tím reliabilitu. Rozsah ani zaměření práce takové analýze neodpovídají. Proto provedu dílčí úkol sám. Teoretickou inspirací mi je „*Sympatický versus nesympatický rámeček*“ odkazující na vyznění zpráv ve prospěch, nebo proti lidem bez domova (Calder et al., 2011). O rozřazení rozhodují také konotace související s příbuznými kategoriemi lidí, které dávají média do souvislostí s bezdomovci, například hovoří-li o tom, že park obývají bezdomovci a drogově závislí či bezdomovci a vandalové. Bude mě zajímat, zda se potvrdí hypotéza vycházející z Hejnalova (2012), byť lokálního výzkumu mediální konstrukce bezdomovectví, podle kterého jsou bezdomovci vykreslováni jako kriminálníci, v rámci mé analýzy tedy číslem 5. Kadeřávkova (2016) práce zjistila, že česká veřejnost zaujímá k bezdomovectví nejčastěji neutrální postoj, ale těsně za ním negativní postoj. Jestliže se bude například jednat o zprávu o rozhodnutí

soudu v případě kriminálního činu spáchaného bezdomovcem, budu článek považovat jako negativní místo neutrálního, protože i když v takovém typu článků bývá použit neutrální jazyk, vyznění pro bezdomovce je jednoznačně negativní. Na vyznění článku mají také podíl promluvy mluvčích. Stejnou měrou hrají také při následujícím rozřazování článků do kategorií „nelze určit“, „zasluhující“ a „nezasluhující“.

- Negativní vyznění: Obraz bezdomovectví je zobrazován negativně jako problém, který přímo ohrožuje většinou společnost, například kriminalitou.
- Spíše negativní vyznění: Bezdomovectví je sice pro společnost problémem, ale přímo neohrožuje každodenní činnosti a procesy ve společnosti. Situace vyžaduje řešení. Budou sem patřit například i reportáže negativně popisující vzhled a fyzické vlastnosti bezdomovců.
- Neutrální vyznění: Nedá se určit, jaký bude mít zpráva dopad na mediální publikum. Články mají informativní a popisný charakter, případně se v článku vyskytují jak zmínky o negativním vystupování bezdomovců, tak pozitivní zmínky. Například, když se jedná o děti lidí bez domova, které sotva mohou samy za sebe rozhodovat o svém stavu a jejich rodiče, kteří podle vyznění zpráv aktivně dopomáhají vlastní situaci bytí v sociálně nepříznivých podmínkách.
- Spíše pozitivní vyznění: Obraz je prezentován v poměrně dobrém světle. Sice se s bezdomovci pojí nějaké problémy, ale přesto by se jim mělo pomáhat.
- Pozitivní vyznění: Zprávy z této kategorie nebudou obsahovat ani jednu negativní zmínku nebo narážku. Bude sem patřit například informace o úspěšné charitativní akci.

Stejně jako uvádí Calder (et al., 2011) dichotomický rámec sympatický-nesympatický, všimá si také Zufferey (2008; 2014) normativního rozdělení. Články rozříděné do jedné z pěti výše zmíněných kategorií proto dodatečně uvedu v rámci jednoduché dichotomie, která se podle Zufferey (2008, s. 361) neustále v různých obměnách v médiích vyskytuje. Půjde o vykreslení bezdomovců na zasluhující („deserving“) a nezasluhující („undeserving“). Na základě výzkumu Kadeřávka (2016) má být v mediálních člancích současný stav bezdomovců nejčastěji výsledkem přísně individuálního vývoje. Životní cesta vyplývá z činností jedinců. V méně častých případech

náhodou nebo okolnostmi. Bude mě zajímat, zda se potvrdí hypotéza z Kadeřávkovy (2016) práce a převáží počet článků z kategorie „nezasluhující“ proti kategorii „zasluhující“. Podle výzkumu Straškrábové (2018) totiž se zanedbatelnou převahou 51% zvítězily články pro pomoc bezdomovcům. Kategorie chápou podle teorie vytvořené Zuffereyovou (2014), kterou jsem rozšířil ještě o kategorii „nelze určit“.

- Zasluhující bezdomovci jsou médiu vykreslováni jako jedinci hodní soucitu a pomoci. Za takové považují média například oběti nebo chudáky – mentálně postižení, nedobrovolné oběti domácího násilí v podobě žen a dětí či nedobrovolné oběti násilí obecně. Stejně tak sem navíc přidám zprávy o lidech bez domova, které jsou zranitelné vůči nepříznivému počasí nebo virové nákaze. Důležité pro rozřazení potom je, zda svou situaci v krátkodobé perspektivě mohli ovlivnit, či nikoliv.
- Nezasluhující lidé bez domova prezentují média jako osoby, které si za svou situaci mohou sami a nepotřebují pomoc. Takovými zase bývají kriminálníci nebo „flákači“ – drogově závislí. Důležité pro rozřazení také bylo, v jakém kontextu média lidi bez domova uváděla. Například, jestli je reportáž měla tendenci vykreslovat v kontextu záměrně společensky nepřizpůsobivých.
- Nelze určit: bezdomovci nejsou vykreslováni ani jedním z výše zmíněných způsobů, případně jsou stavěny do kontrastu dva scénáře, kdy podle prvního lidé bez domova vědomě rezignovali na snahu změnit svou nepříznivou situaci a podle druhého se snaží se svou nastalou situací pracovat.

2.4.2 V02: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví?

Jako první budu analyzovat, z jaké společenské sféry si média nejčastěji zvou zdroje informací pro své články. Lidi ve společnosti jsem rozdělil na zástupce státu (všichni aktéři placení ze státních peněz - politici, státní zaměstnanci...), zástupce veřejnosti (buďto sami vydělávají nebo jsou placeni soukromým zaměstnavatelem – živnostníci, podnikatelé, zaměstnanci), zástupci specializované veřejnosti (pracovníky v sociální sféře, odborníky na bezdomovectví a lékaře) a samotné lidi bez domova. Také se budu zabývat množstvím přímých řečí v jednotlivých zprávách. V kódovacím archu uvedu počet, následně sečtu všechny přímé řeči ze všech zpráv daného média a výsledné číslo vydělím počtem reportáží. Získám průměr citací zkoumaných novin. Podle hypotézy z výzkumu Zufferey (2014, s. 534) podporují média status quo tím stylem, že upřednostňují ve svých

reportážích názory celebrit a vůdčích osobností. Na samotné lidi zažívající bezdomovectví už nezbyvá místo. Výzkum Straškrábové (2018) tyto závěry potvrzuje a doplňuje, že média dávají největší prostor hostům/zdrojům z oblasti politiky.

- Zástupci státu: Kdokoliv, kdo je placen ze státních peněz a vyjadřuje se v reportáži. Do této kategorie patří též zaměstnanci polostátních firem.
- Zástupci laické veřejnosti: Široká skupina lidí, kterou živí peníze ze soukromého sektoru.
- Zástupci specializované veřejnosti a sociálních služeb: Erudovaní odborníci a lidé zabývající se tématem v rámci své práce. Může jít o vysokoškolské profesory nebo výzkumníky. Stejně tak sem patří pracovníci sociálních služeb a lidé profesně pomáhající bezdomovcům, například lékaře.
- Bezdomovci: Lidi bez domova zastoupení ve zprávách. Médium si je musí vybrat jako zdroj informací.
- Nelze určit/nikdo: V případě, že není uveden ani jeden mluvčí, případně není u mluvčího uveden status nebo funkce, či status nebo funkce nespadá do předchozích kategorií. Stejně tak sem patří oficiální obecné vyjádření instituce.

Dále mě bude zajímat, jakým stylem a v jakých konotacích se jedinci vyjadřují k bezdomovectví. Bude mě zajímat kontext, v rámci kterého mluvčí o bezdomovcích mluví, zda je vůči nim přátelský, případně nepřátelský. Může se jich zastávat, či proti nim brojít. V případě čtvrté možnosti „pozitivně i negativně“ mluvčí hodnotil bezdomovce jak kladnými, tak zápornými výrazy. Tyto mohl použít jednak v jedné větě najednou, tak rozdělit do několika vět či promluv. Hodnocení zakládám na všech promluvách jednoho mluvčího v celém článku. Důležité je, zda mluvčí mluvil sám za sebe, nebo neutrálně za danou instituci. Jedná se však pouze o přímé řeči. Tuto analýzu však použiji pouze v rámci prvního a druhého sledovaného období a to při porovnávání soukromé a veřejné sféry.

- Negativně/nepřátelsky.
- Neutrálně (pokud konkrétní mluvčí hovoří za danou instituci, byť „negativně“).
- Pozitivně/přátelsky (počítá se sem i obhajoba bezdomovců a nutnost pomoci).

- Pozitivně i negativně.

2.4.3 V03: Kdy a kde se média věnují bezdomovectví nejvíce?

Podle výsledků prací autorů zmíněných v rešerši (Mao et al., 2012; Zufferey, 2014, Straškrábová, 2018, Košťálová, 2013; Balcar, 2012; Calder et al., 2011) jednoznačně vyplývá, že nejvyšší míra pokrytí bezdomoveckého tématu bývá v chladných měsících (říjen až leden). Vliv na počet článků mají dále významné události jako je doba po volbách, olympijské hry, (Zufferey, 2014) nebo politické PR (Zufferey, 2010). Téma bezdomovectví bývá v médiích často zmiňováno také během svátků (Zufferey, 2014). Tomuto se věnuje třídění, zda se zpráva odehrává v kontextu doby před volbami nebo v kontextu svátků, které ovlivňují celou Českou republiku. Nepočítám sem zprávy spojené s koronavirovou krizí. Třebaže zasáhla celou Českou republiku, nebyla ve druhém zkoumaném období výjimečnou situací.

V rámci zimních měsíců bývají bezdomovci prezentováni v pozitivním kontextu. Na druhou stranu v létě bývají vnímáni jako obtíž a problém (Košťálová, 2013). Zároveň je pokrytí nejmenší (Straškrábová, 2018; Košťálová, 2013). Například média negativně komentují jejich fyzické charakteristiky (zápach, nepříjemný zevnějšek) nebo bývají bezdomovci terčem kritiky za obývání veřejného prostoru (Košťálová, 2013). Styl mediálních příspěvků vyvolává u publika soucit, ale nenabízí řešení (Calder et al., 2011). Ve svém výzkumu mě bude zajímat pokrytí během jednotlivých měsíců v roce. Ke každé zkoumané reportáži uvedu měsíc, ve kterém vyšla a zda byla rámcována (na základě první výzkumné otázky) negativně, spíše negativně, neutrálně, spíše pozitivně a pozitivně.

Důležitým zjištěným též bude poměr zpráv před koronavirovou krizí a během krize. Vycházím-li z hypotézy, že v chladných měsících jsou lidé bez domova zobrazováni kladně a soucitně, protože fyzicky trpí chladem, zajímá mě, jestli budou mít zprávy o bezdomovcích během koronavirové krize také pozitivní vyznění a bude-li jich více než před virovým onemocněním COVID-19. Závěry uvádím až v poslední kapitole výzkumné části, kde budu porovnávat jednotlivé složky mediálního obrazu před a během krize.

Jako bonus mě zajímalo, jakou zemí se článek zabývá. Jestli se jedná o bezdomovce z České republiky konkrétně, nebo ze zahraničí obecně.

- Česká republika
- Cizina

2.4.4 V04: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci?

Stejně jako Mao (et al., 2012, s. 3), budu se i já při výzkumu zabývat pohlavím autorů článků. Ověřím hypotézu, že byl stejný počet článků napsán oběma pohlavími. Stejně tak se budu zabývat pohlavím bezdomovců. Zda média uvádějí bezdomovce častěji jako muže, ženy, nebo zda to lze jednoznačně určit. Pokud budou například v článku uvedeni bezdomovci jako homogenní skupina a také jeden konkrétní člověk „na ulici“, uvedu ve výsledcích proměnnou jakožto pohlaví právě konkrétního zmíněného bezdomovce. V případě, že budou zmíněny jak ženy, tak muži, uvedu „více pohlaví“. Ve výzkumu Straškrábové (2018) byli v 60 procentech zmiňováni muži. Jestliže je autorské jméno uváděno jako pseudonym a lze z něho vyčíst, jedná-li se o ženu či muže (například „bahoukovap“), přiřadím článek buď do mužské, nebo ženské kategorie.

- Žena/y.
- Muž/i.
- Jiné/nelze jednoznačně určit (buď se redaktor nedefinuje ani jako muž či žena, nebo nelze pohlaví určit – například v případě pseudonymů)
- Více pohlaví.

Dále mě bude zajímat, zda, případně jak, se liší použitý jazyk (diskurz) v reportáži. Zda se citově zabarvená slova vyskytují spíše u ženské autorky, mužského autora, nebo se výrazně neliší. Nepatří sem přímé citace zdrojů. Expresivní výraz bude započítán pouze když ho cíleně použije autor článku. Tyto jazykové prostředky „...nesou kladný nebo záporný citový příznak, promítá se do nich postoj, hodnocení a vůle mluvčího“ (AV ČR, 2022). Expresivních výrazů si všímám pouze ve chvíli, kdy se vztahují k lidem bez domova přímo nebo v rámci kontextu lidí bez domova. Když je použito negativní expresivní vyjádření, ale v kontextu lidí bez domova vyplývá pozitivně, například jako negativní kontrast k bezdomovcům, považuji ho za pozitivní. Pokud však použije redaktor jak pozitivní, tak negativní expresivní výrazy, odečtu je od sebe a uvedu pouze ty, které převládají. V případě remízy uvedu „po sečtení neutrální“.

- Počet expresivních výrazů u ženských redaktorů
 - Kladné.
 - Záporné.

- Nejsou uvedeny.
 - Po sečtení neutrální.
- Počet expresivních výrazů u mužských redaktorů
 - Kladné.
 - Záporné.
 - Nejsou uvedeny.
 - Po sečtení neutrální.
- Počet expresivních výrazů u redaktorů, kteří se nedají zařadit ani k pohlaví „muž“, ani k pohlaví „žena“.
 - Kladné.
 - Záporné.
 - Nejsou uvedeny.
 - Po sečtení neutrální.
- Počet expresivních výrazů u smíšených autorů článku.
 - Kladné.
 - Záporné.
 - Nejsou uvedeny.
 - Po sečtení neutrální.

3 EMPIRICKÁ ČÁST

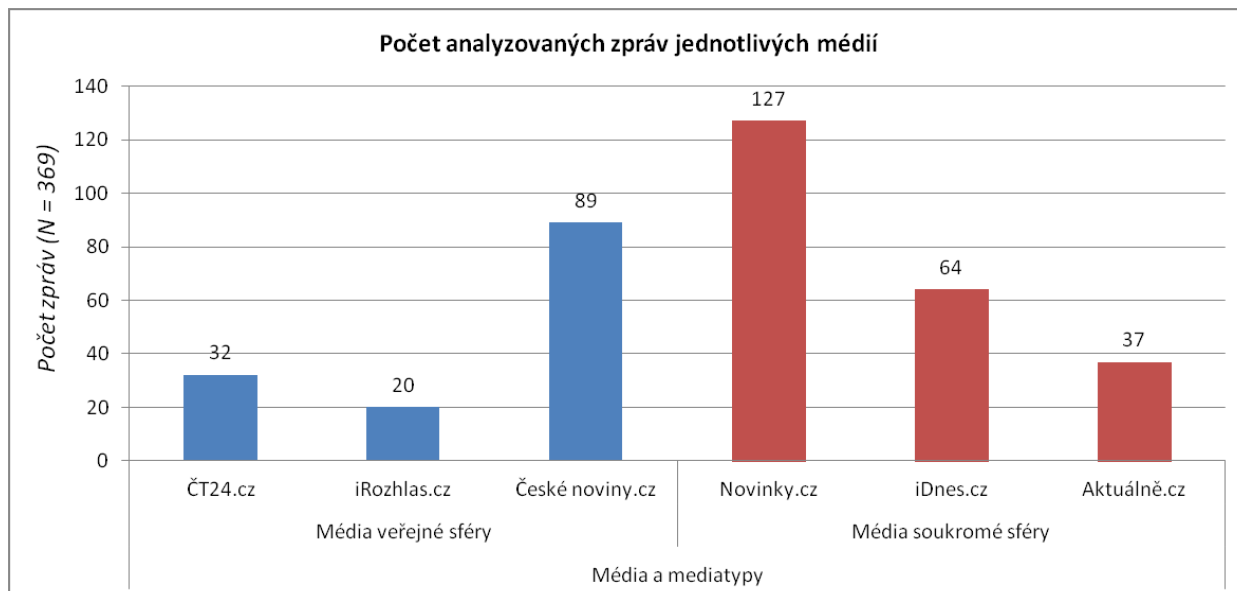
3.1 Analýza sdělení vybraných médií

V rámci kvantitativní analýzy mediálních textů jsem zkoumal články z databáze Newton MEDIA, a. s. Jak jsem již zmínil v kapitole Metodologie, rozhodl jsem se podrobněji zkoumat každý druhý článek z velkého souboru vyhledaného pomocí podrobných hesel. Poté jsem relevantní články z období jednoho roku před koronavirovou pandemií zařadil do složky „BEZDOMOVCI (před covid)“, další relevantní články z období jednoho roku během koronavirové pandemie jsem rozřídil do složky „BEZDOMOVCI (covid)“. V databázi ČTK jsem procházel 198 článků. Věnoval jsem se každému druhému, a pokud se alespoň jeden odstavec primárně věnoval bezdomovectví, kódoval jsem ho za pomoci kódovací knihy do kódovacího archu. Na první zkoumané období připadlo 47 článků, z nichž bylo po bližším rozřazení každého druhého relevantních pouze 20. Na druhé zkoumané období vyšlo 151 zpráv, ze kterých jsem kódoval celkem 69.

Z celkových 859 článků prvního zkoumaného období, nacházejících se jak v databázi Newton MEDIA, a.s., tak v databázi ČTK, jsem analyzoval 163 zpráv. Zastoupení vypadalo následovně: 16krát CT24.cz, 10krát irozhlas.cz, 20krát ceskenoviny.cz, 55krát novinky.cz, 42krát iDnes.cz a 20krát aktualne.cz. Některé články se opakovaly napříč různými médii. Bylo to způsobeno tím, že redakce využívaly informace České tiskové kanceláře. Z celkových 826 jsem nakonec analyzoval 206 článků. Ve druhém období vypadalo zastoupení následovně: 16krát CT24.cz, 10krát irozhlas.cz, 69krát ceskenoviny.cz, 22krát iDnes.cz, 72krát novinky.cz a 17krát aktualne.cz. I ve druhé části jsem zaznamenal, že se zprávy napříč médii podobaly, výjimečně byly identické. Třeba v případě útoku nožem v kostele San José v Kalifornii z 23. 11. 2020, kdy zprávu vydal jak irozhlas.cz, tak aktualne.cz, protože čerpaly z ČTK. Někdy vydalo médium jednu zprávu dvakrát. Takovým příkladem je reportáž ze 4. 2. 2021. Novinky vydaly ve stejný den hned dvě zprávy s názvem „Umrzlý italský bezdomovec měl dům v Kalábrii, dvě auta a na účtě (sic) 2,5 milionu“.

Jednotlivé podkapitoly druhé části mé diplomové práce jsou řazeny podle pořadí výzkumných otázek. Analýza a prezentace výsledků je rozdělena na tři části. První část se zabývá články z období jednoho roku před koronavirovou krizí, druhá část se věnuje prvnímu roku koronavirové krize a třetí část porovnává výsledky z obou období mezi

sebou. Při analýze obou období prezentuji grafy založené na sesbíraných datech vybraných článků. Nejprve popisují média veřejné sféry, následně soukromé sféry a nakonec obě tyto porovnávám.

Graf č. 2: Počet analyzovaných zpráv jednotlivých médií

Zdroj: Vlastní zpracování dat

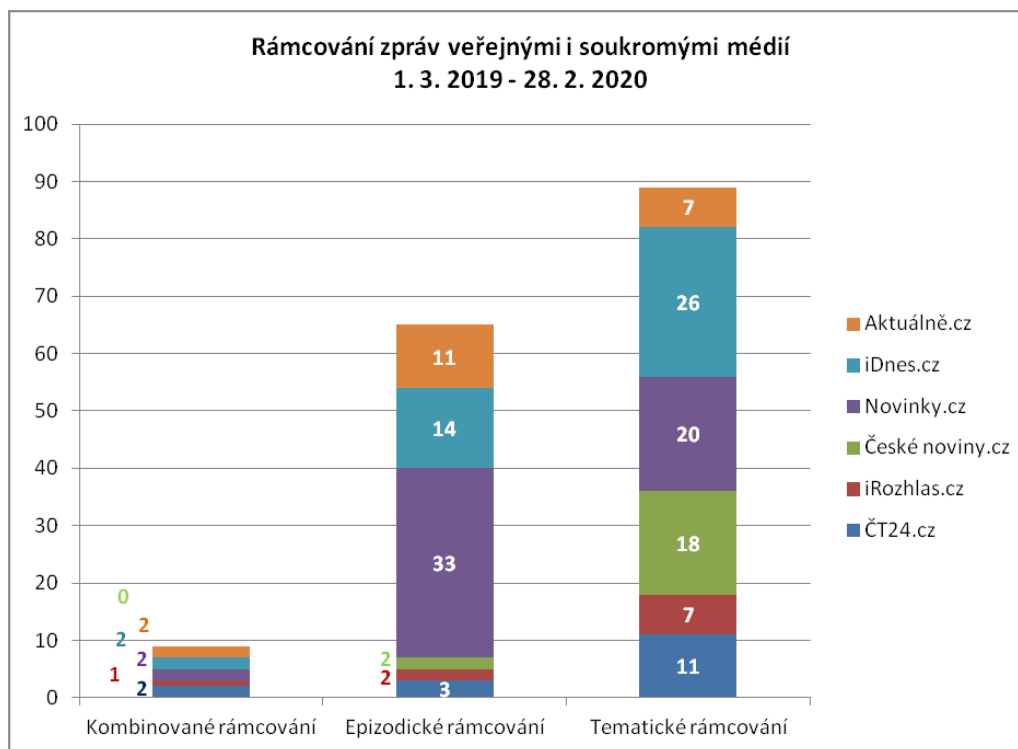
3.2 Období před COVID-19 epidemie: 1. 3. 2019 – 28. 2. 2020

V kapitole se věnuji analýze dat získaných v prvním zkoumaném období jednoho roku před vypuknutím onemocnění COVID-19. Jedná se o dobu od 1. března 2019 po 28. únor 2020.

3.2.1 V01: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova

V prvním sledovaném období převažovalo tematické rámcování v celkem 89 případech, následovalo epizodické rámcování u 65 článků a nejméně bylo zastoupeno rámcování kombinované u 9 zpráv. U médií veřejné sféry jednoznačně převažovalo v prvním zkoumaném období jednoho roku před vypuknutí onemocnění COVID-19 tematické rámcování. Z celkových 46 zpráv jich bylo 36 zaměřeno na bezdomovce jakožto skupinu (tematické rámcování), 7 na konkrétní lidi bez domova (epizodické rámcování) a pouhé 3 články zahrnovaly jak tematické, tak epizodické rámcování (kombinované rámcování). Články médií soukromé sféry upřednostňovaly z celkových 117 zpráv v prvním sledovaném období epizodické rámcování s četností 58. K tematickému se jako ke druhému nejčastějšímu uchýlila soukromá média v 53 případech. Kombinované rámcování bylo v prvním sledovaném období zastoupeno jen velmi okrajově 6 zprávami.

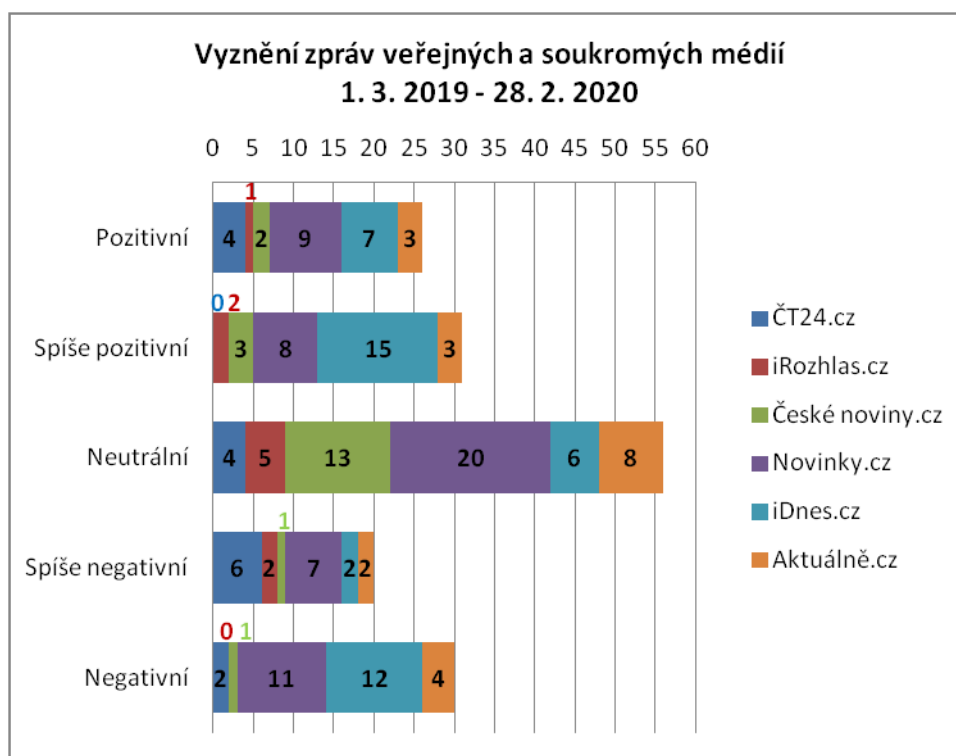
Veřejnoprávní média tedy jednoznačně upřednostňovala tematické rámcování bezdomovců jako obecné skupinu bez konkrétních zástupců. Soukromá média dávala naopak přednost příběhům o jednotlivých bezdomovcích i s jejich individuálními charakteristikami.

Graf č. 3: Rámcování veřejnoprávních i soukromých zpráv v prvním zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Zprávy byly nejčastěji informativního charakteru. Nelze určit, jaký dopad měly na čtenáře. Celkem 56 článků patřilo do neutrální kategorie. Za druhé nejčastější vyznění zpráv uvádím „spíše pozitivní“ s 31 zprávami, těsně následovaly zprávy s negativním vyzněním. Jako čtvrtá se umístila kategorie „pozitivní vyznění“ (26 zpráv). Nejméně zpráv v prvním sledovaném období obsahovalo „spíše negativní“ konotace (20 zpráv). Veřejnoprávní média vykreslovala bezdomovce nejčastěji neutrálním stylem (22). Spíše negativně popisovala bezdomovce v 9 zprávách. Podobných výsledků dosáhly též reportáže soukromých médií, která se nejčastěji odvolávala k bezdomovectví neutrálně (34). Hned jako druhé podávaly bezdomovectví v negativním světle (27). U obou mediatypů panuje podobná tendence vykreslovat bezdomoveckou populaci neutrálně a následně negativně.

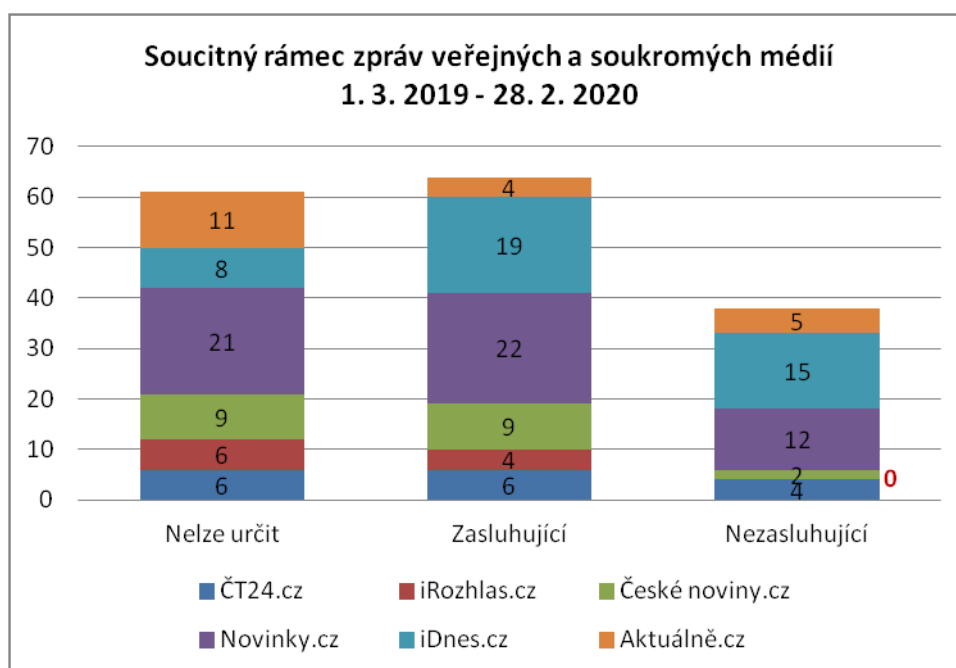

Graf č. 4: Vyznění zpráv veřejnoprávních i soukromých zpráv v prvním zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

V rámci jednoduchého normativního rozdělení na zasluhující-nezasluhující bezdomovce převládá rámec „zasluhující“ s počtem 64 zpráv. Druhé nejvyšší skóre 62 příspěvků patřilo skupině reportáží, u kterých se nedalo jednoznačně určit, zda si lidé bez domova zaslouží pomoci, nebo si za svou situaci mohou sami například užíváním alkoholu, drog nebo trestnou činností. Nejméně zpráv patřilo do skupiny o bezdomovcích, jež si pomoc nezaslouží. Na tuto kategorii vyšlo 38 reportáží. Média veřejné sféry

preferovala v rámci jednoduchého dichotomického rámce zprávy o bezdomovcích jakožto lidech, kteří potřebují pomoci (19). Proti tomu zpráv o nezasluhujících bezdomovcích bylo pouze 6. Podobně na tom byla i média soukromé sféry, u kterých však rozdíl mezi zasluhujícím (35) a nezasluhujícím (33) rámcem nebyl tak výrazný. V prvním období tedy jak média veřejné, tak média soukromé sféry upřednostňovala vykreslení bezdomovců jakožto lidí zasluhujících pomoc. Nicméně pro soukromá média byl výsledek téměř identický. Média soukromé sféry měla větší tendenci vykreslovat bezdomovce i negativně.

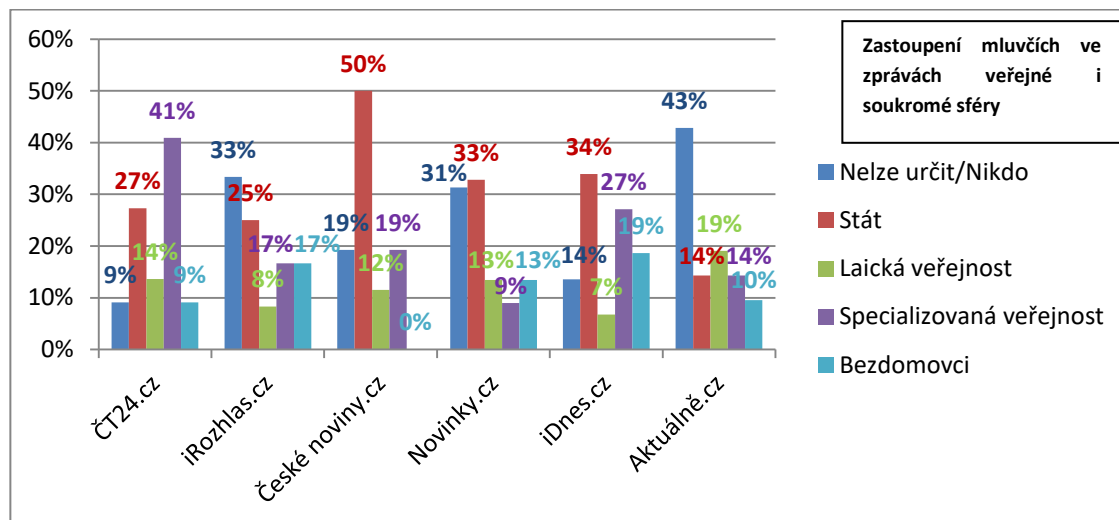

Graf č. 5: Soucitný rámeček veřejnoprávních i soukromých zpráv v prvním zkoumaném období
Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.2.2 VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví

Použitý graf zobrazuje v procentech mluvčí z různých společenských sfér pro každé médium zvlášť. Důvodem byl fakt, že jednotlivá média mají různý počet zpráv, graf proto poměrově reprezentuje zastoupení státu, veřejnosti a samotných bezdomovců napříč všemi šesti zkoumanými médii. V ČT24.cz byla nejvíce mezi 22 mluvčími zastoupena specializovaná veřejnost (41%), nejméně naopak sami bezdomovci (9%). iRozhlas.cz upřednostňoval v rámci 12 mluvčích příslušníky skupiny „stát“ (25%), laická veřejnost byla zastoupena nejméně pouhými osmi procenty. České noviny.cz jednoznačně upřednostňovaly mluvčí z řad státu (50%). Laická veřejnost se ve zprávách objevovala zřídka ve 12 procentech. U zpráv z média Novinky.cz jen těsně vedli zástupci státu (33%). Mluvčí z řad specializované veřejnosti získali v celkovém poměru 9%. Zástupci

státu (34%) hráli prim taktéž v rámci iDnes.cz, ale laická veřejnost (7%) téměř chyběla. Médium Aktuálně.cz mělo vyrovnané zastoupení. V těsném vedení byli zástupci laické veřejnosti (19%). Nejméně promlouvali sami bezdomovci (10%).

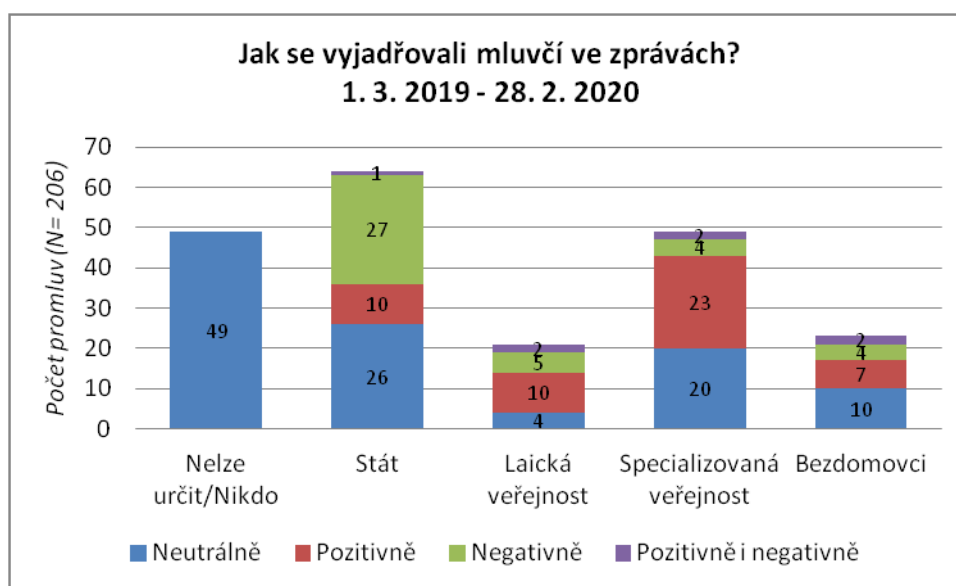

Graf č. 6: Zastoupení mluvčích ve veřejnoprávních i soukromých médiích v prvním období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Co se průměrného množství mluvčích na reportáž napříč médii týče, zvítězilo iDnes.cz. Na jednu reportáž vycházelo 1,4 mluvčích (59:42). Drué místo obsadilo ČT24.cz s průměrem 1,375 (22:16). Třetí nejvyšší průměr získaly České noviny.cz s číslem 1,3 (26:20). O předposlední místo se dělí iRozhlas.cz a Novinky.cz, obě média s průměrem 1,2 (12:10; 67:55). Nejméně mluvčích na článek 1,05 (21:20) vycházelo u Aktuálně.cz.

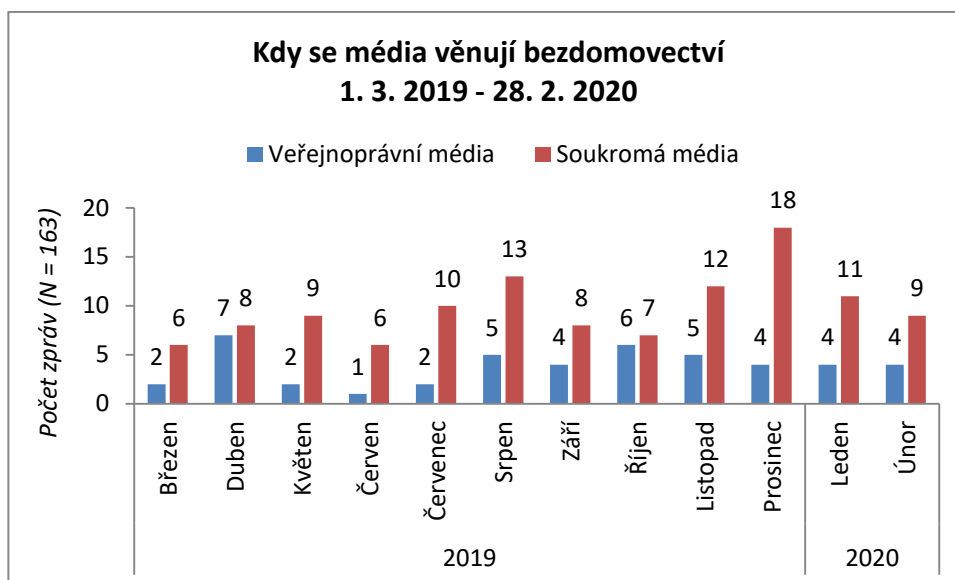
Politici, zástupci státních složek a další mluvčí související se státní mocí, se o bezdomovcích vyjadřovali v rámci prvního období nejčastěji negativně (27/64). Laická veřejnost zastávala nejčastěji pozitivní názory (10/21). Mluvčí ze sociálních nebo zdravotnických center i odborníci volili nejčastěji pozitivní vyjádření (23/49). Sami bezdomovci se k sobě a své situaci také odvolávali nejčastěji pozitivně (7/23). Počet promluv 206 je shodný za připočtení 49 zpráv, kde se nevyjadřoval nikdo, s celkovým počtem mluvčích ve všech 163 zprávách.

Graf č. 7: Vyjádření mluvčích ve veřejnoprávních i soukromých médiích v prvním zkoumaném období
Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.2.3 V03: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce

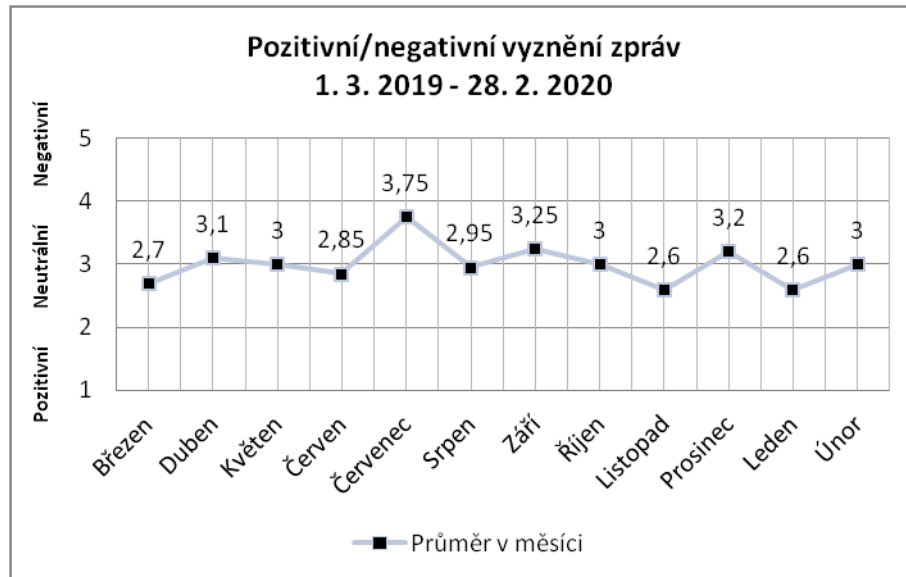
V průběhu prvního roku období před vypuknutím onemocnění COVID-19 se veřejnoprávní média věnovala tématu bezdomovectví v rámci jednotlivých měsíců podobně. Měsíce březen a květen (2), červen (1) a červenec (2) byly však ve zprávách zastoupeny méně. Naopak větší pozornosti se problematice věnovalo v dubnu, říjnu, listopadu a lednu. Průměr zpráv na jeden měsíc vychází na číslo 3,8. U soukromých médií byl nejvíce pokrytý měsíc prosinec (18). Dalšími hojněji zastoupenými měsíci byly srpen (13), listopad (12) a leden (11) s červencem (10). Nejmenší mediální pozornost byla věnována březnu a červnu (6), i říjnu (7). V rámci jednotlivých měsíců vychází průměr pokrytí zprávami na 9,75 článků.

Graf č. 8: Pokrytí měsíců veřejnoprávních i soukromých médií v prvním zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

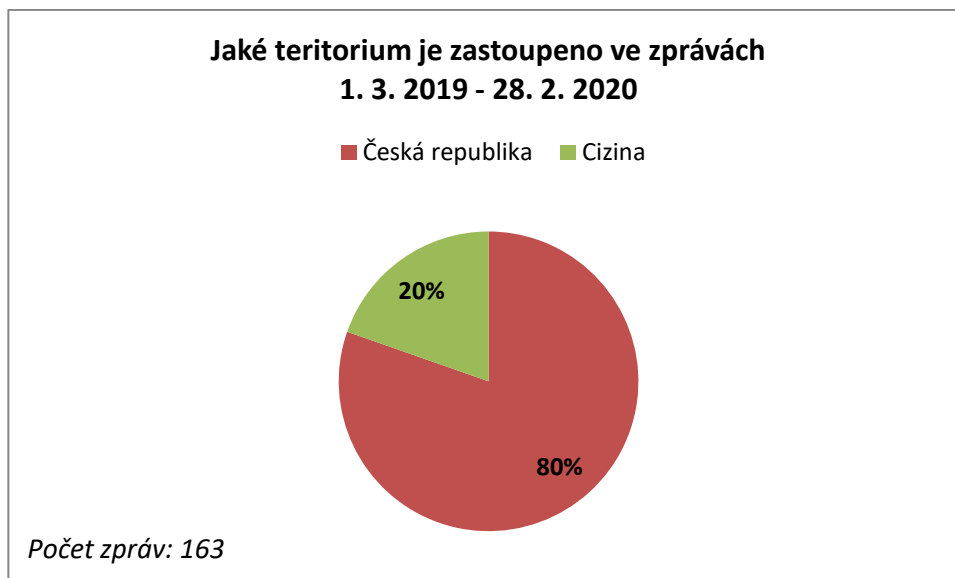
Během roku vyznívaly zprávy po zprůměrování hodnot většinou neutrálně. Negativní vyznění zpráv trvá od července po průměr v říjnu. Odtud se trend obrací a od listopadu po březen nabývají zprávy lehce pozitivního náboje.

Graf č. 9: Vyznění zpráv veřejnoprávních i soukromých médií během prvního zkoumaného období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

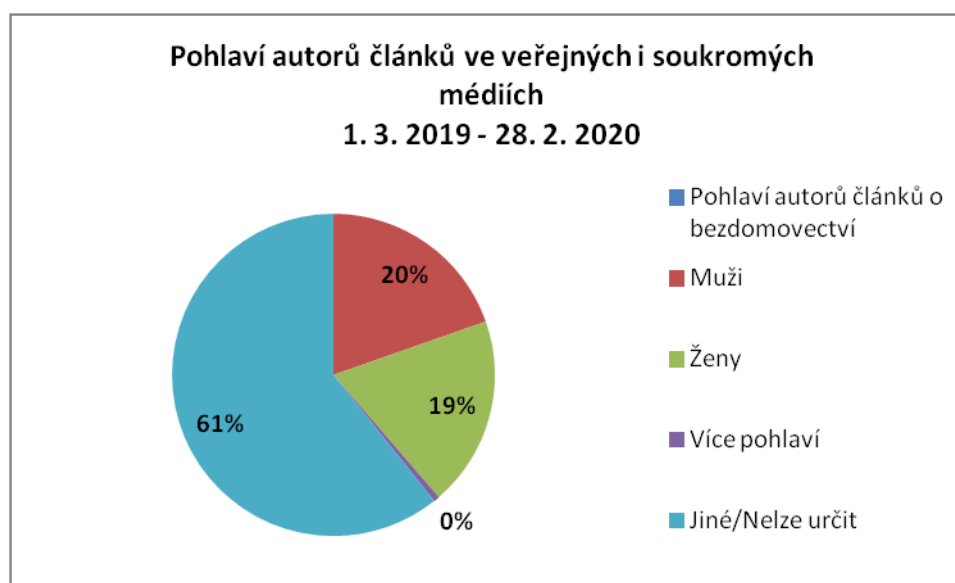
V prvním období se zprávy také o dost více věnovaly bezdomovecké problematice v rámci území České republiky (131 zpráv). Bezdomovectví v zahraničí bylo zastoupeno daleko méně (32 zpráv).

Graf č. 10: Teritorium ve zprávách zkoumaných médií v prvním zkoumaném období
Zdroj: Vlastní zpracování dat

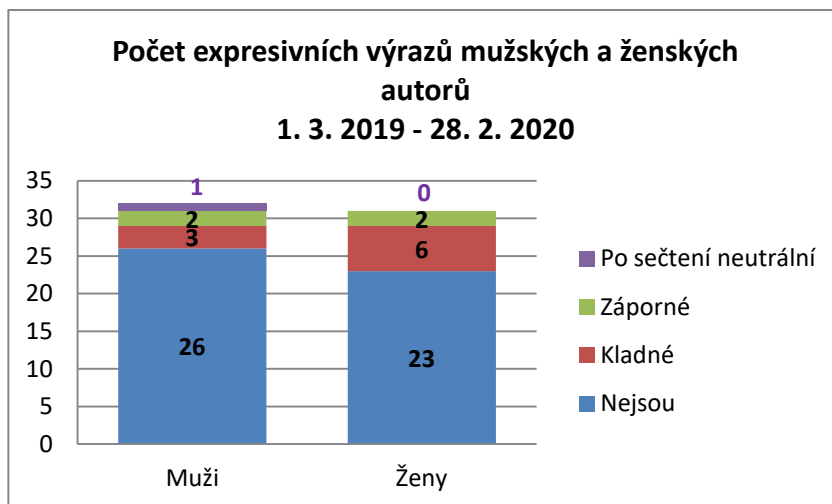
3.2.4 V04: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci

Ze 163 článků se mi u 99 nepodařilo jednoznačně určit pohlaví autora. V této kategorii se autoři nejčastěji podepisovali pseudonymy, které nebylo možné rozluštit, jako autor byla uvedena redakce, případně médium zkopírovalo zprávu z ČTK a na místo autora byla uvedeno toto veřejnoprávní médium. Nicméně poměr zastoupení mužských (32) a ženských (31) autorů byl vyrovnaný. Pouze v jednom případě se na článku podílelo více pohlaví.

Graf č. 11: Pohlaví autorů článků v médiích v prvním zkoumaném období
Zdroj: Vlastní zpracování dat

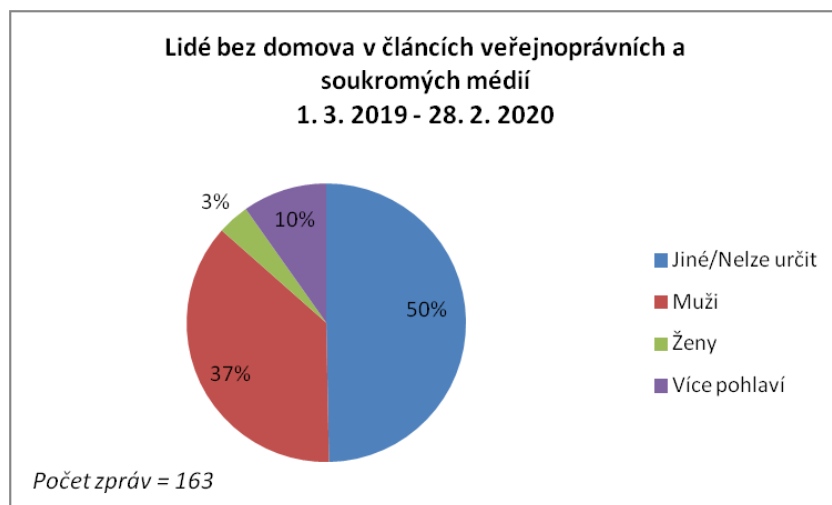
V rámci analýzy článků mě též zajímalo, zda ve zprávách používají emočně zabarvené expresivní výrazy častěji ženy, muži, nebo jestli se použití u pohlaví neliší. Mužští autoři se v 32 reportážích, kde bylo uvedeno mužské pohlaví, expresivně vyjádřili šestkrát. Vyšší počet expresivních výrazů patřil ženským autorkám, na které připadlo osm citově zabarvených vyjádření z 31 zpráv.

Graf č. 12: Počet expresivních výrazů u autorů v médiích v prvním zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Pokud se články zabývaly konkrétními bezdomovci, jednalo se nejčastěji o muže. Média uváděla mužské bezdomovce v 37 procentech případů (60/163) všech zpráv, ženské bezdomovkyně byly v článcích zmiňovány jen ve 3 procentech (6/163). V dalších 10 procentech (16/163) se jednalo jak o mužské, tak o ženské bezdomovce. Jedna polovina všech článků nezmiňovala pohlaví bezdomovců (81/163).

Graf č. 13: Pohlaví bezdomovců ve zprávách prvního zkoumaného období

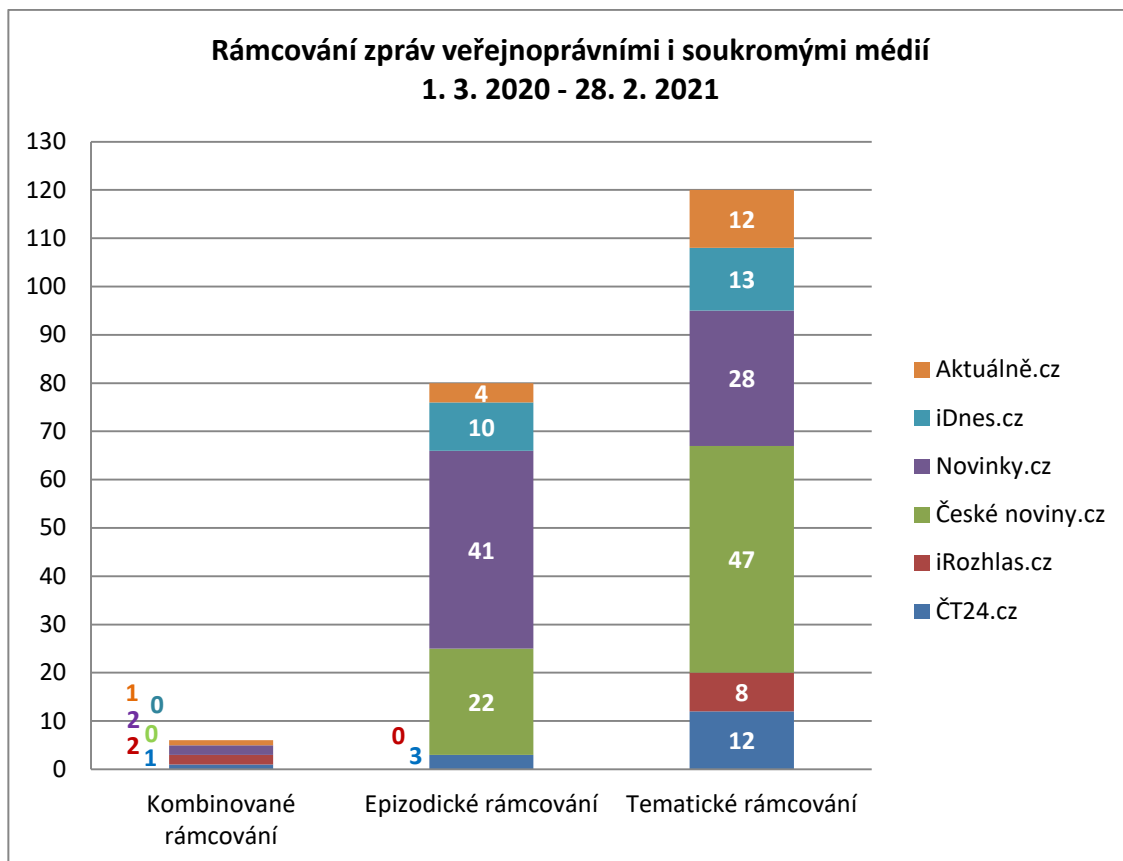
Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.3 Období během COVID-19 epidemie: 1. 3. 2020 – 28. 2. 2021

V kapitole se věnuji analýze dat získaných v prvním zkoumaném období jednoho roku po vypuknutí onemocnění COVID-19. Jedná se o dobu od 1. března 2020 po 28. únor 2021.

3.3.1 VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova

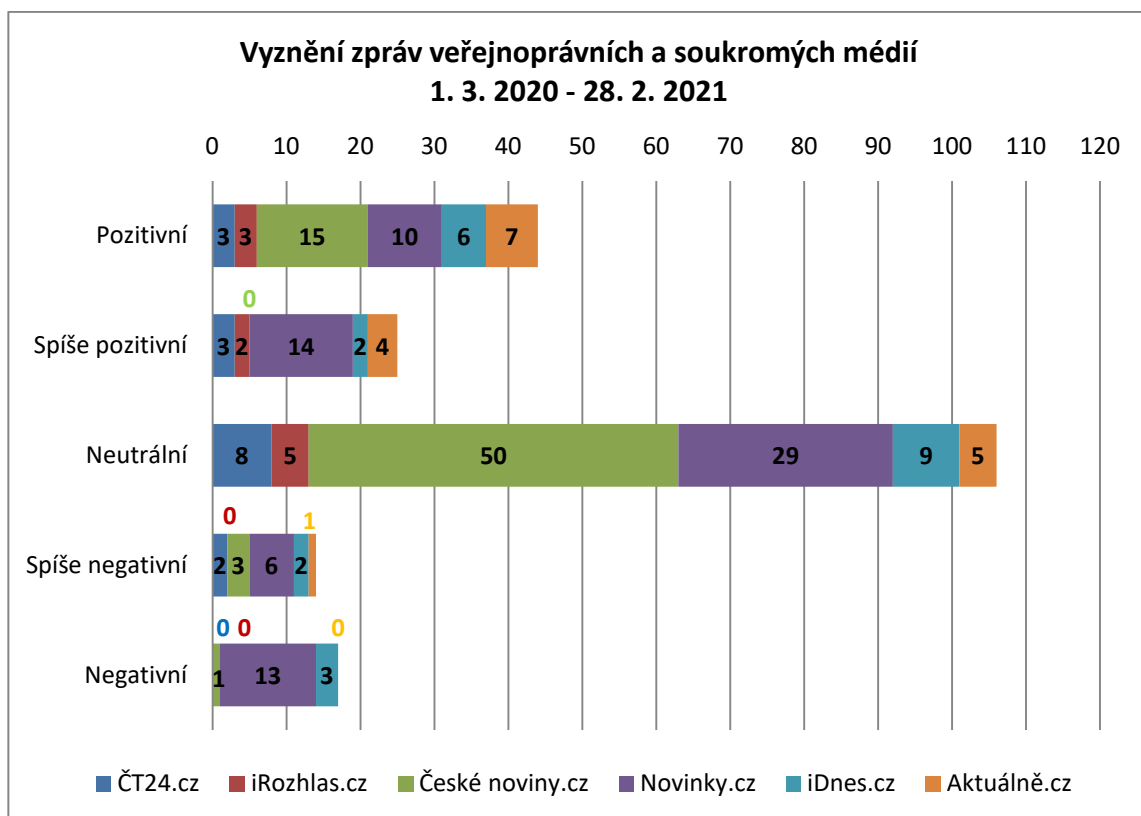
Stejně jako v prvním, i ve druhém sledovaném období převažovalo ve 120 případech tematické rámcování. Rozdíl oproti druhému nejčastějšímu epizodickému rámcování byl markantní. Zatímco tematické rámcování obsahovalo 120 zpráv, epizodické se nacházelo pouze v 80 reportážích. Nejméně bylo zastoupeno rámcování kombinované u 6 zpráv. Pro média veřejné sféry bylo taktéž nejčastější tematické rámcování. Z 95 zpráv veřejnoprávních médií ve druhém období bylo tematicky rámcováno rovných 67. Oproti tomu epizodické rámcování mělo zastoupení jen u 25 článků a kombinované bylo použito jen třikrát. Na rozdíl od veřejné sféry, upřednostňovala média soukromé sféry ve svých reportážích epizodické rámcování. Z celkových 111 článků jich bylo epizodicky rámcování 55, tedy skoro polovina. Ale tematicky rámcovaných článků vyšlo téměř stejně, dohromady 53. Na kombinované rámcování zbyly pouhé 3 zprávy. Média veřejné sféry jednoznačně používala tematické rámcování. Epizodické i kombinované příliš nevyužívala. Tedy jednoznačně upřednostňovala tematické rámcování bezdomovců jako obecné skupinu bez konkrétních zástupců. U soukromých médií nebyl rozdíl tak význačný. Ačkoliv upřednostňovala epizodické rámcování, tematické ihned následovalo. Stejně jako u médií veřejné sféry, i zde nebylo téměř využíváno kombinovaného rámcování.

Graf č. 14: Rámcování veřejnoprávních i soukromých zpráv ve druhém zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

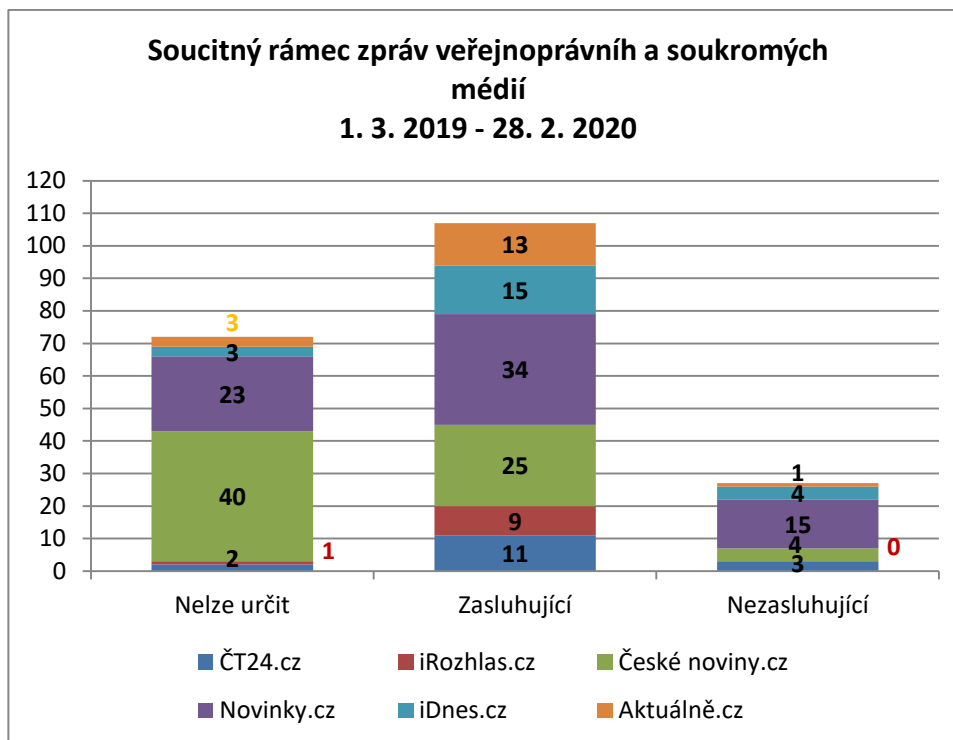
Ve druhém období se nejčastěji vyskytovaly zprávy s neutrálním vyzněním. Tato kategorie zahrnuje 106 zpráv z celkových 206. Jako druhé nejčastější měly články pozitivní náboj. Důvodem bude zřejmě řádící epidemie onemocnění COVID-19, v rámci které spadali lidé bez domova do rizikové kategorie a muselo se jim pomáhat. Dále následovaly zprávy se spíše pozitivním vyzněním. Jako čtvrtá se umístila kategorie „negativní vyznění“ a nejméně zpráv v prvním sledovaném období zahrnovalo „spíše negativní“ konotace (20 zpráv). Stejná skutečnost platí pro veřejnoprávní média. I druhá kategorie je pro soukromá i veřejnoprávní média totožná. Jedná se o kategorie „pozitivní vyznění“.

Graf č. 15: Vyznění veřejnoprávních i soukromých zpráv ve druhém zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

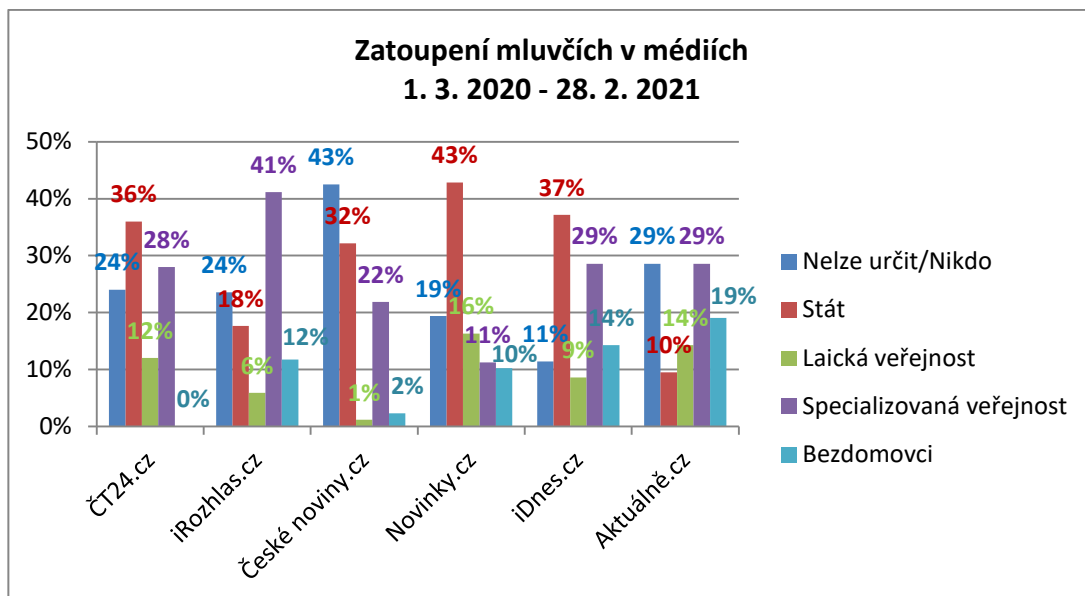
Podle výsledků výzkumu byli bezdomovci rámcováni jako hodní pomoci. Porovnávám-li dvě dichotomické kategorie zasluhující – nezasluhující, první s přehledem zvítězila. Zatímco byl zasluhující rámeček zastoupen v 107 případech, jeho protipól v podobě nezasluhujícího rámce byl obsažen v 27 člancích. Zbýlých 72 článků se nepodařilo přiřadit ani k jednomu z výše zmíněných. S ohledem na povahu veřejnoprávních médií pak nepřekvapí, že i když 45 zpráv používalo zasluhující rámeček, druhé největší zastoupení měly články v kategorii „nelze určit“ a to počtem 43 článků. Média soukromé sféry také nejvíce využívala zasluhujícího rámce u 62 článků, ale mezi kategorií nelze určit (29) a nezasluhujícím rámcem (20) nebyl početně takový rozdíl, jako tomu bylo u médií sféry veřejné. Články z této sféry totiž téměř nevyužívaly nezasluhujícího rámce (7).

Graf č. 16: Soucitný rámec veřejnoprávních i soukromých zpráv ve druhém zkoumaném období
Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.3.2 V02: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví

Stejně jako v předchozí kapitole, zobrazuje i zde graf poměr mluvčích z různých společenských sfér pro každé médium zvlášť. V ČT24.cz byl nejvíce mezi 25 mluvčími zastoupen stát a představitelé státního aparátu, ať už šlo o politiky, tiskové mluvčí, policisty nebo příslušníky záchranného sboru (36%). Vůbec se tu nevyskytovali bezdomovci. iRozhlas.cz upřednostňoval v rámci 17 mluvčích specializovanou veřejnost (41%). České noviny.cz z 87 zpráv jednoznačně upřednostňovaly mluvčí z řad státu (43%). Novinky.cz také ve svých reportážích obsahovaly přímé citace zástupců státu (43%). Zástupci státu (37%) hráli prim taktéž v rámci iDnes.cz. Médium Aktuálně.cz mělo vyrovnané zastoupení mezi specializovanou veřejností (29%) a bezdomovci (29%). Tento fakt působí překvapivě. Jelikož čerstvě vypukla pandemie, chtělo Aktuálně.cz zřejmě přiblížit čtenářům příběhy konkrétních lidí bez střechy nad hlavou. Snažilo se vykreslit reportáže autentickým pohledem bezdomovců.

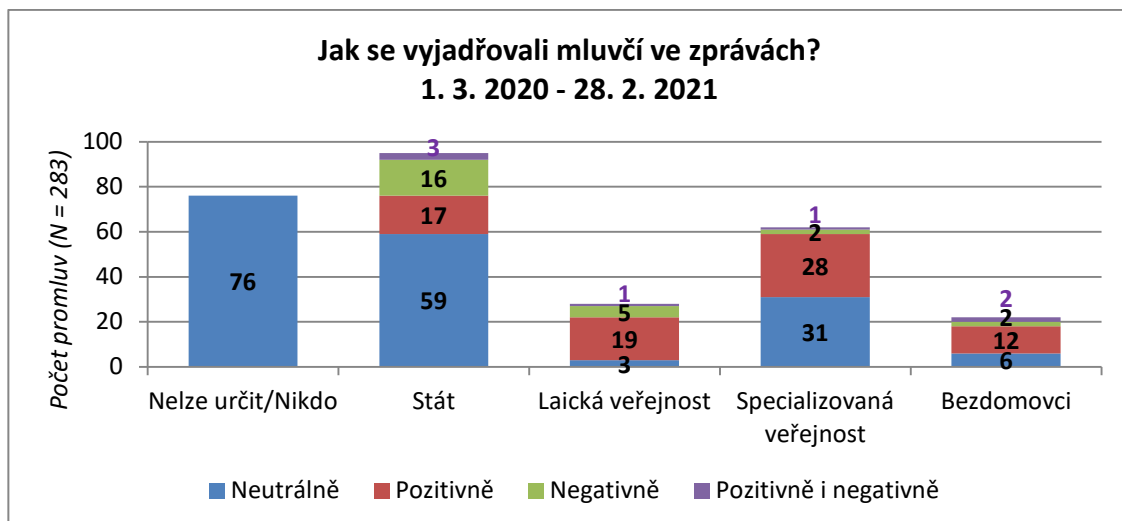

Graf č. 17: Zastoupení mluvčích ve veřejnoprávních i soukromých médiích ve druhém zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Co se průměrnému množství mluvčích na reportáž napříč médii týče, zvítězilo médium iDnes.cz. Na jednu reportáž vycházelo 1,4 mluvčího (31:22). Druhé místo obsadil iRozhlas.cz s průměrem 1,3 (13:10). Třetí nejvyšší průměr získalo ČT24.cz s číslem 1,2 (19:16). Jako další se umístily Novinky.cz s průměrem 1,1 (79:72) mluvčího na zprávu. Předposlední místo patří médiu Aktuálně.cz s průměrem 0,9 (15:17) a poslední patří České noviny.cz s průměrem 0,7 (50:69) mluvčího na jednu reportáž.

Politici, zástupci státních složek a další mluvčí, související se státní mocí, se o bezdomovcích vyjadřovali v rámci druhého období nejčastěji neutrálně. Laická veřejnost zastávala nejčastěji pozitivní názory. Mluvčí ze sociálních nebo zdravotnických center i odborníci volili nejčastěji pozitivní vyjádření. Sami bezdomovci se k sobě a své situaci také odvolávali nejčastěji pozitivně.

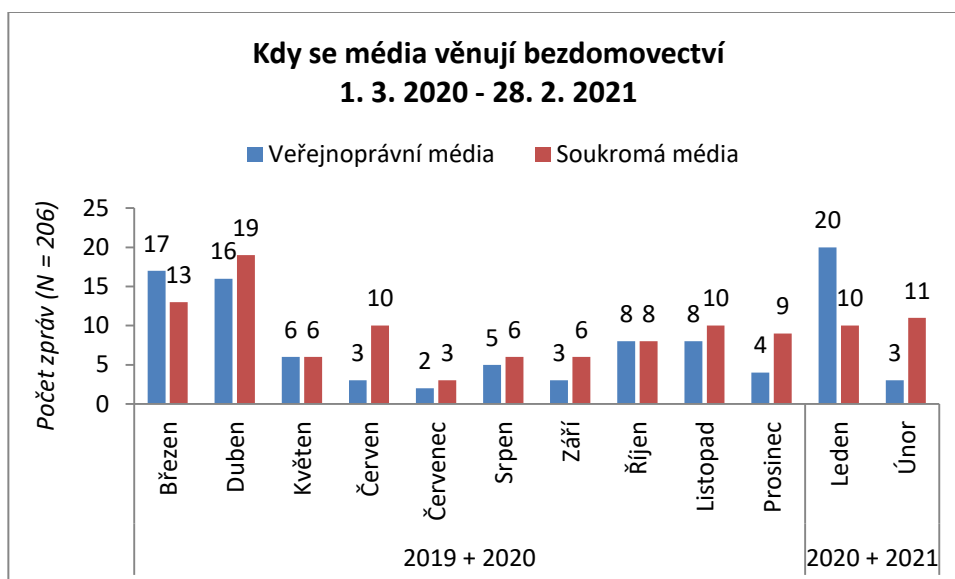

Graf č. 18: Vyjádření mluvčích ve veřejnoprávních i soukromých médiích ve druhém zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.3.3 V03: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce

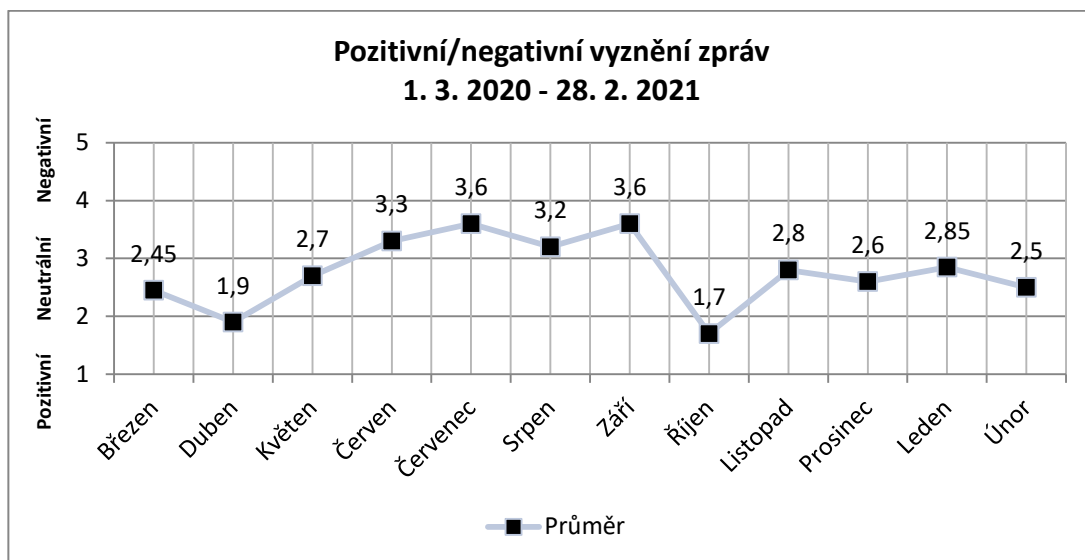
V průběhu prvního roku období během pandemie onemocnění COVID-19 se veřejnoprávní média věnovala tématu bezdomovectví rozdílně. Měsíce březen, duben a prosinec byly zastoupeny nejvíce. Naopak červen, červenec a září nebyly zastoupeny téměř vůbec. U soukromých médií byl nejvíce pokrytý měsíc březen a duben. Střední počet zpráv se bezdomovectví věnoval v červnu, listopadu, lednu a únoru. Nejméně pokrývaly soukromá média červenec.

Graf č. 19: Pokrytí měsíců veřejnoprávních i soukromých médiích ve druhém zkoumaném období

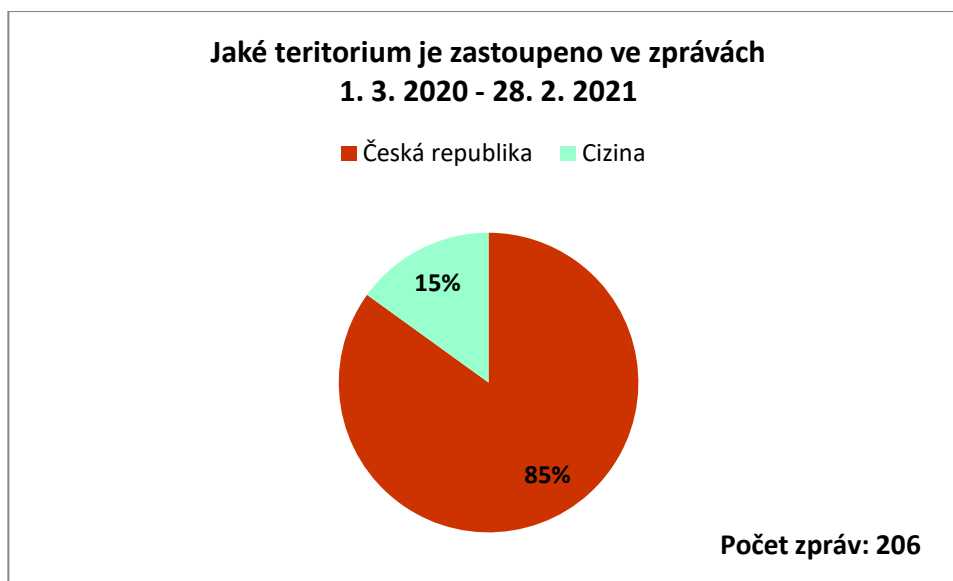
Zdroj: Vlastní zpracování dat

Během roku se vyznění zpráv měnilo. Spíše pozitivních konotací dosahovalo na začátku roku, kdy právě vypukla pandemie a navíc se jednalo o chladné měsíce. S příchodem léta dostaly zprávy spíše negativních konotací. S příchodem října však bezdomovci znovu začali být vykreslováni ve spíše pozitivním světle.

Graf č. 20: Vyznění zpráv veřejnoprávních i soukromých médiích během druhého zkoumaného období
Zdroj: Vlastní zpracování dat

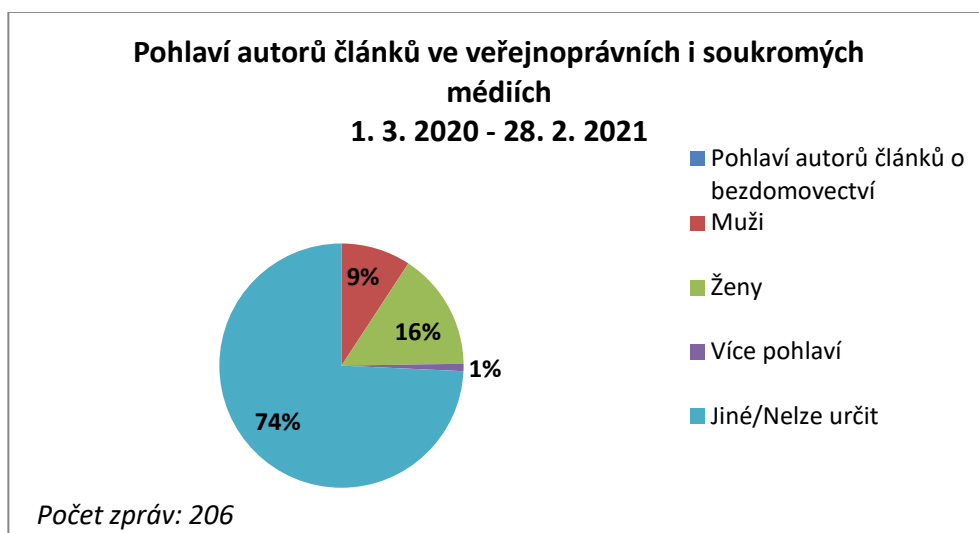
V prvním období se zprávy také o dost více věnovaly bezdomovecké problematice v rámci území České republiky (175 zpráv). Bezdomovectví v zahraničí bylo zastoupeno daleko méně (31 zpráv).

Graf č. 21: Teritorium ve zprávách zkoumaných médií ve druhém zkoumaném období
Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.3.4 V04: Jak se média odvolávají k bezdomovecké populaci

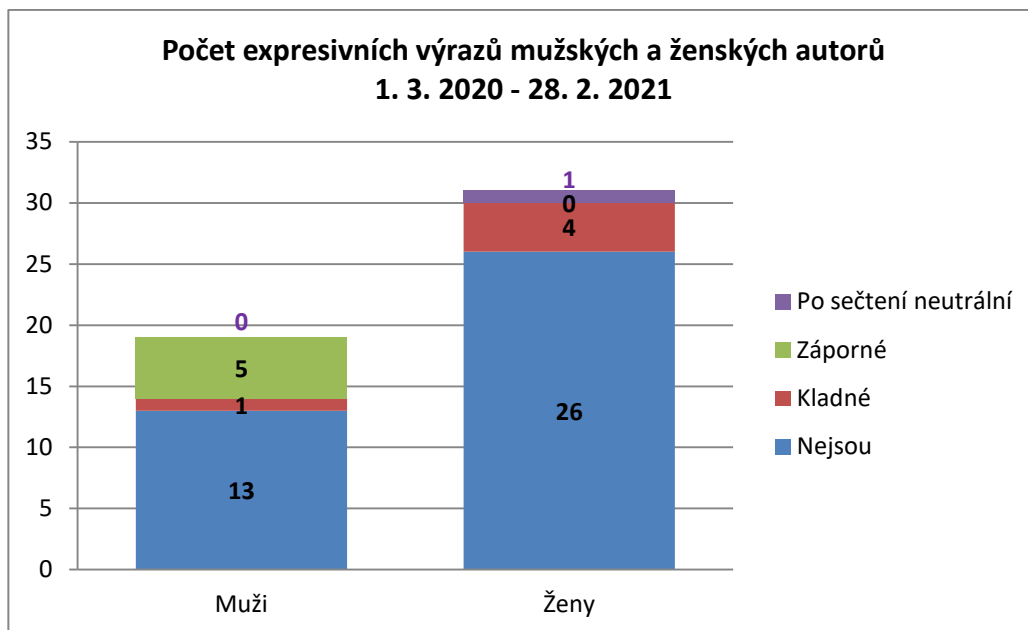
Z 206 článků se mi u 153 nepodařilo jednoznačně určit pohlaví autora. Stejně jako v předchozí kapitole, i ve druhém období se v této kategorii se autoři nejčastěji podepisovali pseudonymy, které nebylo možné zařadit k jednomu, nebo druhému pohlaví. Poměr zastoupení žen (32) novinářek byl o třetinu vyšší, než mužů (19) novinářů. Podle mého názoru se jedná o náhodu, která nesouvisí s právě vypuklou krizí. Pouze ve dvou případech se na článku podílelo více pohlaví.

Graf č. 22: Pohlaví autorů článků v médiích ve druhém zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

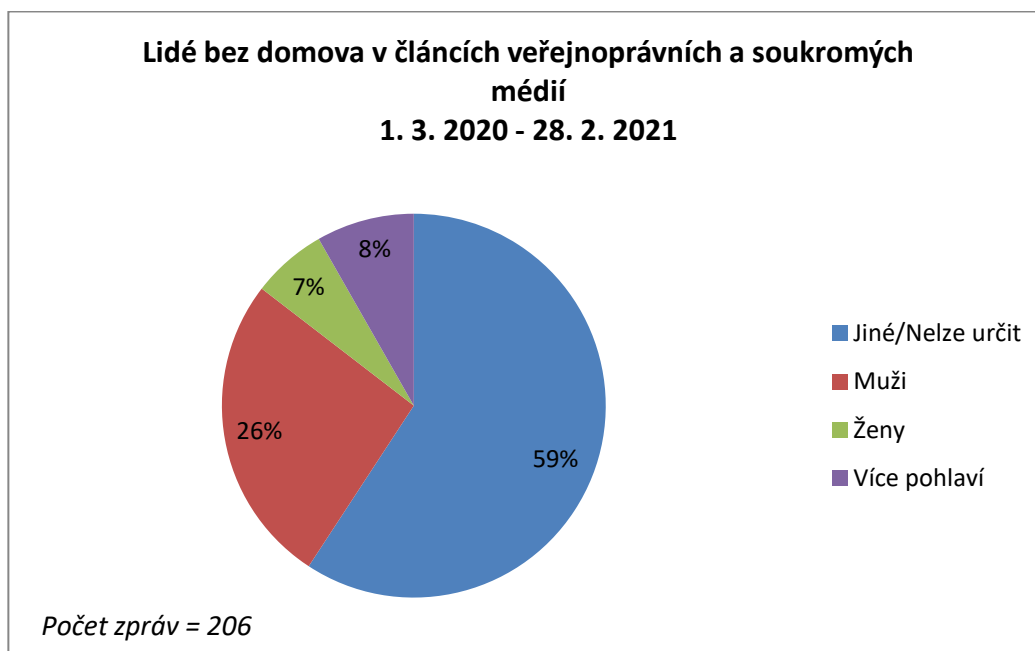
Mužští autoři se v 19 reportážích, kde bylo uvedeno mužské pohlaví, expresivně vyjádřili šestkrát, tedy o jedno expresivní vyjádření navíc ve srovnání s ženami.

Graf č.23: Počet expresivních výrazů u autorů v médiích ve druhém zkoumaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Pokud se články zabývaly konkrétními bezdomovci, jednalo se nejčastěji o muže. Média uváděla mužské bezdomovce ve 26 procentech případů všech zpráv, ženské bezdomovkyně byly v článcích zmiňovány v 7 procentech. V dalších 8 procentech se jednalo jak o mužské, tak o ženské bezdomovce. Celkem 59 procent neuvadlo gender.

Graf č. 24: Pohlaví bezdomovců ve zprávách druhého zkoumaného období

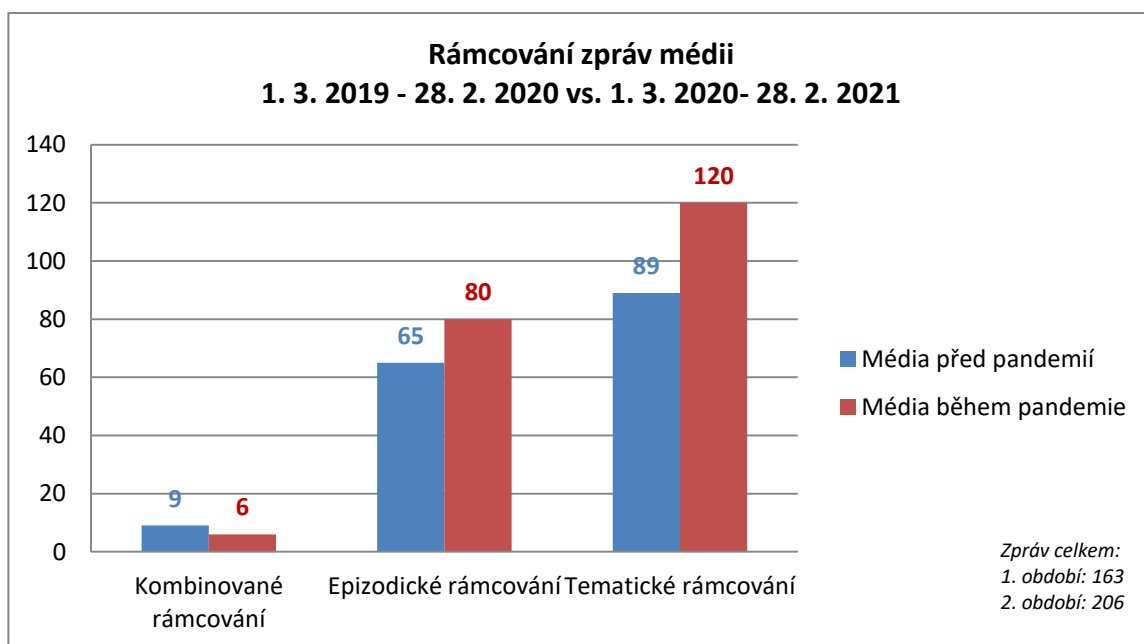
Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.4 Srovnání mediálních výstupů před vypuknutím koronavirové krize a během koronavirové krize

V poslední kapitole praktické části se budu zabývat srovnáváním výsledků dat z obou období. Jak první zkoumaný rok před vypuknutím onemocnění COVID-19 v Česku, tak druhý zkoumaný rok od začátku pandemie budu navzájem porovnávat s hypotézami. Navíc budu data z obou období porovnávat proti sobě.

3.4.1 V01: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova

Jelikož Straškrábová (2018) ve své kvantitativní studii uvádí, že média dávala při pokrývání tématu bezdomovectví přednost epizodickému rámcování zaměřenému na konkrétní jedince, srovnávací analýza médií jednoho roku před koronavirovou krizí a jednoho roku během koronavirové krize může tuto hypotézu jedině potvrdit. Z grafu je patrné, že média před pandemií i média během pandemie rámcovala své zprávy naprosto stejně. Nejvíce používaným se stalo tematické rámcování. Z 369 zpráv patří do této kategorie 209 článků. Epizodické rámcování zahrnovalo 145 článků. Nejméně zastoupeno bylo v obou obdobích kombinované rámcování. Celkem bylo použito u 15 zpráv.

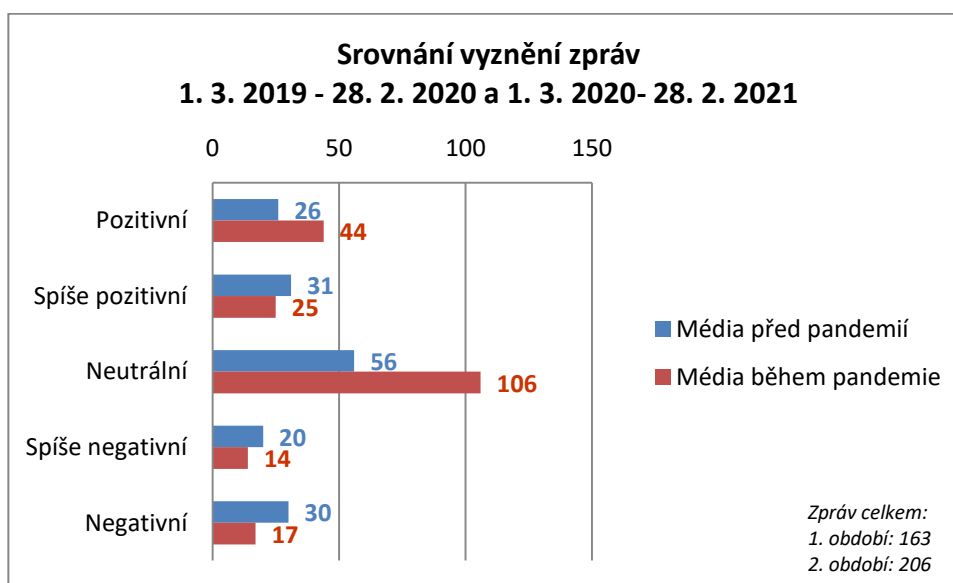

Graf č. 25: Srovnání rámcování zpráv jednoho roku před a jednoho roku během pandemie

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Jak je z grafu patrné, v obou zkoumaných časových obdobích ladila média své články neutrálně. Za zmínku stojí fakt, že v prvním období před pandemií spadala do této kategorie zhruba jedna třetina všech článků, zatímco v druhém období to již byla větší

polovina. Tím se potvrdila dílčí hypotéza z Kadeřávkovy (2016) práce, podle které zaujímá česká veřejnost k bezdomovectví nejčastěji neutrální postoj. Když vezmu v úvahu, že i novináři jsou součástí české společnosti, hypotéza v obou případech platí. Nicméně podle druhé Kadeřávkovy (2016) dílčí hypotézy by na druhém místě mělo být vyznění zpráv v negativním smyslu. I Hejnalův (2012) lokální výzkum mediální konstrukce bezdomovectví tvrdí, že bezdomovci jsou vykreslováni jako kriminálníci. Tyto hypotézy však můj výzkum nepotvrdil. V obou zkoumaných obdobích byli bezdomovci médií vykreslováni spíše v pozitivním, než negativním světle. Kategorie „Pozitivní“ a „Spíše pozitivní“ obsahovaly v době před pandemií 57 zpráv oproti zprávám z kategorií „Negativní“ a „Spíše negativní“, kde jich bylo 50. Během pandemie jich patřilo do první skupiny pozitivně laděných zpráv 69. Do skupiny negativně laděných pouze 31. V druhém případě se jedná o větší rozdíl. Zřejmě byl zapříčiněn koronavirovou pandemií. Bezdomovci patřili k ohrožené skupině, články byly laděny pozitivně a pro pomoc.

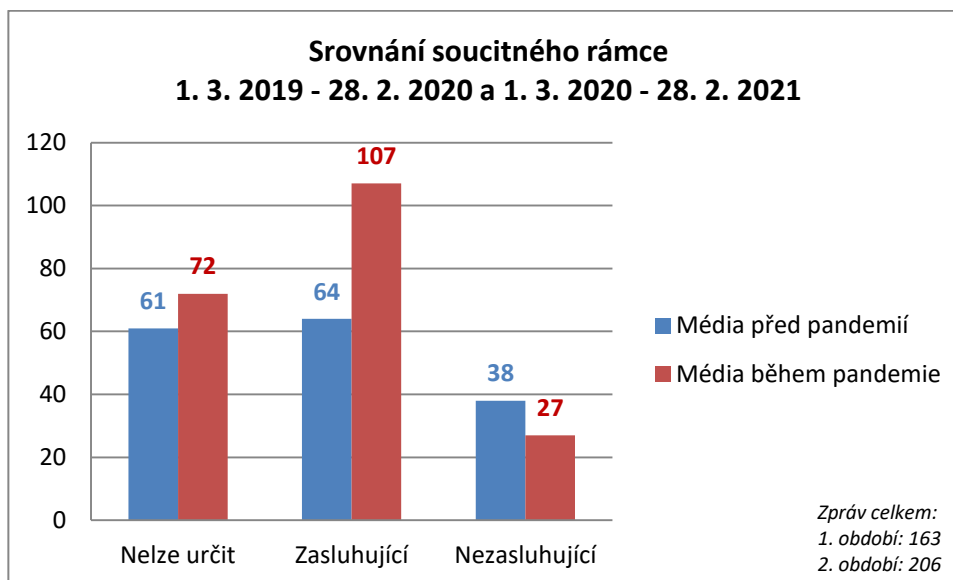

Graf č. 26: Srovnání vyznění zpráv jednoho roku před a jednoho roku během pandemie

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Jak v prvním, byť těsně, tak v druhém zkoumaném období vykreslovala média lidi bez domova jakožto osoby zasluhující pomoc. Svou situaci si sami nezvolili, stávali se terčem trestných činů nebo byli ohroženi nemocí či mrazem a proto si zasluhovali pomoc. Tímto se nepotvrdila Kadeřávkova (2016) hypotéza o tom, že v mediálních článcích je současný stav bezdomovců výsledkem přísně individuálního vývoje. Proto by měly převážet články ze skupiny „nezasluhující“ nad skupinou „zasluhující“. Nestalo se však. V analýze Straškrábové (2018) zase vyšlo, že se zanedbatelnou převahou 51 procent zvítězily

články pro pomoc bezdomovcům. Zprávy z prvního zkoumaného období jednoho roku před pandemií s touto hypotézou souhlasí. Nicméně v druhém období byl počet zpráv spadající do kategorie „zasluhující“ razantně větší, tudíž hypotéza tak docela neplatí v rámci jednoho zkoumaného roku od vypuknutí pandemie.

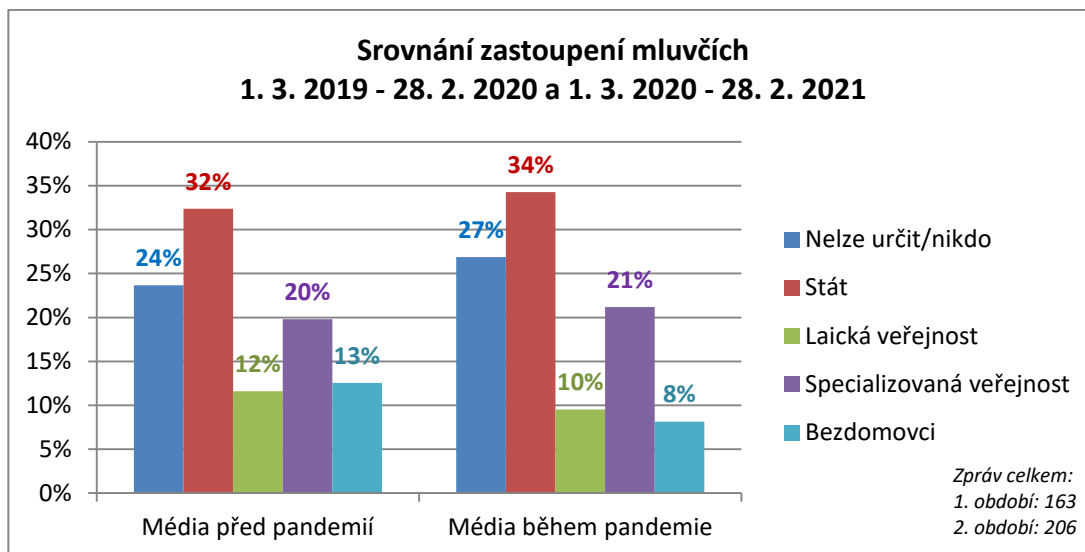

Graf č. 27: Srovnání soucitného rámce zpráv jednoho roku před a jednoho roku během pandemie

Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.4.2 V02: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví

Jak ukazuje graf, média před pandemií dávala ve svých reportážích největší prostor pro vyjádření zástupcům státu (31%). Teprve na druhém místě se vyjadřoval zástupce veřejnosti specializované na problematiku bezdomovectví (20%). Sami bezdomovci (13%) a laická veřejnost (12%) se vyjadřovali jen zřídka. V rámci analýzy druhého zkoumaného období jsem též došel ke skoro stejným výsledkům. Nejčastěji byl zastoupen stát (34%), na druhé místo náleží specializovaná veřejnost (21%) a na konci jsou s minimálními rozdíly laická veřejnost (10%) s lidmi bez domova (8%). Tímto se potvrdila jak hypotéza Zufferey (2014, s. 534), která poukazuje na skutečnost, že média upřednostňují ve svých reportážích názory celebrit a vůdčích osobností (v mém případě politiků), tak výsledky kvantitativní analýzy Straškrábové (2018), která souhlasí jak s hypotézou Zufferey (2014), tak jí ještě doplňuje poznatkem, že média dávají největší prostor hostům z oblasti politiky, kteří nepchybně patří do mé kategorie „stát“.

Graf č. 28: Srovnání poměru mluvčích ve zprávách roku před a roku během pandemie

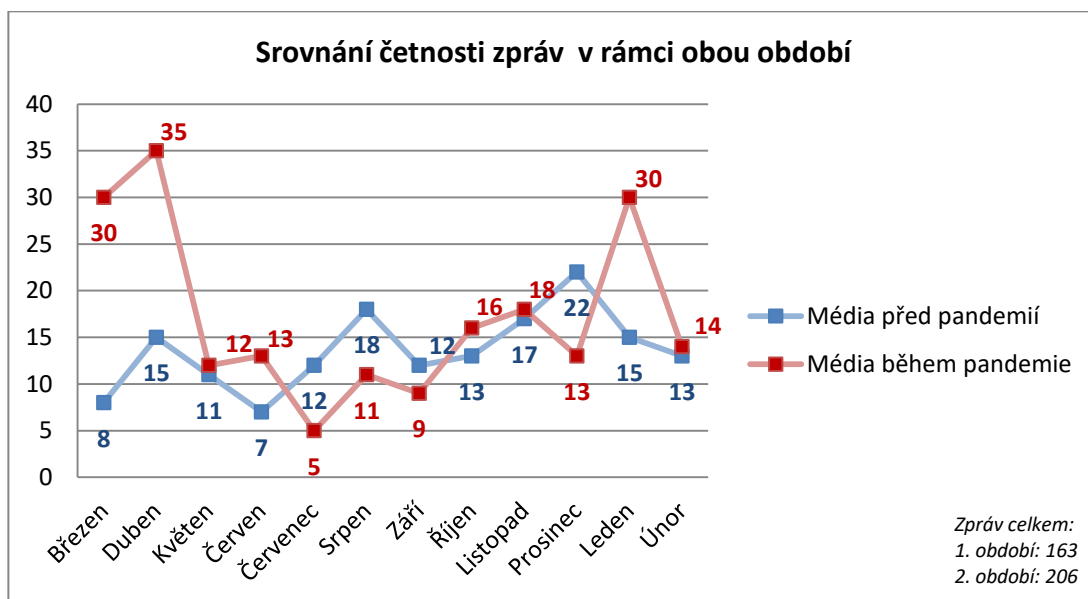
Zdroj: Vlastní zpracování dat

3.4.3 V03: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce

Abych mohl srovnávat četnost výskytu zpráv v jednotlivých měsících obou let, použil jsem výsledky z obou zkoumaných období v jednom spojnicovém grafu. Jak je patrné, v reportážích o bezdomovectví před pandemií nedocházelo k tak prudkým výkyvům v rámci měsíců. Dají se sledovat tři vrcholy, prvním je doba okolo dubna (15 zpráv), druhým měsíc srpen (18 zpráv) a třetí představuje prosinec (22 zpráv). Linie má stoupavou tendenci směrem k zimním měsícům. Média během pandemie se bezdomovecké populaci věnovaly nejvíce na začátku vypuknutí nákazy COVID-19, tedy v březnu (30 zpráv) a dubnu (35 zpráv). S příchodem teplejších dnů zájem médií až do září opadl. Měsíce říjen a listopad zaznamenaly lehké zvýšení mediálního pokrytí, které však k mému překvapení v prosinci zase opadlo. Další hojné pokrytí zažil měsíc leden (30 zpráv). Únor neznamenal ani vyšší, ani nižší zájem. Počet zpráv se pohyboval kolem průměru.

Podle výsledků většiny autorů zmíněných v rešerši (Mao et al., 2012; Zufferey, 2014, Straškrábová, 2018, Košťálová, 2013; Balcar, 2012; Calder et al., 2011) vyplývá, že nejvyšší míra pokrytí bezdomoveckého tématu bývá v chladných měsících (říjen až leden). Téma bezdomovectví bývá v médiích často zmiňováno také během svátků (Zufferey, 2014). Zobrazená data z prvního sledovaného období sice nasvědčují trendu pokrývat téma bezdomovectví v chladných měsících, avšak chybí větší rozptýl mezi obdobími květen až říjen a obdobími říjen až únor. Až na těžko pochopitelný výkyv v podobě pokrytí prosince

druhé zkoumané období této hypotéze nasvědčuje. Nejvíce zpráv se vyskytlo od března do dubna a poté od října po leden. Všechny tyto měsíce se dají hodnotit jako chladné.

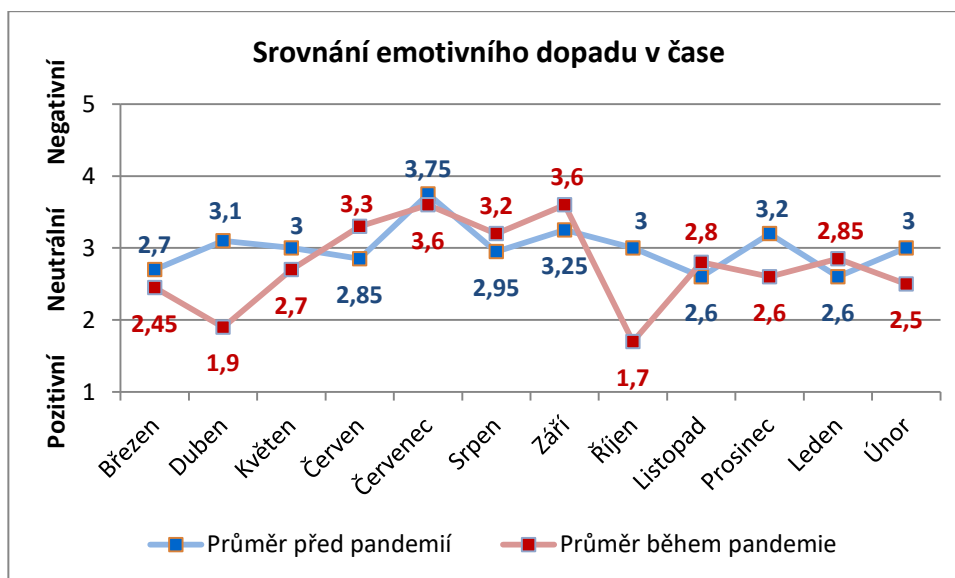

Graf č. 29: Srovnání četnosti zpráv v prvním a druhém sledovaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

Při srovnávání emotivního dopadu zpráv na publika v čase jsem znovu použil pouze jeden graf, na kterém jsou zanesena data jednak z období jednoho roku před koronavirovou pandemií, jednak data jednoho roku během pandemie. Měsíce na dolní ose slouží pro orientaci. V rámci grafu došlo ke sloučení obou pozorovaných období. Jak ukazuje křivka před pandemií, na jaře měly zprávy neutrální zabarvení, ale jakmile přišel srpen, zprávy vykreslovaly bezdomovce spíše negativně. Dále se křivka pohybovala více méně kolem průměrných hodnot. Vykreslení lidí bez domova dokonce nijak razantně nenastalo ani s příchodem chladných měsíců. Články v listopadu a lednu sice zobrazovali bezdomovce pozitivněji, ale kupodivu v prosinci, stejně jako v únoru, se rámce pro bezdomovce zhoršily. Co se vykreslení během prvního sledovaného období týče, v měsících března a dubna měly média tendenci prezentovat bezdomovce v pozitivnějších konotacích. Směrem k létu se konotace pro bezdomovce zhoršily. Nejhuře byli lidé bez domova vykreslování v září, nicméně s příchodem října, nejvíce pozitivních hodnot pro bezdomovce, se rámec měnil pozitivnějším směrem. Druhé období potvrzuje závěry Košťálové (2013), podle které bývají v zimních měsících bezdomovci prezentováni v pozitivním kontextu. Na druhou stranu v létě bývají vnímáni jako obtíž a problém. Styl mediálních příspěvků vyvolává u publika soucit, ale nenabízí řešení (Calder et al., 2011). Důležitým zjištěným též bude poměr zpráv před koronavirovou krizí a během krize. Má analýza tedy jednak

potvrzuje hypotézu, že v chladných měsících bývají bezdomovci zobrazováni v lepším světle, ale také poskytuje srovnání v rámci krize, která více prohloubila pozitivní rámcování bezdomovců oproti době před krizí. Zde bylo pozitivnější rámcování bezdomovců v rámci chladných měsíců jen částečně patrné v kontrastu s letními měsíci. Dá se tedy uvést, že směrem k chladným měsícům přibývá pozitivních zpráv. Zároveň také v situaci krize se média vyjadřují o bezdomovecké populaci o mnoho přívětivěji.

Graf č. 30: Srovnání emotivního dopadu v prvním a druhém sledovaném období

Zdroj: Vlastní zpracování dat

ZÁVĚR

Cílem první kapitoly bylo seznámit se základními pojmy problematiky. Třebaže je bezdomovectví částečně vymezeno v českých zákonech, postrádá jednotnou formu. Do jisté míry lze využívat znění ze Zákona o sociálních službách (č. 108/2006 Sb.). Na akademické půdě se tématu věnují především obory antropologie a sociologie. Vašát (2012) přichází s definicí skupiny lidí bez domova jakožto „třídy nejchudších“ (Vašát, 2012, s. 252). Opírá se přitom o Bourdieuovo (1998) pojetí sociálního prostoru. Bezdomovci a většinová společnost se liší v životních strategiích, momentálních socioekonomických podmínkách a každodenních praxích. Ve své práci však vycházím ze sociologického pojetí bezdomovectví, které je do nejmenších podrobností definováno v typologii ETHOS – European Definition on Homelessness and Housing Exclusion (2017). Vznikla již v roce 2005, pro české podmínky ji upravil Ilja Hradecký a jeho tým (2007) mimo jiné doplněním národních dále dělitelných subkategorií a jeho více než čtrnáct let stará verze platí i dnes. Bezdomovectví je zde popsáno spíše jako proces, než jako statická situace. Lidé se mohou pohybovat mezi různými styly bydlení nebo mohou procházet opakovanými epizodami bezdomovectví. V teoretické části se dále zabývám médii a bezdomovectvím. Masovou komunikací noviny kontrolují tok informací skrze „gate-keeping“ a nastolování agendy. Velkou roli hrají editoři, kteří rozhodují o tom, jaké témata zveřejní. Formují tedy pojem bezdomovectví u široké veřejnosti. V cizině se tématu věnuje celá řada kvalitativních i kvantitativních výzkumů. Hojně zastoupeny jsou Spojené státy americké (Bhandari, Sun, 2021), Kanada (Mao et al., 2011; Calder et al., 2011) nebo Austrálie (Simpson Reeves et al., 2022; Zufferey, 2014; Zufferey, 2010; Zufferey, 2008). Ze zahraničních autorů vycházím ve své práci nejvíce z rozsáhlého shrnutí Moiry J. Calder se svými třemi kolegyněmi (Calder et al., 2011). Autorky prezentují osm typických rámců bezdomovectví. Zadruhé jsem využil tři praktické studie Carole Zufferey (2008; 2010; 2014), ve kterých uvádí, na jaké dvě skupiny rozdělují média bezdomovce, jak jsou vykreslováni poskytovatelé sociálních služeb i co si o mediálním obrazu bezdomovců sami myslí, kdy se během roku píše o bezdomovectví nejvíce, kdo dostává hlavní prostor a obecně jak média zobrazují bezdomovce a co tím sledují. Třetí skupinu autorů představuje Mao (et al., 2012) se svou komparací národního periodika se dvěma regionálními. Českou republiku reprezentuje na akademickém poli pouze několik bakalářských (Kadeřávek, 2016; Stuhlíková, 2011; Košťálová, 2013; Kronika, 2011; Balcar, 2014; Aujezdský, 2014; Malík, 2011) a pár diplomových prací (Straškrábová, 2018; Hejnal, 2012). Nejčastěji

akademici volili kvalitativní výzkumy. Ve své práci jsem se pokusil o shrnutí českých autorů na téma bezdomovectví a médií. Na závěr také uvádím základní informace o koronavirové krizi. Vlastní práce je tedy zasazena do kontextu této náročné doby.

V praktické části jsem provedl analýzu obsahů šesti internetových zpravodajských webů jednoho roku před koronavirovou krizí (1. 3. 2019 až 28. 2. 2020) a jednoho roku během koronavirové krize (1. 3. 2020 až 28. 2. 2021). Do první skupiny patřila tři nejčtenější veřejnoprávní média (ČT24.cz, iRozhlas.cz, České noviny.cz) a tři soukromá média (Novinky.cz, iDnes.cz, Aktuálně.cz). Samotnou analýzou a kódováním do kódovacího archu prošlo 369 online zpráv, z čehož se 141 týkalo veřejnoprávní sféry a 228 patřilo mezi reportáže soukromých médií. Nejprve se zabývám prvním obdobím před krizí. Zde jsem analyzoval 163 zpráv. Veřejnoprávní média byla zastoupena 46 reportážemi, ta soukromá zase 117 zprávami. V prvním sledovaném období převažovalo tematické rámcování v celkem 89 případech, následovalo epizodické rámcování u 65 článků a nejméně bylo zastoupeno rámcování kombinované u 9 zpráv. Na rozdíl od soukromých médií, upřednostňovala veřejnoprávní média tematické rámcování bezdomovectví. Lidé bez domova byli vykreslováni jako homogenní skupina, například ve formě statistik, čísel, případně jako neurčitá masa lidí. V článcích soukromých médií bylo častěji zastoupeno epizodické rámcování zaměřeno na konkrétní bezdomovce. Jak soukromá, tak veřejnoprávní média vykreslovala bezdomovce nejčastěji neutrálním stylem. Zadruhé média nejčastěji rámcovala bezdomovce negativně. Oba mediatypy upřednostňovaly vykreslení bezdomovců jakožto lidí zasluhujících pomoc. Nicméně média ze soukromé sféry měla větší tendenci vykreslovat bezdomovce i negativně. U veřejnoprávních médií jsem nezaznamenal jasnou tendenci upřednostňovat konkrétní složky veřejnosti oproti jiným. U soukromých byla patrná mírná tendence dávat největší slovo zástupcům státu. V průběhu prvního roku před vypuknutím onemocnění COVID-19 se veřejnoprávní média věnovala tématu bezdomovectví v rámci jednotlivých měsíců podobně. U soukromých médií byl nejvíce pokrytý měsíc prosinec. Během roku vyznívaly zprávy po zprůměrování hodnot většinou neutrálně.

Z celkové báze 369 se druhého období týkalo 206 zpráv. Celkem 95 článků vydala veřejnoprávní média, soukromým médiím patřilo 111 článků. Stejně jako v prvním, i ve druhém sledovaném období převažovalo u obou mediatypů tematické rámcování, ačkoliv u soukromých médií byl podobný poměr mezi tematickým a epizodickým rámcováním. Také ve druhém období se jak pro veřejnoprávní, tak pro soukromá média vyskytovaly zprávy

s neutrálním vyzněním. Podle výsledků výzkumu byli bezdomovci rámcováni jako hodní pomoci a to oběma mediatypy. Ve druhém období používala veřejnoprávní média nejčastěji jak promluvy zástupců státu, tak promluvy lidí ze specializované veřejnosti. Soukromá média zase dávala přednost zástupcům státu, stejně jako v prvním zkoumaném období. V druhém období pokrývaly oba mediatypy do značné míry měsíce březen a duben. Tendence obou mediatypů byly podobné. Zprávy dosahovaly spíše pozitivních konotací na začátku roku, kdy právě vypukla pandemie a navíc se jednalo o chladné měsíce. S příchodem léta dosáhly zprávy negativních konotací.

Články z obou sledovaných období dávaly větší přednost bezdomovcům souvisejícím s Českou republikou. Články související s cizinou byly zastoupeny jen okrajově, méně než ve dvaceti procentech. Zároveň, pokud šlo určit pohlaví, týkaly se v obou obdobích zprávy nejčastěji mužských bezdomovců. Tím se potvrdila hypotéza Straškrábové (2018), která zjistila, že média častěji zmiňují mužské bezdomovce. Obě pohlaví redaktorů byla v článcích hojně zastoupena. Jen mužští redaktoři lehce převažovali. Tím se tedy částečně potvrdila hypotéza Mao (et al., 2012), podle které má být stejný počet článků napsán oběma pohlavími. Mužští autoři (6 + 6) i ženské autorky (8 + 5) se co do počtu expresivních vyjádření shodovali. Mírně převažovaly kladné výrazy, v počtu 14 oproti negativním výrazům v počtu 9.

V poslední kapitole praktické části jsem se zabýval srovnáním dat jednoho roku před vypuknutím koronavirové krize a jednoho roku během krize. Média před pandemií i média během pandemie rámcovala své zprávy naprosto stejně. Nejvíce používaným se stalo tematické rámcování. Hypotézu Straškrábové (2018), podle které dávají média přednost epizodickému rámcování, nešlo na základě mých výsledků potvrdit. V obou zkoumaných časových obdobích měly články nejčastěji neutrální vyznění. V prvním období před pandemií spadala do této kategorie zhruba jedna třetina všech článků, zatímco v druhém období to již byla větší polovina. Tím se potvrdila dílčí hypotéza z Kadeřávkovy (2016) práce, podle které zaujímá česká veřejnost k bezdomovectví nejčastěji neutrální postoj. Nicméně podle druhé Kadeřávkovy (2016) hypotézy i Hejnalova (2012) lokálního výzkumu mediální konstrukce bezdomovectví by mělo být na druhém místě zastoupeno negativní rámcování. Z mých závěrů však vyplývá, že druhé nejčastější rámcování bylo laděno pozitivně. Jak v prvním, byť těsně, tak v druhém zkoumaném období vykreslovala média lidi bez domova jakožto osoby zasluhující pomoc. Tímto se nepotvrdila Kadeřávkova (2016) hypotéza, že v mediálních článcích je současný

stav bezdomovců výsledkem přísně individuálního vývoje. Proto by měly převážet články ze skupiny „nezasluhující“ nad skupinou „zasluhující“. Jak média před pandemií, tak média během pandemie dávala ve svých reportážích největší prostor pro vyjádření zástupcům státu. Tímto se potvrdila jak hypotéza Zufferey (2014, s. 534), která poukazuje na skutečnost, že média upřednostňují ve svých reportážích názory celebrit a vůdčích osobností (v mém případě politiků), tak výsledky kvantitativní analýzy Straškrábové (2018), podle které dávají média největší prostor hostům z oblasti politiky. Média během pandemie se bezdomovecké populaci věnovala nejvíce na začátku vypuknutí nákazy COVID-19, tedy v březnu (30 zpráv) a dubnu (35 zpráv). S příchodem teplejších dnů zájem médií až do září opadl. Tím se potvrdila hypotéza většiny autorů zmíněných v rešerši (Mao et al., 2012; Zufferey, 2014, Straškrábová, 2018, Košťálová, 2013; Balcar, 2012; Calder et al., 2011), že média nejčastěji pokrývají bezdomovectví v chladných měsících. Na základě srovnání emotivního dopadu jsem tak zjistil, že v chladných měsících bývají bezdomovci zobrazováni v lepším světle. Zároveň také v situaci krize se média vyjadřují o bezdomovecké populaci o mnoho přívětivěji. Tím se tedy potvrdila hypotéza Košťálové (2013), podle které bývají v zimních měsících bezdomovci prezentováni v pozitivním kontextu.

SUMMARY

The aim of the first chapter was to present the basic concepts of the issue. Although homelessness is partially defined in Czech laws, it lacks a uniform form. To a certain extent, the Social Services Act (No. 108/2006 Coll.) can be used. The subject is mainly addressed by the fields of anthropology and sociology. Vašát (2012) comes up with a definition of a group of homeless people as "the class of the poorest" (Vašát, 2012, p. 252). In my work, however, I take on the sociological concept of homelessness, which is defined in the typology ETHOS - European Definition on Homelessness and Housing Exclusion (2017). In the theoretical part, I further deal with media and homelessness. Among foreign authors, I am taking inspiration from the study of Moira J. Calder and her three colleagues (Calder et al., 2011), Carole Zufferey (2008; 2010; 2014) and Mao (et al., 2012). In my work, I also tried to provide a complete summary of Czech authors on the topic of homelessness and the media.

In the practical part, I analyzed the contents of six internet news websites one year before the coronavirus crisis (1/3/2019 to 2/28/2020) and one year during the coronavirus crisis (1/3/2020 to 2/28/2021). The first group included the three most read public media (ČT24.cz, iRozhlas.cz, České noviny.cz) and three private media (Novinky.cz, iDnes.cz, Aktuálně.cz). 369 online reports were analyzed of which 141 were related to the public sphere and 228 were private media reports. First, I deal with the first period before the crisis. Here I have analyzed 163 reports. Public media were represented by 46 reports, and private media by 117 reports. Out of the total base of 369, 206 reports related to the second period. A total of 95 articles were published by public media, 111 articles belonged to private media.

Articles from both monitored periods gave more priority to homeless people related to the Czech Republic. At the same time, when it was possible to determine gender, in both the periods the reports most often concerned male homeless people. Both genders of editors were abundantly represented in the articles. Only male editors slightly prevailed. Both male authors (6 + 6) and female authors (8 + 5) were similar in terms of the number of expressive expressions. Positive expressions slightly prevailed, in the number of 14 compared to negative expressions in the number of 9.

In the last chapter of the practical part, I dealt with the comparison of data from one year before the outbreak of the COVID-19 disease and one year during the crisis. The

media before the pandemic and the media during the pandemic framed their news in exactly the same way. Thematic framing has become the most used. In both investigated time periods, the articles most often had a neutral tone. Both in the first, albeit narrowly, and in the second examined period, the media portrayed homeless people as deserving of help. During the pandemic, the media focused on the homeless population the most at the beginning of the outbreak of the COVID-19 infection, i.e. in March (30 reports) and April (35 reports). With the arrival of warmer days, media interest declined until September. Based on a comparison of the emotional impact over time, I discovered that homeless people tend to be portrayed in a better light in the cold months. At the same time, even in a situation of crisis, the media express themselves much more kindly about the homeless population.

POUŽITÁ LITERATURA

Literatura

AUJEZDSKÝ, Filip. *Mediální obraz lidí bez domova*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2014, 70 s. (110 813 znaků). Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/10563/29632>. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Vavřík, Michal.

BALCAR, Jan. *Mediální obraz osob ohrožených sociálním vyloučením*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2015, 52 s. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/10563/29633>. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Vavřík, Michal.

BARTÁK, Miroslav. *Bezdomovství v ČR: zdravotní stav bezdomovců a jeho determinanty*. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně [Ústí nad Labem], 2011. Odborné texty projektu Posilování kompetencí vysokoškolských pracovníků pro rozvoj konkurenceschopnosti vysokého školství v Ústeckém kraji. ISBN 978-80-7414-441-7.

BHANDARI, Aparajita a Billie SUN. An online home for the homeless: A content analysis of the subreddit r/homeless. *New Media & Society* [online]. [cit. 2022-04-06]. ISSN 1461-4448. Dostupné z: doi:10.1177/14614448211048615

BORDEN, Sandra L. *The Routledge companion to media and poverty*. New York, New York: Routledge, 2022, 1 online resource (505 pages). ISBN 0-429-29133-7.

BROŽ, Miroslav, Petra KINTLOVÁ, and Ladislav TOUŠEK, 2007. *Kdo drží Černého Petra: sociální vyloučení v Liberci, Plzni a Ústí nad Labem*. Člověk v tísní-společnost při České televizi.

CALDER, Moira J, Alberta HANSARD, Solina RICHTER, Katharina Kovacs BURNS a Yuping MAO. Framing Homelessness for the Canadian Public. *Canadian journal of urban research* [online]. The University of Winnipeg, 2011, **20**(2), 1-19 [cit. 2022-04-07]. ISSN 1188-3774.

ČESKO. Zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. *Usnesení vlády České republiky č. 196 ze dne 26. února 2021 č. 216*. Sbírka zákonů 1998. Dostupné z: <https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOABYLUPWWU>.

COHEN, Bernard C. *The Press and foreign policy*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963, ix, 288 stran ; 22 cm.

- DAŘÍLEK, Jan, 2019. *Každodennost bezdomovců ve velkém městě*. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, Praha.
- DONLEY, Amy M a Marie C GUALTIERI. "Homeless Killer": An Analysis of the Media's Portrayal of the Victims of a Serial Killer. *Deviant behavior* [online]. PHILADELPHIA: Routledge, 2017, **38**(2), 226-239 [cit. 2022-04-08]. ISSN 0163-9625. Dostupné z: doi:10.1080/01639625.2016.1196976
- DOUDAKI, Vaia a Nico CARPENTIER. The Construction of the Homeless as a Discursive-Political Struggle: A Discursive-Theoretical Re-reading of the Homeless Subject Position. *Filosofija, sociologija* [online]. Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 2019, **30**(1), 71-79 [cit. 2022-04-08]. ISSN 0235-7186. Dostupné z: doi:10.6001/fil-soc.v30i1.3918.
- FEANTSA. Dostupné z: <https://www.feantsa.org/en/toolkit/2005/04/01/ethos-typology-on-homelessness-and-housing-exclusion?bcParent=27>
- Foundation Abbé Pierre, FEANTSA, 2020. *Fifth Overview of Housing Exclusion in Europe 2020*. www.feantsa.org. Dostupné z: <https://www.feantsa.org/en/report/2020/07/23/fifth-overview-of-housing-exclusion-in-europe-2020?bcParent=27>
- HAVRÁNEK, Bohuslav, ed. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia, 1989.
- HEJNAL, Ondřej, 2011. *Etnografie (extrémní) chudoby: Teoretické a empirické implikace výzkumu bezdomovců*. *AntropoWebzin* 7(3): 171–176.
- HEJNAL, Ondřej, 2012a. *Antropologův den mezi "klienty represe": Zúčastněné pozorování bezdomovců ve středně velkém městě*. *AntropoWebzin* 3: 141 – 152.
- HEJNAL, Ondřej. *Bezdomovci ve středně velkém městě: adaptace na urbánní prostředí, média, politika a prostor*. Plzeň, 2012b. diplomová práce (Mgr.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta filozofická.
- HEJNAL, Ondřej, 2013a. *Anachorický bezdomovec: Purifikace a transgrese veřejného prostoru*. *Český lid* 100, 4: 449 – 467.
- HEJNAL, Ondřej, 2013b. *Hilton jako „fekální dvůr“: Socioprostorové aspekty bezdomovectví*. *Sociologicky časopis / Czech Sociological Review*, 49, 2: 241–267.

HEJNAL, Ondřej. Já si je najdu, ty vole. Dyt' máme furt stejný místa.“ Místa bezdomovců ve veřejném prostoru. 2013c, *Lidé města* [online]. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, **15**(3), 419-441 [cit. 2021-9-30]. ISSN 1212-8112.

HEJNAL, Ondřej, 2014. „*Naše ruiny jsou našim domovem*“: *Bezdomovci, domov a sociální organizace*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, sociální studia, katedra sociologie FSS MU, 4/2014. S. 33–49.

HODGETTS, Darrin, Andrea HODGETTS a Alan RADLEY. Life in the shadow of the media. *European Journal of Cultural Studies* [online]. 2006, **9**(4), 497-516 [cit. 2022-04-06]. ISSN 1367-5494. Dostupné z: doi:10.1177/1367549406063166.

HOLÁ, Barbora. *Obraz bezdomovců v lokálním tisku*. Plzeň, 2015. bakalářská práce (Bc.). ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI. Fakulta filozofická.

HONORATO, Bruno Eduardo Freitas a Ana Carolina S OLIVEIRA. Homeless population and covid-19. *Revista de administração pública (Rio de Janeiro)* [online]. Rio de Janeiro: Fundação Getulio Vargas, *Revista de Administração Pública*, 2020, **54**(4), 1064-1078 [cit. 2022-04-15]. ISSN 0034-7612. Dostupné z: doi:10.1590/0034-761220200268x

HRADECKÝ, Ilja. 1998. Bezdomovství v České republice. In *Sborník ze semináře na téma bezdomovství v Evropě: Olomouc, 4.3.1998*. Praha: Naděje, o.s., 1998. s. 7-9. ISBN 80-902292-3-9.

HRADECKÝ, Ilja, 2007. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje, 2007. ISBN 978-80-86451-13-8.

HRADECKÝ, Ilja et al., 2012. *Zpracování základní podoby Koncepce práce s bezdomovci v České republice včetně možností intervencí z ESF do roku 2020*. Praha: OPLZZ – Operační program lidské zdroje a zaměstnanost. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/documents/21802/747780/Souhrnn%C3%BD+materi%C3%A1l+pro+tvorbu+Koncepce+pr%C3%A1ce+s+bezdomovci+v+%C4%8CR+na+obdob%C3%AD+do+roku+2020/f18ae3d0-e43b-41c5-983a-860c5ee4c8ec?version=1.0&t=1355386476000&targetExtension=pdf>

HEWITT, Christopher. Estimating the Number of Homeless: Media Misrepresentation of an Urban Problem. *Journal of urban affairs* [online]. Oxford, UK: Routledge, 1996, **18**(4), 431-447 [cit. 2022-04-08]. ISSN 0735-2166. Dostupné z: doi:10.1111/j.1467-9906.1996.tb00389.x.

HU, Andrea, Stevie CHANCELLOR a Munmun DE CHOUDHURY. Characterizing Homelessness Discourse on Social Media. In: *Extended Abstracts of the 2019 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* [online]. New York, NY, USA: ACM, 2019, 2019-05-02, s. 1-6 [cit. 2022-04-06]. ISBN 9781450359719. Dostupné z: doi:10.1145/3290607.3313057.

JAFFE, A. J. Counting the "Homeless"-A Media Event. *The American journal of economics and sociology* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 1990, **49**(3), 323-324 [cit. 2022-04-08]. ISSN 0002-9246. Dostupné z: doi:10.1111/j.1536-7150.1990.tb02286.x.

KADERÁVEK, Jan. *Fenomén bezdomovectví v české společnosti (postoj majoritní společnosti k marginální skupině osob bez přístřeší)*. Bakalářská práce (Bc.)--Univerzita Karlova. Husitská teologická fakulta, 2016.

KLIMENT, Pavel a Vít DOČEKAL. *Pohled na bezdomovectví v České republice*. První vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.

KOŠTÁLOVÁ, Veronika. *Mediální obraz bezdomovců ve vybraných českých médiích*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2013. 48 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Sylvie Fišerová.

KRONIKA, Ondřej Alexandr. *Analýza obsahu reportáží z regionálních televizí se zřetelem na sociální oblast*. Č. Bud., 2011. bakalářská práce (Bc.). JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH. Teologická fakulta.

KUCHAŘOVÁ. *Sčítání osob bez domova v České republice 2019: kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS*. Praha: VÚPSV, 2019. ISBN 978-80-7416-351-7.

LYONS, Georgia a Charlotte SMEDLEY. The new face of homelessness? Examining media representations of women's homelessness in five Australian news sources. *Journal of Social Distress and Homelessness* [online]. 2021, **30**(1), 28-40 [cit. 2022-04-06]. ISSN 1053-0789. Dostupné z: doi:10.1080/10530789.2019.1709269

MALÍK, Tomáš. *Mediální reprezentace sociální nepřizpůsobivosti - kritická diskurzivní analýza*. 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra sociologie. Vedoucí práce Vinopal, Jiří.

MAO, Yuping, Solina RICHTER, Kathy KOVACS BURNS, Jean CHAW-KANT, 2012. *Homelessness Coverage, Social Reality, and Media Ownership: Comparing a National*

- Newspaper with Two Regional Newspapers in Canada*. Mass Communication & Journalism 2(7). ISSN: 2165-7912. Dostupné z: https://www.academia.edu/59183081/Homelessness_Coverage_Social_Reality_and_Media_Ownership_Comparing_a_National_Newspaper_with_Two_Regional_Newspapers_in_Canada.
- MOAKLEY, Paul a Julia ZORTHIAN. Out In the Cold. *TIME Magazine* [online]. 2021, **197**(13/14), 68-77 [cit. 2021-5-2]. ISSN 0040781X.
- NEŠPOROVÁ, Olga, Petr HOLPUCH, Kristýna JANUROVÁ a Věra
2020. TOP 15 webů v kategorii Zpravodajství v roce 2020. NetMonitor, SPIR, Gemius.
- NEUENDORF, Kimberly A. *The content analysis guidebook*. Thousand Oaks: Sage Publications, 2002, xviii, 301 s. : obr., tab. ; 26 cm. ISBN 0-7619-1978-3.
- NOLEN-HOEKSEMA, Susan. *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Vyd. 3., přeprac. Přeložil Hana ANTONÍNOVÁ. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0083-3.
- PRŮDKOVÁ, Táňa a Přemysl NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.
- RICE, Eric a Anamika BARMAN-ADHIKARI. Internet and Social Media Use as a Resource Among Homeless Youth. *Journal of computer-mediated communication* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2014, **19**(2), 232-247 [cit. 2022-04-01]. ISSN 1083-6101. Dostupné z: doi:10.1111/jcc4.12038.
- RICHTER, Solina, Kathy Kovacs BURNS, Yuping MAO, Jean CHAW-KANT, Moira CALDER, Shirley MOGALE, Lyla GOIN a Kerry SCHNELL. Homelessness Coverage in Major Canadian Newspapers, 1987-2007. *Canadian journal of communication* [online]. 2012, **36**(4) [cit. 2022-04-14]. ISSN 0705-3657. Dostupné z: doi:10.22230/cjc.2011v36n4a2417.
- ROSENTHAL, R. (2000). Imaging homelessness and homeless people: Visions and strategies within the movement. *Journal of Social Distress and the Homeless*, 9(2), 111–126. doi:10.1023/ A:1009418301674.
- SCHULZ, Winfried, Barbara KÖPPLOVÁ, Lutz HAGEN, Helmut SCHERER, Irena REIFOVÁ. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-548-5.

- SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.
- SIMPSON REEVES, Laura, Andrew CLARKE, Ella KUSKOFF a Cameron PARSELL. Fulfilling and desperately needed: Australian media representations of responses to homelessness. *Australian Journal of Social Issues* [online]. [cit. 2022-04-06]. ISSN 0157-6321. Dostupné z: doi:10.1002/ajs4.201.
- STRAŠKRÁBOVÁ, Eva. *Rámcování tématu bezdomovectví českými celostátními médii*. Praha, 2018. 125 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Alice Němcová Tejkalová, Ph.D.
- STUENKEL, Oliver. *Post-western world: how emerging powers are remaking global order*. Cambridge, England: Polity, 2016 - 2016, 1 online resource (182 pages) : illustrations, tables, graphs, maps. ISBN 9781509504602.
- STULÍKOVÁ, Vlasta. *Obraz vydědence: Kulturní konstrukce bezdomovectví v současném politicko-společenském diskurzu*. 2011. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav etnologie. Vedoucí práce Soukup, Martin.
- STUHLÍKOVÁ, Vlasta. *Od veřejného ke sdílenému prostoru: městský park v symetrické perspektivě*. 2015. Cargo journal.
- TOUŠEK, Laco, Michal, Růžička, 2014. *Sociální exkluze: její prostorové formy a měnící se podoby*. ŠUBRT, Jiří a kol.: Soudobá sociologie VI (Oblasti a specializace), Praha.
- Toušek, Laco. "Co je to sociální vyloučení." *Brož, M., Kintlová, P, Toušek, L. Kdo drží Černého Petra* (2007).
- TOUŠEK, Laco; WALACH, Václav; KUPKA, Petr et al. *Labyrintem zločinu a chudoby: kriminalita a viktimizace v sociálně vyloučených lokalitách*. Vyd. 1. Brno: Doplněk, 2018. 216 s. (Společensko-ekologická edice; sv. 27). ISBN 978-80-7239-341-1.
- TOUŠEK, Ladislav, 2013. *Prostor, transgrese a bezdomovectví*. Plzeň: disertační práce (Ph.D.). Západočeská univerzita v plzni. Fakulta filozofická.
- TOUŠEK, Ladislav, 2009. "Analýza situace „bezdomovců“ v Plzni včetně identifikace jejich počtu." *Plzeň: CAAT* (2009).

TOUŠEK, Ladislav, 2006. "Kultura chudoby, underclass a sociální vyloučení." *HIRT, T., JAKOUBEK, M. Romové v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk (2006): 288-321.*

TOUŠEK, Ladislav, 2007. *Sociální vyloučení a prostorová segregace*. AntropoWeb. Plzeň, Filozofická fakulta ZČU v Plzni.

Ústav pro jazyk český, 2011. Slovník spisovného jazyka českého. Dostupné z: <https://ssjc.ujc.cas.cz/search.php?hledej=Hledat&heslo=konjunktura&sti=EMPTY&where=hesla&hsubstr=no>

KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví*. Praha: FEANTSA, 2003. ISBN 80-86451-05-4.

VAŠÁT, Petr, 2012. *Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších*. Sociologický časopis, 48 (2), s. 247-282.

VAŠÁT, Petr, 2013. „*Sme na jedné lodi*“: *Morálka a ekonomika v prostředí třídy nejchudších*“. Český lid 100, 427 – 447.

VAŠÁT, Petr, 2014. „*Předevčirem, nebo kdy to bylo?*“: *Temporalita třídy nejchudších*. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 2014, 50, 1, 57–82

VAŠÁT, Petr, Petr GIBAS, Markéta POLÁKOVÁ, 2017. *Mezi taktikou a afektem, ne-místem a místem: Vizuální analýza každodenní geografie osob bez domova*. Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2017, 53, 4, 533–564.

VÁGNEROVÁ, Marie, Jakub MAREK a Ladislav CSÉMY. *Bezdomovectví Ve Středním Věku*. Prague: Karolinum Press, 2018.

WIECZOREK Marta, MATTHAES Flora, 2021. *European platform to combat homelessness is launched*, tisková zpráva [online]. European Commission. Brusel, 21. června 2021. Dostupné z: file:///C:/Users/Honza/Downloads/European_platform_to_combat_homelessness_is_launched_.pdf

YAKIMOVA, Yasmina, 2020. *EU should set goal to end homelessness by 2030*. European Parliament, Brusel. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20201120IPR92124/eu-should-set-goal-to-end-homelessness-by-2030>.

ZUFFEREY, Carole, 2008. *Homelessness, Social Work, Social Policy and the Print Media in Australian Cities*. Social Work & Society, Volume 6, Issue 2. ISSN 1613-8953.

Dostupné z:

https://www.researchgate.net/publication/26585116_Homelessness_Social_Work_Social_Policy_and_the_Print_Media_in_Australian_Cities.

Zufferey, C. (2010, December). The politics of homelessness in the Australian print media, The Australian Sociological Association (TASA) Annual Conference, Macquarie University, Sydney.

ZUFFEREY, Carole. Questioning Representations of Homelessness in the Australian Print Media. Australian Social Work [online]. 2014, vol. 67, no. 4, s. 525 – 536. ISSN 0312-407X (print) 1447-0748 (online).

Legislativní předpisy

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

2021. *Usnesení vlády České republiky ze dne 26. února 2021, č. 216*. Dostupné z:

<https://apps.odok.cz/attachment/-/down/IHOABYLUPWWU>.

Ostatní zdroje

Internetová jazyková příručka [online] (2008–2021). Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i. Cit. 21. 4. 2022. <<https://prirucka.ujc.cas.cz/>>.

Evropská komise, 2022. *Časový přehled opatření EU*. Brusel: Evropská komise. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/timeline-eu-action_cs.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2013. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v české republice do roku 2020*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. ISBN 978-80-7421-072-3. Dostupné z:

https://www.mpsv.cz/files/clanky/25605/Koncepce_prevence_a_reseni_problematiky_bez_domovectvi_v_CR_do_roku_2020.pdf.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2015. *Operační program lidské zdroje a zaměstnanost 2007 – 2013*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/file/4976>.

Sčítání 2021. Výsledky. *Český statistický úřad: Sčítání lidu, domů a bytů 2021*. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/scitani2021/vysledky-prvni>.

Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2020. V České republice jsou první tři potvrzené případy nákazy koronavirem. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR. Dostupné z: <https://koronavirus.mzcr.cz/v-ceske-republice-jsou-prvni-tri-potvrzene-pripady-nakazy-koronavirem/>.

Teze diplomové práce

SCHVÁLENO

76.3.21

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce									
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:									
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Dařilek Jan	Razítko podatelny: <table border="1"><tr><td colspan="2">Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd</td></tr><tr><td>Došlo dne:</td><td>16 -03- 2021 -1-</td></tr><tr><td>Cj:</td><td>Příloh:</td></tr><tr><td>Přídělece:</td><td></td></tr></table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd		Došlo dne:	16 -03- 2021 -1-	Cj:	Příloh:	Přídělece:	
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd									
Došlo dne:		16 -03- 2021 -1-							
Cj:		Příloh:							
Přídělece:									
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2019/2020									
E-mail diplomantky/diplomanta: hojda.darilek@seznam.cz									
Studijní obor/forma studia: Mediální studia									
Název práce v češtině: Mediální obraz a pokrytí bezdomovců během koronavirové krize									
Název práce v angličtině: Medial Picture and Coverage of Homelesses During Covid-19 Crisis									
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí) 2021/2022									
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): <p>„Zůstaňte doma“, ale co když domov (minimálně v klasickém pojetí) chybí? Problematika bezdomovectví je komplikovaným, vnitřně diferencovaným problémem. Legislativně však není jednotně definována. Bezdomovectví je částečně vymezeno v zákonech, chybí ale jednotná forma. V médiích se definice pravidelně vyskytuje. Často bez pevného zakotvení. Proto se význam napříč médii do jisté míry liší. Také se liší rámcování, jehož součástí je i použitý diskurz. Obzvláště patrné to může být v době krize, kdy jsou lidé bez domova (zjevné, skryté i potenciální) k jakýmkoliv ohrožením nejnáchylnější.</p> <p>V rámci českého akademického diskurzu zatím nedošlo ke zpracování tématu, které by v sobě kombinovalo jak problematiku bezdomovectví, tak její mediální zobrazení během probíhající krize Covid-19. Nepodařilo se mi najít ani žádné práce, které by se věnovaly pouze lidem bez domova ve spojení s koronavirovou krizí.</p> <p>Na druhou stranu, v zahraničí vzniklo od začátku krize (březen 2020) velké množství děl, které v sobě spojují Covid-19 a lidi bez domova. Důraz je kladen zejména na zdravotnictví a dostupnost pro lidi bez domova, dostupnost bezpečného bydlení z pohledu zdraví, riziko nákazy, mladé lidi bez domova během krize a přístup státu i státních institucí k lidem bez domova. Od doby vypuknutí pandemie byly také napsány práce, zabývající se bezdomovci a médii. Nicméně jsem nenašel žádné, které by se zabývaly lidmi bez domova a jejich obrazem v médiích během koronavirové krize.</p>									

Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): <p>Za současného stavu, kdy je vyhlášena pandemie, se chci v práci zabývat, do jaké míry a jakým stylem (mediální obraz) je na bezdomovce očima médií nahlíženo. Konkrétně se chci zabývat rozdíly mezi zkoumanými médii v definici lidí bez domova, jsou-li nějaké. Dále mě bude zajímat, jestli se tento pohled nějakým způsobem proměnil od začátku zkoumaného období (začátek krize, březen 2020) po jeho konec (březen 2021). V poslední řadě bych se rád zaměřil na samotné bezdomovce. Jak oni sami pocítují krizi a jestli se jejich osobní zkušenost liší se situací, popisovanou v médiích. Srovnám získané výsledky analýzy mediálních obsahů s výstupy samotných lidí bez domova. Nicméně cíle mohou být upraveny i v průběhu tvorby práce.</p>
--

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1 Abstrakt

1.1 Klíčová slova

2 Úvod

3 Teoretická část

3.1 Vymezení bezdomovectví
(Poskytnutí základní definice bezdomovectví v kontextu mé práce)

3.2 Problematika v českém prostředí
(Základní informace o situaci v České republice.)

3.3 Koronavirová krize

3.3.1 Co je to Covid-19?
(Obecné informace o koronavirové krizi.)

3.4 Média a jejich role ve společnosti
(Stručný popis, jak média fungují ve společnosti.)

4 Metodologie

4.1 Výzkumná strategie: Analýza mediálních obsahů

4.2 Výzkumná strategie: Polostrukturovaný rozhovor

5 Empirická část

5.1 Analýza sdělení vybraných médií

5.2 Výsledky výzkumu

5.3 Polostrukturovaný rozhovor s lidmi bez domova

5.4 Výsledky výzkumu

5.5 Kombinace výsledků a vytvoření širšího obrazu

6 Závěr

7 Seznam použitých zdrojů

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

Za první podkladový materiál mi poslouží internetové (či jiné) zpravodajství vybraných médií od 1. 3. 2020 do 1. 3. 2021. Mezi vybranými budou jak média veřejné, tak soukromé sféry. Konkrétní výběr proběhne až v průběhu tvorby.

Za druhé budu čerpat z polostrukturovaných rozhovorů s lidmi bez domova.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

K výzkumu ve své práci použiji kvalitativní metody. Metodickým přístupem v empirické části mé práce bude analýza obsahů českých internetových (či jiných) médií. Při zkoumání názoru lidí bez domova na jejich mediální obraz zvolím polostrukturované rozhovory.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

JIRÁK, Jan a Barbara KÖPPOVÁ. *Masová média*. 2., přepracované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0743-6.

ANOTACE: Kniha nabízí podrobné uvedení do studia médií. Ústředním zájmem je mediální komunikace jako obecný pojem, zahrnující institucionalizovanou symbolickou interakci a všechny složky, které se na ni podílejí (médiá, publikum, společenský kontext). Kniha bere v úvahu historii i současnost médií. Zabývá se i mediálními příklady v České republice a zahraničí.

HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/1996bezdomovstvi_exv.pdf

ANOTACE: Práce se zabývá v českém prostředí neprozkoumanou problematikou bezdomovectví. Analyzuje příčiny společenského vyloučení v jeho nejtvrďší podobě. Také si všímá veřejného mínění o bezdomovcích. Autoři chtějí touto studií naznačit souvislost předcházející společenskému úpadku lidí, kteří nedokáží unést odpovědnost za vlastní život a jejich bezradnost a bezmoc.

MIN, Eungjun, 1999. *Reading the homeless: the media's image of homeless culture*. Westport, Conn.: Praeger. ISBN 0275959503.

ANOTACE: Studie zkoumá různé možnosti, jak jsou a byli lidé bez domova zobrazováni v médiích od roku 1980 po současnost. Autoři ve své studii uplatňují rozmanité pracovní rámce. Jejich cílem je analyzovat charakteristiky, předsudky a dopady příběhů a fotek v médiích.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha: Univerzita Karlova vydavatelství Karolinum, 1993. ISBN 80-7184-141-2.

ANOTACE: Cílem knihy je popsat netypickou formou metody sociálního výzkumu. Jde o porozumění logice výzkumu a porozumění smyslu statistických operací. Jednoduše porozumět skutečnému smyslu výzkumníkových dat.

BERGER, Peter L. a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. ISBN 80-85959-46-1.

ANOTACE: Práce se snaží osvětlit základní chápání problému sociologie vědění. Podle autorů knihy je většina reality sociálně konstruovaná, což znamená, že člověk tvoří společnost a naopak společnost tvoří člověka. Nejzásadnější institucí sociální konstrukce reality je zde pak jazyk.

SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.

ANOTACE: Kniha ukazuje čtenáři metodologii a celý proces empirického výzkumu sociálních věd. Cílem je, aby si čtenář osvoji základní pravidla vědecké práce a postupy vytváření a ověřování poznatků v oblasti mediálních, kulturních a částečně i komunikačních studií.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

GILLÁROVÁ, Kateřina. *Kvalitativní analýza mediálního obrazu bezdomovce ve vybraných tištěných médiích*. Praha. 2005. 183 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Katedra mediálních studií.

KOŠŤÁLOVÁ, Veronika. *Mediální obraz bezdomovců ve vybraných českých médiích*. Praha. 2013. 48 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Katedra mediálních studií.

STRAŠKRÁBOVÁ, Eva. *Rámcování tématu bezdomovectví českými celostátními médii*. Praha. 2018.

STUHLÍKOVÁ, Vlasta. *Obraz vydědělce: Kulturní konstrukce bezdomovectví v současném politicko-spoločenském diskurzu*. Praha. 2011. Katedra teorie kultury.

AUJEZDSKÝ, Filip. *Mediální obraz lidí bez domova*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2013, 70 s. (110 813 znaků). Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/10563/29632>. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Vavřík, Michal.

BALCAR, Jan. *Mediální obraz osob ohrožených sociálním vyloučením*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2013, 52 s. Dostupné také z: <http://hdl.handle.net/10563/29633>. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Fakulta humanitních studií, Katedra společenských věd. Vedoucí práce Vavřík, Michal.

Datum / Podpis studenta/ky

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Zahrnout do procesu tvorby (tvorba textů kvůli koronaviru kompletněji)

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

KREČEK JAN

15.9.2021

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO OBORU.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Kódovací kniha (textový dokument)

Kódovací kniha

<p>Základní informace</p> <p>- Datum</p> <ul style="list-style-type: none">- ve formě den / měsíc / rok <p>- Období</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = období před covidem- 1 = první rok covidu v Česku <p>- Sféra</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = soukromá- 1 = veřejná <p>- Médium</p> <ul style="list-style-type: none">- 1 = ČT24.cz- 2 = iROZHLAS.CZ- 3 = ceskenoviny.cz- 4 = Novinky.cz- 5 = iDnes.cz- 6 = Aktuálně.cz	<p>VO1: Jakým stylem rámcují média lidi bez domova</p> <p>- Rámcování</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = kombinované- 1 = epizodické (zaměřeno na jedince)- 2 = tematické (zaměřeno na masu) <p>- Vyznění zpráv</p> <ul style="list-style-type: none">- 1 = pozitivní- 2 = spíše pozitivní- 3 = neutrální- 4 = spíše negativní- 5 = negativní <p>- Soucit?</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = nelze určit- 1 = zasluhující- 2 = nezasluhující
<p>VO2: Jací lidé se v médiích vyjadřují k bezdomovectví</p> <p>- Kdo se vyjadřuje</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = nelze určit/nikdo- 1 = stát- 2 = laická veřejnost- 3 = specializovaná veřejnost- 4 = sami bezdomovci <p>- Jak se vyjadřuje (mluvčí)?</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = neutrálně- 1 = pozitivně- 2 = negativně- 3 = pozitivně i negativně	<p>VO3: Kdy se média věnují bezdomovectví nejvíce</p> <p>- Měsíc v roce</p> <ul style="list-style-type: none">- jeden z dvanácti měsíců v číselné formě (1 = leden, 2 = únor, 3 = březen...) <p>- Roční období</p> <ul style="list-style-type: none">- 1 = jaro- 2 = léto- 3 = podzim- 4 = zima <p>- Výjimečná událost</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = není- 1 = ano (speciální celostátní událost) <p>- ČR vs cizina</p> <ul style="list-style-type: none">- 0 = cizina- 1 = ČR

VO4: Jak se media odvolávají k bezdomovecké populaci

- Autor článku

- 0 = jiné/nelze určit
- 1 = muž/i
- 2 = žena/y
- 3 = více pohlaví

- Expresivní výrazy autora článku

- 0 = nejsou
- 1 = kladné
- 2 = záporné
- 3 = po sečtení neutrální

- Lidé bez domova v článku

- 0 = jiné/nelze jednoznačně určit
- 1 = muž/i
- 2 = žena/y
- 3 = uvedeno více pohlaví

Poznámky:

Slouží k zaznamenávání a pokrývání proměnných, které by jinak nevynikly. Nejčastěji se jedná o dovysvětlení expresivních výrazů.